

Regeringens proposition till Riksdagen om en revision av vissa bestämmelser om äktenskap och arvande inom den internationella privaträtten

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att lagstiftningen om vilken lag som skall tillämpas på ingående av äktenskap och makars rättsförhållanden revideras. I propositionen finns också bestämmelser om erkännande av utländska äktenskap och om de finska domstolarnas internationella behörighet i ärenden som gäller makars rättsförhållanden. Bestämmelserna tas enligt förslaget in i äktenskapslagens V avdelning. Dessutom föreslås att bestämmelser om de finska myndigheternas internationella behörighet i arvsärenden och den lag som skall tillämpas på arvande, boutredning och arvskifte tas in i ärvdabalken. De föreslagna bestämmelserna blir tillämpliga då det ärende som skall avgöras har internationell anknytning.

Hinder mot äktenskap skall enligt förslaget prövas enligt finsk lag, om åtminstone den ena av de förlovade har finskt medborgarskap eller är bosatt i Finland. En främmande stats lag tillämpas endast om ingendera av de förlovade har en ovan nämnd anknytning till Finland. De föreslagna bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i konventionen om ingående av äktenskap och erkännande av äktenskaps giltighet som ingicks i Haag år 1978.

Då ett äktenskap har ingåtts i en främmande stat skall det enligt de föreslagna bestämmelserna vara giltigt i Finland, om det är giltigt i den stat där vigseln förrättades eller i den stat där någondera av makarna är bosatt eller vars medborgare någondera av makarna är. Förslaget motsvarar också till denna del bestämmelserna i ovan nämnda Haagkonvention.

När det gäller bestämmelserna om den lag som skall tillämpas på makars rättsförhållanden föreslås en övergång från den så kallade medborgarskapsprincipen till hemvistsprincipen. På de personliga rättsverkningarna av äktenskap skall enligt förslaget i första hand tillämpas lagen i den stat där vardera maken har hemvist. När

makarnas gemensamma hemvist ändras, ändras också den tillämpliga lagen. På makars förmögenhetsförhållanden skall enligt huvudregeln tillämpas lagen i den stat där vardera maken tog hemvist efter att äktenskapet ingåtts. Också denna lag, det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet, kan ändras om makarna byter hemvist, men detta sker enligt huvudregeln först då makarna bott i den nya hemviststaten i minst fem års tid. Dessutom föreslås att makarna skall ha större frihet än i dag att genom avtal fastställa vilken lag som tillämpas på förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet. Avtalsfriheten är dock begränsad så att åtminstone den ena av makarna skall ha en godtagbar anknytning till den stat vars lag enligt avtalet skall tillämpas.

De finska domstolarna har enligt förslaget internationell behörighet i ärenden som gäller makars rättsförhållanden då svaranden är bosatt eller har hemvist i Finland. I vissa fall kan behörigheten också basera sig på någon annan anknytning, till exempel på att makarna tillsammans sist var bosatta eller hade gemensam hemvist i Finland och den ena av makarna fortfarande bor här.

I propositionen föreslås också att ett nytt 26 kap. tas in i ärvdabalken. Det föreslagna kapitlet innehåller förutom lagvalsbestämmelser också bestämmelser om de finska domstolarnas internationella behörighet i ärenden som gäller arv samt bestämmelser om boutredning och arvskifte i ärenden med internationell anknytning.

Den viktigaste anknytningen i nämnda bestämmelser om internationell behörighet är arvlåtarens boningsort och hemvist. I vissa fall kan dock de finska domstolarnas behörighet grunda sig på att ärendet har någon annan anknytning till Finland.

På arvande tillämpas enligt förslaget i första hand lagen i den stat där arvlåtaren vid sin död hade hemvist. I de fall där arvlåtaren tidigare har haft hemvist i en annan stat,

tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren sist hade hemvist enligt huvudregeln endast om arvlåtaren vid sin död var medborgare i nämnda stat eller hade varit bosatt där i minst fem års tid omedelbart före dödsfallet. Om lagen i den stat där arvlåtaren hade sin sista hemvist inte enligt ovan beskrivna bestämmelser kan bli tillämplig, tillämpas i första hand lagen i den stat där arvlåtaren hade medborgarskap.

Ovan beskrivna bestämmelser om den lag som skall tillämpas på ärvande är enligt förslaget inte tvingande. Således kan arvlåtaren genom testamente förordna vilken

lag som skall tillämpas på arvet. Lagvalet är dock inte helt fritt utan det förutsätts att arvlåtaren har en i lagen avsedd godtagbar anknytning till den stat vars lag anges som tillämplig.

Dessutom föreslås att bestämmelserna om upplösning av äktenskap i lagen angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur flyttas till äktenskapslagens V avdelning och att den förstränkta lagens I avdelning och vissa bestämmelser i lagens IV avdelning upphävs. Lagarna avses träda i kraft cirka tre månader efter att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	3
ALLMÄN MOTIVERING	6
1. Inledning.....	6
2. Nuläge.....	6
2.1. Lagstiftning och praxis.....	6
2.1.1. Prövning av hinder mot äktenskap och erkännande av utländska äktenskap	6
Allmänt	6
Allmänna bestämmelser.....	6
Den nordiska äktenskapskonventionen	7
Rättshjälpsöverenskommelsen mellan Finland och Sovjetunionen.....	7
Rättshjälpsöverenskommelsen mellan Finland och Polen	8
2.1.2. Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden	8
Allmänt	8
Allmänna bestämmelser.....	8
Den nordiska äktenskapskonventionen	9
2.1.3. Lag som tillämpas på ärvande.....	9
Allmänt	9
Gällande allmänna principer	10
Den nordiska arvskonventionen	10
2.1.4. De finska domstolarnas internationella behörighet	11
Personliga rättsverkningar av äktenskap	11
Makars förmögenhetsförhållanden	11
Arvsärenden	11
2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet.....	11
2.2.1. Prövning av hinder mot äktenskap och erkännande av utländska äktenskap	11
Haagkonventionen	11
De nordiska länderna	12
Vissa andra stater	14
2.2.2. Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden	15
Haagkonventionen	15
De nordiska länderna	16
Vissa andra stater	18
2.2.3. Lag som tillämpas på ärvande.....	20
Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap.....	20
De nordiska länderna	21
Vissa andra stater	22
2.2.4. Bedömning av den internationella utvecklingen.....	23
Prövning av hinder mot äktenskap och erkännande av utländska äktenskap	23
Det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionsstatutet.....	23

2.3.	Bedömning av nuläget.....	25
2.3.1.	Prövning av hinder mot äktenskap	25
2.3.2.	Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden	26
2.3.3.	Lag som tillämpas på ärvande.....	27
2.3.4.	De finska domstolarnas internationella behörighet	29
2.3.5.	Erkännande av utländska beslut	29
3.	Propositionens mål och de viktigaste förslagen	29
3.1.	Prövning av hinder mot äktenskap och erkännande av utländska äktenskap	29
3.2.	Upplösning av äktenskap	30
3.3.	Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden	30
	Hemvistsprincipen	30
	Byte av tillämplig lag.....	32
	Avtal om tillämplig lag.....	33
	Direkt tillämpliga bestämmelser	33
	Skydd av tredje man	34
3.4.	Internationellt privaträttsliga bestämmelser om ärvande	35
	Allmänt	35
	Lag som tillämpas på ärvande.....	35
	Arvlåtarens rätt att bestämma om tillämplig lag.....	36
	Direkt tillämpliga bestämmelser	37
	Skydd av efterlevande make då olika staters lagar tillämpas på avvitrning och ärvande	37
	Boutredning och arvskifte	38
3.5.	De finska domstolarnas internationella behörighet	39
	Allmänt.....	39
	Makars förmögenhetsförhållanden	39
	Arvsärenden	40
3.6.	Renvoi.....	41
3.7.	Ordre public	42
4.	Propositionens verkningar	42
5.	Beredningen av propositionen.....	43
6.	Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll.....	43
6.1.	Samband med andra propositioner.....	43
6.2.	Samband med internationella konventioner och förpliktelser.....	43
6.3.	Det internationellt privaträttsliga samarbetet i Europeiska unionen.....	44
	DETALJMOTIVERING	45
1.	Lagförslagen	45
1.1.	Äktenskapslagen	45
I AVDEL.	Ingående och upplösning av äktenskap.....	45
2 kap.	Hinder mot äktenskap.....	45
3 kap.	Prövning av hinder mot äktenskap	45
6 kap.	Samlevnadens upphörande och äktenskapsskillnad	45
V AVDEL.	Bestämmelser som hör till den internationella privaträtten.....	45
1 kap.	Ingående av äktenskap	45

Rätt att ingå äktenskap	45
Diplomatiska representanters och vissa prästers rätt att förrätta vigsel.....	48
Förrättande av vigsel	49
2 kap. Erkännande av utländskt äktenskap.....	49
Förutsättningar för erkännande.....	49
De finska myndigheternas behörighet i ärenden som gäller giltigheten av äktenskap	52
3 kap. Upplösning av äktenskap	53
De finska domstolarnas internationella behörighet	53
Tillämplig lag	53
Erkännande av beslut som meddelats i en främmande stat	53
4 kap. Makars rättsförhållanden	54
De finska domstolarnas internationella behörighet	54
Lag som tillämpas på äktenskapets personliga rättsverkningar.....	56
Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden	56
Begränsningar när det gäller tillämpning av en främmande stats lag	62
Avvittring efter hemskillnad	66
Förrättande av avvittring.....	67
Avskiljande av egendom.....	68
5 kap. Särskilda bestämmelser	68
1.2. Lagen angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell na- tur	71
1.3. Ärvdabalken	71
26 kap. Bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område	71
De finska domstolarnas internationella behörighet	71
Lag som tillämpas på arvande.....	74
Bestämmelser som tillämpas utan hinder av lagen i en främmande stat.....	79
Boutredning och arvskifte	82
Särskilda bestämmelser	85
2. Ikraftträdande	85
 LAGFÖRSLAGEN	86
om ändring av äktenskapslagen	86
om upphävande av vissa bestämmelser i lagen angående vissa familjerättsliga förhållan- den av internationell natur.....	94
om ändring av ärvdabalken	95
 BILAGA	100
 PARALLELLTEXTER	100
om ändring av äktenskapslagen	100

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Till följd av den allt internationellare omvärlden är domstolarna också allt oftare tvungna att ta ställning till rättsfall som har internationell anknytning. Ännu mer syns internationaliseringen i advokaternas arbete. Den här utvecklingen har också verkningar när det gäller familjerätten vilket beror på att människorna har större möjligheter än tidigare att röra sig över statsgränserna. Därför har den utländska befolkningen i Finland mer än tredubblats under 1990-talet.

Den utveckling som pågår framhäver betydelsen av att de bestämmelser som hör till den internationella privaträtten är tidsenliga. Den internationella privaträtten i Finland kodifierades en gång i tiden i lagen ang. vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur (379/1929), nedan *IntfamL*, som trädde i kraft vid ingången av år 1930. Lagen, som grundar sig på de konventioner som gjordes upp i Haag i början av seklet, är i dag föråldrad i många avseenden redan därför att den materiella familjerättsliga lagstiftningen inte längre motsvarar de presumtioner som utgör grunden för lagen.

Den internationella privaträtten i Finland har reviderats genom delreformer under de senaste åren. Bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område har tagits in i bland annat namnlagen, adoptionslagen samt lagen ang. vårdnad om barn och umgängesrätt. Bestämmelser i *IntfamL* har i dessa sammanhang upphävts eller de har åsidosatts av de nya specialbestämmelserna.

En av justitieministeriet tillsatt arbetsgrupp som hade till uppgift att utarbeta en arbetsplan för en reform av den familje- och arvslagstiftning som hör till den finska internationella privaträtten ansåg i sitt betänkande som överlämnades år 1994 (Justitieministeriets lagberedningsavdelnings publikation 5/1994) att det var ändamålsenligt att fortsätta med delreformer av den gällande lagstiftningen genom att revidera en sammanhängande grupp frågor i taget. Arbetsgruppen ansåg att regleringen av makars egendomsförhållanden och arv var de mest brådskande frågorna.

Utöver makars egendomsförhållanden och ärvande innehåller propositionen bestämmelser om den lag som tillämpas på de personliga rättsverkningarna av äktenskap och den lag som tillämpas på ingående av äktenskap samt giltigheten av äktenskap som ingåtts utomlands. I propositionen ingår också bestämmelser om de finska domstolarnas behörighet i ärenden som gäller makars rättsförhållanden och ärvande.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

2.1.1. *Prövning av hinder mot äktenskap och erkännande av utländska äktenskap*

Allmänt

De allmänna bestämmelserna om ingående av äktenskap inom den internationella privaträtten finns i lagen angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur. Bestämmelser om detta finns dessutom i den mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige i Stockholm den 6 februari 1931 avslutade konventionen om internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap (FördrS 20/1931), nedan *nordiska äktenskapskonventionen* samt i rättshjälpsöverenskommelser som ingåtts med Polen och Sovjetunionen.

Allmänna bestämmelser

Enligt *IntfamL* bestäms en förlovads rätt att ingå äktenskap enligt lagen i det land där denne är medborgare. Hindren mot en finsk medborgares äktenskap prövas således enligt finsk lag och hindren mot en främmande stats medborgares äktenskap enligt lagen i den stat där denne är medborgare. Om en främmande stats medborgare inte kan förete handlingar som behövs för att fastställa att det inte finns några hinder mot äktenskap eller för att få utredning om innehållet i lagen i den stat där denne är medborgare, kan justitieministeriet enligt 2 § i förordningen om tillämpning av *IntfamL* (419/1929) besluta

att finsk lag skall tillämpas vid prövning av en främmande stats medborgares rätt att ingå äktenskapet i fråga.

IntfamL innehåller inga bestämmelser om behörigheten i internationella ärenden hos den finska myndighet som prövar hinder mot äktenskap eller förrättar vigsel. Nämda myndigheters behörighet har därför härletts ur bestämmelserna i äktenskapslagen. Vigsselförrättaren kan förrätta vigsel om de förlovade kan förete ett intyg av den finska myndighet som prövar hinder mot äktenskap att hindersprövning skett. Enligt 5 § IntfamL förrättas vigseln enligt formföreskrifterna i finsk lag.

Angående erkännande av äktenskap som ingåtts i en främmande stat bestäms i 7 § IntfamL. Enligt 1 mom. i nämnda paragraf skall ett äktenskap som en finsk medborgare eller en utlänning ingått i en främmande stat inför en myndighet där i enlighet med där gällande lag i Finland anses vara i behörig form avslutat. Enligt 2 mom. i paragrafen skall ett äktenskap också anses vara till formen giltigt, om det förrättats av en främmande stats diplomatiska eller konsulära tjänsteman i enlighet med den statens lag i en annan främmande stat med dess begivande. Enligt paragrafens 3 mom. skall ett äktenskap anses vara giltigt i Finland också, om det förrättats i en främmande stat mellan medborgare i en annan stat i enlighet med formföreskrifterna i lagen i vardera av de förlovades hemländer.

Den lagvalsbestämmelse som gäller de materiella förutsättningarna för ingående av äktenskap finns i 1 § IntfamL. Enligt den bedöms en finsk medborgares rätt att ingå äktenskap enligt finsk lag också då äktenskapet ingås i en främmande stat. Av beredningen av IntfamL framgår att betydelsen av att hindren mot ett finskt äktenskap ignorerats också bedöms enligt finsk lag. Eftersom äktenskapslagen inte längre föreskriver ogiltighet för underlåtelse att beakta hinder mot äktenskap torde man här vara tvungen att anse att ett äktenskap som ingåtts av en finsk medborgare är giltigt även om det skulle ha ingåtts utan att beakta ett i den finska lagen uppställt hinder mot äktenskap. Allmänna åklagaren kan dock härvid vara behörig att föra talan om dömande till äktenskapsskillnad med stöd av 8 § IntfamL.

Den nordiska äktenskapskonventionen

Om en medborgare i någon av de nordiska länderna ansöker om att hinder mot ett äktenskap skall prövas av en myndighet i någon annan av de fördragsslutande staterna, prövas sökandens rätt att ingå äktenskap enligt lagen i den sistnämnda staten om någondera av de förlovade har hemvist där, men annars enligt hemlandets lag. Lagen i sökandens hemland skall alltid tillämpas om sökandens så begär. Krävs vid prövning av äktenskapshinder i en fördragsslutande stat enligt den statens lag inte föräldrarnas eller förmyndarens samtycke till äktenskapet, skall beträffande den som har hemvist i annan fördragsslutande stat vad den statens lag föreskriver om sådant samtycke iakttagas.

Vigsel förrättas enligt lagen i den stat som den förrättande myndigheten tillhör.

Rättshjälpsöverenskommelsen mellan Finland och Sovjetunionen

I överenskommelsen mellan Finland och Sovjetunionen om rättsskydd och rättshjälp i mål och ärenden av civil- och familjerättslig natur samt i brottmål (FördrS 48/1980) finns bestämmelser om ingående av äktenskap. Överenskommelsen har i ett protokoll som upprättats den 11 juli 1992 i syfte att kartlägga de avtalsrättsliga grunderna för de bilaterala förhållandena mellan Finland och Ryssland konstaterats gälla förhållandena mellan Finland och Ryssland. Enligt överenskommelsen bedöms formen för ingående av äktenskap enligt den fördragsslutande parts lagstiftning inom vars område äktenskapet ingås. En fördragsslutande parts medborgares behörighet att ingå äktenskap bedöms enligt den fördragsslutande parts lagstiftning inom vars område äktenskapet ingås, om någondera av de personer som ämnar ingå äktenskap är denna fördragsslutande parts medborgare eller någondera av dem har hemvist på denna fördragsslutande parts område.

Äktenskap som de fördragsslutande parternas medborgare ingått i enlighet med bestämmelserna i överenskommelsen eller i enlighet med lagvalsreglerna i den fördragsslutande parts lagstiftning på vars område äktenskapet

ingåtts, erkänns såsom giltigt på vardera fördragsslutande partens område. En fördragsslutande part kan vägra erkänna ett äktenskap såsom giltigt, om erkännandet strider mot de grundläggande principerna i denna fördragsslutande parts lagstiftning. Bestämmelserna i överenskommelsen hindrar inte en fördragsslutande part att erkänna ett äktenskap som giltigt även i andra fall.

Rättshjälpsöverenskommelsen mellan Finland och Polen

I överenskommelsen mellan Finland och Polen om rättsskydd och rättshjälp i mål och ärenden av civil- och familjerättslig natur samt i brottmål (FördrS 68/1981) finns bestämmelser om ingående av äktenskap. Enligt överenskommelsen bedöms formen för ingående av äktenskap enligt den fördragsslutande parts lagstiftning inom vars område äktenskapet ingås. Behörigheten för fördragsslutande parts medborgare att ingå äktenskap bedöms enligt den fördragsslutande parts lagstiftning inom vars område äktenskapet ingås, om någondera av de personer som ämnar ingå äktenskap är denna fördragsslutande parts medborgare eller någondera av dem har hemvist på denna fördragsslutande parts område.

2.1.2. *Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden*

Allmänt

De allmänna bestämmelserna om vilken lag som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden finns i IntfamL. Dessutom finns bestämmelser om detta i den nordiska äktenskapskonventionen. De sist nämnda bestämmelserna har satts i kraft genom en lag (413/1931) och de skall i egenskap av specialbestämmelser tillämpas om ärendet hör till den nordiska äktenskapskonventionens tillämpningsområde.

Allmänna bestämmelser

IntfamL grundar sig på den så kallade medborgarskapsprincipen. Äktenskapets rättsverkningar på makarnas förmögenhetsförhål-

landen bestäms av lagen i den stat som mannen tillhörde vid äktenskapets ingående. Med detta avses lagen i den stat vars medborgare mannen var vid den tidpunkt då äktenskapet ingicks. Lagen i mannens hemland tillämpas på all egendom oberoende av var den finns, av vilken art den är eller när den anskaffats. Hänvisningen till lagen i mannens hemland omfattar enligt 53 § IntfamL också den lagens bestämmelser om vilken lag som skall tillämpas (så kallad renvoi). Detta innebär att om lagen i mannens hemland anger att någon annan stats lag är tillämplig så skall den lagen följas.

Den lag som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden, det vill säga det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet, är oföränderlig. Om mannen byter medborgarskap efter ingående av äktenskap, ändras den tillämpliga lagen inte och ingen annan livsförändring har heller en sådan verkan. Enligt ordre public-principen i IntfamL kan en främmande stats lag lämnas utan avseende, om den leder till ett resultat som strider mot grunderna i den finska rättsordningen. I rättspraxis har en främmande stats lag dessutom lämnats utan avseende i vissa sådana fall där makarna efter ingående av äktenskap inte har haft någon som helst faktisk anknytning till den stat vars lag enligt IntfamL skall tillämpas. Dessutom kan finsk lag enligt 56 § IntfamL tillämpas, om det inte går att få någon utredning om innehållet i en främmande stats lag. På avvittringsförfarandet tillämpas alltid finsk lag oberoende av vilken stats materiella lagbestämmelser som blir tillämpliga. Frågan är inte reglerad i lag, utan det handlar om en allmän internationellt privaträttslig princip. I en avvittring som förrättas i Finland beaktas enligt rådande uppfattning makarnas hela förmögenhet oberoende av var egendomen är belägen.

Makarna har inte rätt att under äktenskapet avtala om den lag som tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden. Ett sådant avtal, det vill säga en så kallad laghänvisning, kan enbart göras innan äktenskapet ingås och som tillämplig lag kan endast finsk lag väljas. Avtalet skall göras i form av ett äktenskapsförord.

Den främmande stats lag som bestäms av mannens medborgarskap blir i praktiken till-

lämplig endast i det inbördes förhållandet mellan makarna. Detta beror på 16 § IntfamL. Enligt denna bestämmelse skall en make vars förhållande till den andra maken bestäms enligt utländsk lag anmäla till domstolen om tillämpningen av utländsk lag eller om äktenskapsförordet, om denne vill förbehålla sig rätten att åberopa en främmande stats lag gentemot tredje man. Domstolen är efter detta skyldig att registrera anmälan på det som bestäms för äktenskapsförord. En motsvarande anmälningsskyldighet gäller också de situationer då finsk lag tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden och makarna har upprättat ett äktenskapsförord utomlands. Här avsedda anmälningar görs i praktiken rätt sällan. Enligt uppgift har sammanlagt endast 492 anmälningar med stöd av 16 § IntfamL antecknats i registret över äktenskapsförord (april 2001).

I IntfamL finns utöver ovan nämnda bestämmelser en specialbestämmelse om upprättande av äktenskapsförord. Enligt 15 § IntfamL bedöms makes och trolovads behörighet att sluta äktenskapsförord enligt lagen i dennes hemland. Frågan bedöms alltså inte enligt lagen i mannens hemland, utan det förutsätts att vardera maken har rätt att sluta ett sådant avtal enligt lagen i dennes eget hemland. På samma sätt bedöms frågan om ett äktenskapsförord är giltigt till formen. Om något annat inte bestäms i ifrågavarande persons hemland, skall ett äktenskapsförord anses till formen giltigt om det har upprättats och lagföljts enligt lagen i vardera partens hemland eller lagen i den stat där det upprättades.

Den nordiska äktenskapskonventionen

Bestämmelserna i den nordiska äktenskapskonventionen om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden gäller fall där makarna är och vid ingåendet av äktenskapet var medborgare i någon av de nordiska länderna. Ett tilläggskrav är att vardera maken vid ingående av äktenskapet bosätter sig i samma nordiska land. Om dessa krav inte uppfylls, skall de allmänna bestämmelserna i IntfamL tillämpas.

Till skillnad från de allmänna bestämmelserna grundar sig den nordiska äktenskaps-

konventionen på hemvistsprincipen. Utgångspunkten är att den materiella lagen i den stat där makarna först bosatte sig efter ingående av äktenskapet skall tillämpas. Den så kallade renvoi-principen iakttas inte.

Det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet är föränderligt. Om makar som vid ingående av äktenskapet bosatt sig i ett visst nordiskt land, sedermera har bosatt sig i en annan fördragsslutande stat, skall denna stats lag tillämpas utom då det är fråga om verkan av en rättshandling som företagits tidigare. På basis av det som nämnts ovan kan man konstatera att ett byte av statut sker endast i fall där båda makarna flyttar till samma fördragsslutande stat. Om bara den ena makens hemvist flyttas till en annan stat eller om vardera maken flyttar tillsammans till en stat utanför de nordiska länderna, blir lagen i den stat där de senast var bosatta tillsammans tillämplig lag. Makarna har inte behörighet att avtala om att någon annan lag skall tillämpas.

Från ovan beskrivna huvudregel finns vissa undantag. Således bestäms makes rätt att råda över fast egendom i en fördragsslutande stat alltid enligt lagen i den stat där egendomen är belägen. Dessutom har flera alternativa formkrav uppställts för äktenskapsförord. Ett äktenskapsförord skall anses till formen giltigt om det upprättats enligt den stats lag som skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden eller om det uppfyller formföreskrifterna i lagen i den stat där kontrahenterna eller den ena av dem var medborgare.

2.1.3. Lag som tillämpas på ärvande

Allmänt

Den internationella arvsrätten i Finland är i dag mycket bristfälligt reglerad. Lagstiftningen innehåller inga allmänna bestämmelser om den lag som skall tillämpas på ärvande och således grundar sig gällande rätt till stora delar på rättspraxis. Mellan Finland, Island, Norge, Sverige och Danmark gäller en konvention om arv, testamente och boutredning som avslutades i Köpenhamn år 1934 (FördrS 21/1935), nedan *nordiska arvskonventionen*. Tillämpningen av bestämmelserna i den förutsätter vanligen att arvlåtaren

var medborgare i någon av de fördragsslutande staterna och att denne hade hemvist i någon av dem. Rättshjälpsöverenskommelsen med Sovjetunionen innehåller en bestämmelse om likställighet i arvsärenden samt om när ett testamente skall anses vara giltigt till formen. Likadana bestämmelser ingår också i rättshjälpsöverenskommelsen med Polen. Finland är dessutom part i en Haagkonvention från år 1961, konventionen om lösning av lagkonflikter i fråga om formen för testamenteriska förordnanden (FördrS 77/1976). Konventionen är till sin natur universellt tillämplig och således gäller dess bestämmelser den lag som tillämpas på formen för testamente och dess återkallande oberoende av om testamente eller testator har någon anknytning till en fördragsslutande stat eller inte.

Gällande allmänna principer

Eftersom det saknas allmänna bestämmelser i skriven lag, blir man tvungen att söka rättsnormer som tillämpas på arvande inom den internationella privaträtten närmast i rättspraxis och rättslitteraturen. Rättspraxis visar att man vid val av lag som tillämpas på arvande i regel följer medborgarskapsprincipen. Med andra ord bestäms den tillämpliga lagen av arvlåtarens medborgarskap vid tidpunkten för dennes död.

I rättspraxis har ansetts att renvoi-principen som framgår av 53 § IntfamL analogt också skall tillämpas på kvarlåtenskapsrättsliga frågor. Detta innebär bland annat att finsk lag blir tillämplig på arvande efter en i Finland fast bosatt utlänning, om det enligt arvlåtarens hemlands lag är lagen där arvlåtaren har hemvist som skall tillämpas på arvande. Förutom vid tillämpning av renvoi-principen blir finsk lag eventuellt tillämplig också på så sätt att parterna i en rättegång inte åberopar en främmande stats lag. När det gäller ett ärende i vilket förlikning är tillåten är domstolarna enligt den uppfattning som i dag anses vara rådande inte skyldiga att beakta en främmande stats lag ex officio.

I rättspraxis har man veterligen inte varit tvungen att ta ställning till om arvlåtaren genom testamente eller på något annat giltigt sätt kan förordna vilken lag som skall tilläm-

pas på arvandet. I nyare rättslitteratur har anförts att en sådan laghänvisning skall anses vara giltig, om arvlåtaren har haft hemvist i den stat vars lag han förordnat som tillämplig, eller medborgarskap i den staten.

Tillämpningen av medborgarskapsprincipen gäller endast till arvande anslutna materiellrättsliga frågor. På frågor som gäller förfarandet, till exempel på boutredning och arvskifte som förrättas av skiftesman, tillämpas i enlighet med allmänna internationellt privaträttsliga principer de bestämmelser om förfarandet som finns i finsk lag.

Den nordiska arvskonventionen

Bestämmelserna i den nordiska arvskonventionen avviker i många avseenden från de allmänna principer som anses gälla. I stället för medborgarskapsprincipen grundar sig lagvalet i allmänhet på hemvistsprincipen. Om en medborgare i någon av de andra nordiska länderna hade hemvist i Finland vid sin död, bestäms rätten till det arv denne efterlämnade av den finska lagen. Medborgarskapet har dock betydelse såsom anknytning i de fall då den avlidne inte kontinuerligt under de fem sista åren av sitt liv hade haft hemvist i Finland. I sådana fall skall arvlåtarens hemlands lag tillämpas om en arvinge eller testamentstagare vars rätt beror på detta så yrkar.

I konventionen finns också andra bestämmelser om arv och oskiftat bo vilka innebär en avvikelse från hemvistsprincipen. Bland annat på rätten att leva i oskiftat bo tillämpas i vissa fall lagen i arvlåtarens hemland. Likaså gäller i fråga om rätten att ärva en fastighet som är belägen i ett nordiskt land och rätten att bestämma om en sådan fastighet i ett testamente i vissa fall lagen i den stat där fastigheten är belägen.

Arvlåtarens hemvist är en viktig anknytning också i den nordiska arvskonventionens bestämmelser om boutredning, avvittring av egendom och arvskifte. Förrättningarna sker i enlighet med lagen i den stat där den avlidne hade hemvist vid sin död. Om härvid en domstols medverkan behövs, är det domstolen i den stat där arvlåtaren har hemvist som är behörig i ärendet.

Konventionsbestämmelserna om boutred-

ning, avvittring och arvskifte grundar sig på den så kallade universalprincipen. Med detta avses att förrättningen omfattar arvlåtarens hela egendom oberoende av i vilken stat den är belägen.

2.1.4. *De finska domstolarnas internationella behörighet*

Personliga rättsverkningar av äktenskap

Den finska lagstiftningen innehåller inga allmänna bestämmelser om domstolarnas internationella behörighet i ärenden som gäller äktenskapets personliga rättsverkningar. I konventionen om domstolars behörighet och verkställandet av domar på civilrättens område som avslutades i Bryssel den 27 september 1968 (FördrS 26/1999); Brysselkonventionen, finns bestämmelser om domstolars behörighet bland annat i ärenden som gäller underhåll. Motsvarande bestämmelser finns också i en konvention med samma namn som avslutades i Lugano den 16 september 1988 (FördrS 44/1993); Luganokonventionen. Enligt dessa konventioner skall talan i fråga om underhållsbidrag mot en svarande som är bosatt i en fördragsslutande stat i allmänhet väckas i domstolen i svarandens hemland. Enligt artikel 5.2 i konventionerna skall ett ärende som gäller underhållsbidrag dock också prövas av domstolen på den ort där den som har rätt till underhållsbidrag har hemvist eller är bosatt eller, om ärendet är förknippat med ett ärende som gäller någons rättsliga ställning, i den domstol som enligt sin egen lag är behörig i ärendet, om inte behörigheten grundar sig endast på den andra partens medborgarskap.

Makars förmögenhetsförhållanden

I den finska lagstiftningen finns inga allmänna bestämmelser om de finska domstolarnas internationella behörighet i ärenden som gäller makars förmögenhetsförhållanden. I artikel 8 i den nordiska äktenskapskonventionen ingår däremot en bestämmelse enligt vilken den domstol som är behörig när det gäller äktenskapsskillnad också får pröva frågor som gäller avvittring. I rättsvetenskapliga undersökningar har inte

utretts hur domstolarna i oreglerade situationer har bedömt den internationella behörigheten i frågor som gäller makars förmögenhetsförhållanden. Det finns inte heller några prejudikat av högsta domstolen som skulle belysa denna fråga.

Arvsärenden

I den finska lagstiftningen finns inga allmänna bestämmelser om de finska domstolarnas behörighet i arvsärenden. I den nordiska arvskonventionen finns däremot bestämmelser om domstolars behörighet i ärenden som gäller boutredning, avvittring av egendom och arvskifte. Den anknytning som utgör grunden för behörighet är i allmänhet arvlåtarens sista hemvist, men i vissa fall också den efterlevande makens hemvist. Frågan om hur den internationella behörighetens existens skall bedömas i oreglerade situationer är inte rättsvetenskapligt undersökt och det finns inga färska prejudikat. I vissa av högsta domstolen tidigare avgjorda fall får man dock fingervisning om att ett ärende som gäller arvande prövas i Finland, om arvlåtaren hade hemvist i Finland vid sin död eller om denne var finsk medborgare eller efterlämnade egendom i Finland.

2.2. *Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet*

2.2.1. *Prövning av hinder mot äktenskap och erkännande av utländska äktenskap*

Haagkonventionen

Vid Haagkonferensen för internationell privaträtt upprättades år 1978 en konvention om ingående av äktenskap och erkännande av deras giltighet. Syftet med konventionen är att stödja äktenskapet som institution genom att underlätta ingående av äktenskap och erkännande av äktenskap som ingåtts i främmande stater. Konventionen har hittills ratificerats av Australien, Luxemburg och Holland och den har trätt i kraft mellan dessa länder den 1 maj 1991. Finland, Egypten och Portugal har undertecknat konventionen. Haagkonventionen om ingående av äktenskap och erkännande av deras giltighet grun-

dar sig inte på ömsesidighet mellan konventionsstaterna utan dess bestämmelser är allmänt tillämpliga. I enlighet med detta har konventionens tillämpningsområde när det gäller erkännande av äktenskap inte begränsats till äktenskap som ingåtts i konventionsstaterna utan varje konventionsstat är på i konventionen nämnda villkor skyldig att erkänna utländska äktenskap utan att detta förutsätter ömsesidighet och också då äktenskapet inte har någon anknytning till en enda av konventionsstaterna. Bestämmelserna om erkännande gäller dock inte äktenskap om vigselförrättaren var en militär myndighet eller äktenskap som ingåtts ombord på ett fartyg eller luftfartyg, äktenskap som ingåtts genom en företrädare eller ett ombud, postuma äktenskap eller informella äktenskap.

Bestämmelserna om ingående av äktenskap finns i artiklarna 1—6 i konventionen. En konventionsstat är enligt konventionen skyldig att förrätta vigsel, om de personer som skall vigas uppfyller villkoren för ingående av äktenskap i vigselstatens materiella lagstiftning och om den ena av dem som skall vigas är medborgare i vigselstaten eller har hemvist där. Utöver detta skall vigsel förrättas, om de personer som skall vigas uppfyller kraven för ingående av äktenskap i den statens lag som vigselstatens lagvalsbestämmelser anger som tillämplig. I det senare fallet kan dock den utländska lagen lämnas utan avseende om tillämpningen av den klart skulle strida mot ordre public-principen.

Enligt artikel 16 i konventionen kan en konventionsstat genom en reservation helt åsidosätta tillämpningen av bestämmelserna om vigselskyldighet. Reservationen kan enligt artikel 6 också begränsas så att konventionsstaten inte förbinder sig att tillämpa sin egen lag om förutsättningarna för ingående av äktenskap på en person som skall vigas och som inte har medborgarskaps- eller hemvist-sanknytning till staten i fråga.

De bestämmelser som gäller erkännande av äktenskaps giltighet finns i artiklarna 7—15 i konventionen. Ett äktenskap skall enligt konventionen erkännas, om det har ingåtts på ett giltigt sätt enligt vigselstatens rättsordning. Också ett sådant äktenskap som först efter vigseln har blivit giltigt i vigselstaten skall erkännas. Om vigseln har förrättats av en d-

plomatisk eller konsulär tjänsteman eller någon annan myndighet vid en utrikesrepresentation, anses vigselstaten vara den stat som myndigheten representerar. Härvid förutsätter skyldigheten att erkänna äktenskapet dessutom att äktenskapet inte var förbjudet i den stat där vigseln förrättades.

Det går att vägra godkänna äktenskap på i konventionen nämnda grunder. Sådana är förutom ordre public också gällande äktenskap, nära släktskap som uppstått genom biologisk börd eller adoption, avsaknad av ålder som krävs för äktenskap eller avsaknad av dispens från kravet på ålder, psykisk oförmåga att ge sitt samtycke eller avsaknad av frivilligt samtycke. Grunden skall ha existerat vid tidpunkten för ingående av äktenskap i den staten där erkännande söks. Har äktenskapet ingåtts oberoende av ett gällande äktenskap, kan erkännande dock inte förvägras om äktenskapet sedermera blivit giltigt genom att det tidigare äktenskapet upplöstes eller förklarats ogiltigt.

Haagkonventionen hindrar inte tillämpning av bestämmelser som tillåter erkännande av äktenskapet på ett vidsträcktare sätt än vad konventionen gör. Erkännandet av äktenskap underlättas dessutom av en bestämmelse om vigselintyg i konventionen. Enligt denna bestämmelse kan ett vigselintyg som utfärdats av en behörig myndighet anses visa att äktenskapet är giltigt, om inte något annat kan visas.

Bestämmelserna om erkännande i Haagkonventionen skall tillämpas också då ett äktenskaps giltighet skall avgöras i samband med något ärende som en prejudiciell fråga, om huvudfrågan enligt domstolsstatens rättsordning skall avgöras enligt lagen i en konventionsstat.

En konventionsstat kan, om den så önskar, göra en reservation genom vilken den begränsar de äktenskap som kan erkännas till sådana äktenskap som ingåtts efter att staten i fråga blev part i konventionen.

De nordiska länderna

Följande jämförelse gäller huvuddragen av den allmänna reglering som är i kraft i Sverige, Norge, Danmark och Island.

Sverige. De bestämmelser om ingående av

äktenskap som hör till den internationella privaträtten i Sverige finns i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. Enligt huvudregeln bestäms en persons rätt att ingå äktenskap enligt lagen i dennes hemland. En svensk medborgare som har haft hemvist i en främmande stat i minst två år har dock rätt att få hindren mot äktenskap prövade enligt lagen i den främmande staten, om den som äktenskapet skall ingås med samtycker till detta. En främmande stats medborgare som i minst två år har haft hemvist i Sverige eller i någon annan stat än i sitt hemland har motsvarande rätt. Den svenska regeringen eller en myndighet som den bestämt kan i vissa bestämda fall förordna att svensk lag skall tillämpas också när det gäller en främmande stats medborgare som haft hemvist i Sverige i mindre än två år.

Tillämpningen av en främmande stats lag har dock begränsats så att en person som inte fyllt 15 år inte utan en svensk länsstyrelses tillstånd har rätt att ingå äktenskap inför en svensk myndighet. Äktenskap får inte heller ingås mellan släktingar i rätt upp- och nedstigande led eller mellan helsyskon. Den som redan är gift får inte ingå nytt äktenskap i Sverige så länge som det tidigare äktenskapet är i kraft.

Ett äktenskap som ingåtts i en främmande stat i enlighet med där gällande lag är till formen giltigt i Sverige, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Ett äktenskap som ingåtts inför en diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller inför någon annan som bemyndigats att förrätta vigsel av en främmande stat, är giltigt till formen, om det är giltigt i den stat som meddelat bemyndigandet. Dessutom är ett äktenskap som ingåtts i en främmande stat giltigt till formen, om det är giltigt i den eller de stater där mannen och kvinnan var medborgare när vigseln förrättades. Ett äktenskap som vore ogiltigt på grund av formfel, kan godkännas av den svenska regeringen på ansökan av mannen eller kvinnan eller, om någondera avlidit, av en arvinge till den avlidne. Ett sådant godkännande får lämnas endast om särskilda skäl föreligger.

Norge. I den norska lagen finns det inga internationellt privaträttsliga bestämmelser om

ingående av äktenskap eller erkännande av äktenskap som ingåtts i en främmande stat. Bestämmelserna om prövning av hinder mot äktenskap i den norska loven om ekteskap tillämpas också på utlänningar. Om ett äktenskap ingås inför en norsk myndighet, prövas hindren mot de förlovades äktenskap enligt den norska lagen. Om den ena av de förlovade är medborgare i en främmande stat och inte stadigvarande bosatt i Norge, skall denne dessutom förete ett hinderlöshetsintyg som utfärdats av en myndighet i hemlandet. En främmande stats medborgare skall visa att han eller hon vistas eller är bosatt i Norge på lagliga grunder.

Som allmän rättsprincip gäller att ett äktenskap som ingåtts i en främmande stat och som är giltigt där är giltigt också i Norge.

Danmark. I Danmark innehåller den skrivna lagen inga internationellt privaträttsliga bestämmelser om ingående av äktenskap, utan den danska äktenskapslagen, lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, tillämpas både på danska och utländska förlovade. Om de förlovade ingår äktenskap inför en dansk myndighet, prövas deras rätt att ingå äktenskap enligt den danska lagen. Huvudregeln kompletteras med en undantagsregel. Om den ena av de förlovade är medborgare i en främmande stat och bosatt utomlands och den prövande myndigheten vet att det äktenskap som avses ingås är absolut förbjudet i den stat vars medborgare den förlovade är eller där denne är bosatt (bopæl), skall ett intyg över hindersprövning inte ges. Den som prövar hinder mot äktenskap skall då överföra ärendet till en viss myndighet, Civilrets-direktoratet, för avgörande. En främmande stats medborgare skall dessutom visa att han eller hon vistas eller är bosatt i Danmark på lagliga grunder. Om i den främmande stat där den förlovade är bosatt föräldrarnas samtycke inte behövs för ingående av äktenskap, behövs det inte heller i Danmark, även om det enligt den danska lagen skulle behövas. Om en förlovad som fyllt 18 år enligt en främmande stats lag behöver sina föräldrars tillstånd för att ingå äktenskap, iaktas detta inte i Danmark.

Som allmän rättsprincip gäller att ett äktenskap som ingåtts i en främmande stat i enlig-

het med där gällande form- och behörighetskrav erkänns såsom giltigt i Danmark.

Island. I Island finns det inga på lag grundade internationellt privaträttsliga bestämmelser om ingående av äktenskap och erkännande av utländska äktenskap. Bestämmelserna i den isländska äktenskapslagen, hjúskaparlög, om prövning av hinder mot äktenskap tillämpas också på utlänningar. Om en förlovad är utländsk medborgare eller är bosatt i en främmande stat, skall han eller hon på begäran dessutom förete ett intyg över hindersprövning som utfärdats av en behörig myndighet i hans eller hennes medborgarstat eller den stat där han eller hon är bosatt.

Som allmän rättsprincip gäller att ett äktenskap som ingåtts i en främmande stat och som är giltigt där är giltigt också i Island.

Vissa andra stater

Tyskland. I Tyskland reviderades de internationellt privaträttsliga bestämmelserna i Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (EGBGB) år 1986. Enligt artikel 13 i denna lag bestäms förutsättningarna för ingående av äktenskap i Tyskland för vardera av de förlovades del separat enligt lagen i respektive förlovads medborgarstat. När det enligt lagen i medborgarstaten finns ett hinder mot ingående av äktenskap, kan den tyska lagen tillämpas om den ena av de förlovade är bosatt i Tyskland eller är tysk medborgare. Härvid förutsätts emellertid att de förlovade har vidtagit en åtgärd som krävs för att undanröja hindret och att vigseln till det äktenskap som avses ingås följer principen om frihet att ingå äktenskap. Den åtgärd som krävs för att undanröja ett hinder mot äktenskapet kan till exempel vara att man låter fastställa en äktenskapsskillnad som dömts i en främmande stat i makens medborgarstat, om erkännandet av äktenskaps-skillnad där kräver fastställande. En förlovads tidigare äktenskap som upplösts genom äktenskaps-skillnad i Tyskland eller genom en främmande stats beslut som erkänns i Tyskland utgör inte heller ett hinder mot ett nytt äktenskap, om maken till den förlovade har dödförklarats. En tysk myndighet är behörig att förrätta en vigsel om vardera av de förlovade är bo-

satta inom myndighetens ämbets-distrikt. Om ingendera är bosatt i Tyskland, kan vigseln förrättas endast av vissa i lagen nämnda myndigheter.

Ett äktenskap som ingåtts i utlandet erkänns i Tyskland som giltigt till formen, om det har ingåtts i enlighet med formbestämmelserna i vardera partens medborgarstat (Heimatrecht) eller i enlighet med de formbestämmelser som iaktas på den ort där det ingicks (artikel 11 EGBGB).

Schweiz. En förbundsstatslag som gäller internationell privaträtt trädde i kraft i Schweiz i början av år 1989 (Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht). Enligt lagens 43 artikel är myndigheterna i Schweiz behöriga att förrätta vigsel om fästmön eller fästmannen är medborgare eller bosatt i Schweiz. Också en fästmö och en fästman som bägge är medborgare i en främmande stat och av vilka ingendera är bosatt i Schweiz, kan ingå äktenskap i Schweiz, men endast under förutsättning att ett äktenskap som ingåtts i Schweiz erkänns både i den stat där fästmön och den stat där fästmannen är bosatt eller är medborgare (Wohnsitzstaat, Heimatstaat). Om det äktenskap som parterna ämnar ingå inte skulle erkännas i den stat där en part är bosatt eller i dennes medborgarstat av den anledningen att någondera av de förlovade i Schweiz beviljats äktenskapsskillnad som inte erkänns i den stat där denne är bosatt eller har medborgarskap, är detta inte ett hinder mot den förlovades nya äktenskap i Schweiz.

Enligt lagens 44 artikel bestäms de materiella förutsättningarna för att ingå äktenskap (materiell-rechtliche Voraussetzungen) enligt den schweiziska lagen när ett äktenskap ingås i Schweiz. Om det föreligger hinder mot äktenskap enligt schweizisk lag, kan en fästmö och en fästman som bägge är medborgare i en främmande stat trots hindret ingå äktenskap i Schweiz, om det inte finns hinder mot det enligt lagen i någondera partens medborgarstat. I Schweiz erkänns enligt lagens 45 artikel äktenskap som ingåtts på ett giltigt sätt i utlandet. Är fästmön och fästmannen schweiziska medborgare eller bor bägge två i Schweiz, erkänns ett äktenskap som ingåtts utomlands i Schweiz endast om orsaken till att äktenskapet ingicks utomlands

inte var att man på detta sätt försökte kringgå de ogiltighetsgrunder för äktenskap som finns i den schweiziska lagen.

2.2.2. *Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden*

Haagkonventionen

Vid Haagkonferensen för internationell privaträtt upprättades den 14 mars 1978 en konvention om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. Syftet med konventionen var att förenhetliga bestämmelserna om lagval, vilka i de olika länderna avvek mycket från varandra och ofta var svåra att få klarhet i.

Haagkonventionen grundar sig på principen om viljeautonomi. Med detta avses att makarna inom vissa gränser själva genom avtal får bestämma den tillämpliga lagen. Den tillämpliga lagen kan vara den materiella lagen i den stat vars medborgare make är eller där make är bosatt då avtalet ingås. Om ett avtal som gäller lagval ingås före äktenskapet, kan som tillämplig lag dessutom väljas lagen i den stat där maken först bosätter sig efter att äktenskapet ingåtts. Den tillämpliga lagen gäller makarnas hela egendom, men makarna kan utan hinder av detta dock avtala om att den tillämpliga lagen i fråga om fast egendom som tillhör eller i framtiden tillkommer en make är lagen i den stat där egendomen är belägen. Det förordnande som ges i fråga om fast egendom kan också begränsas så att den endast gäller viss fast egendom.

Ett avtal om tillämplig lag kan ändras när som helst under äktenskapet. Ovan nämnda anknytning skall härvid existera vid den tidpunkt då avtalet ändras. En ändring påverkar också sådan egendom som makarna tidigare förvärvat och således förblir statutet enhetligt, om inte makarna på ovan beskrivet sätt har kommit överens om att ett annat statut skall tillämpas på fast egendom.

Ett avtal om tillämplig lag skall enligt Haagkonventionen upprättas i den form som gäller för ett äktenskapsförord. Härvid tillämpas antingen den stats interna lag som gäller makarnas förmögenhetsförhållanden eller den

lag som tillämpas inom den stat där avtalet ingicks. Det minimikrav som ställts upp är att avtalet är skriftligt, att det är daterat och att det är undertecknat av makarna. I fråga om avtalets innehåll är det inte nödvändigt att lagvalet är uttryckligt utan det räcker att den tillämpliga lagen klart framgår av äktenskapsförordet.

Har makarna inte kommit överens om vilken lag som skall tillämpas, tillämpas i första hand lagen i den stat där vardera maken först bosatte sig (habitual residence) i samband med ingående av äktenskapet. En stat kan dock då den blir part i konventionen ge en förklaring enligt vilken dess interna lag skall tillämpas om vardera maken vid ingående av ett äktenskap är medborgare i staten i fråga. En sådan förklaring blir dock inte tillämplig på makar som är bosatta i en sådan stat där vardera har varit bosatta i minst fem års tid innan äktenskapet ingicks, om det inte är fråga om en stat som har gett ovan nämnda förklaring eller en sådan stat som står utanför konventionen och vars internationellt privaträttsliga bestämmelser förutsätter att medborgarstatens lag skall tillämpas.

Makarnas gemensamma medborgarstats lag tillämpas dessutom då makarna i samband med ingående av äktenskap bosätter sig i en stat som inte är part i konventionen och som tillämpar medborgarskapsprincipen. Detsamma gäller fall där makar som har samma nationalitet inte i samband med ingående av äktenskapet bosätter sig i samma stat. Är makarna inte bosatta i samma stat och har de inte samma nationalitet, skall lagen i den stat som makarnas förmögenhetsförhållanden med beaktande av alla omständigheter har närmaste anknytning till tillämpas.

Det direkt på lag baserade äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet är enligt Haagkonventionen inte oföränderligt utan kan under vissa förutsättningar ändras då den anknytning som bestämt valet av statut förändras. Detta förutsätter dock att makarna inte har upprättat ett äktenskapsförord.

Den interna lagen i den stat där makarna är bosatta tillsammans blir tillämplig i stället för den tidigare tillämpade lagen vid den tidpunkt då makarna bosätter i den stat där de

bägge är medborgare. Samma regel tillämpas om det sakförhållande som avses i föregående mening uppkommer i omvänd tidsordning så att vardera maken får medborgarskap i den stat där de är bosatta tillsammans. Lagen i den stat där makarna är bosatta tillsammans blir omedelbart tillämplig också då vardera maken bosätter sig i samma stat och tillämpningen av lagen i makarnas gemensamma medborgarstat har grundat sig enbart på att makarna inte i samband med ingående av äktenskapet bosatt sig i samma stat. I de fall då ovan nämnda förutsättningar inte uppfylls, kan den tillämpliga lagen förändras så att den blir lagen i den stat där makarna är bosatta tillsammans endast om makarna har varit bosatta i staten i fråga i tio års tid efter ingående av äktenskapet.

Ett byte av statut direkt med stöd av lag har aldrig retroaktiv verkan, utan gäller endast egendom som makarna erhåller efter att statutet har ändrats. Detta leder till att makarnas förmögenhetsförhållanden i dessa fall inte kommer att bedömas enligt ett enhetligt statut. Makarna kan dock återställa enhetligheten genom att avtala om lagvalet på ovan beskrivet sätt.

Liksom de flesta andra lagvalskonventioner som uppgjorts vid den internationellt privaträttsliga konferensen i Haag är denna Haagkonvention till sin natur allmän. Den blir således tillämplig på alla i konventionsstaterna förekommande fall. Den omständigheten att makarna är bosatta utanför en konventionsstat eller att någon annan lag än en konventionsstats lag blir tillämplig har ingen betydelse. Konventionens materiella tillämpningsområde, det vill säga frågan om vilka rättsfrågor som kommer att bedömas enligt det statut som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden, ansåg man det inte vara möjligt att fastställa exakt. Man har dock försökt precisera tillämpningsområdet i negativ mening genom att bestämma att konventionen inte tillämpas i fråga om underhållsskyldigheten makar emellan, den efterlevande makens arvsrätt och makars rättshandlingsförmåga.

Haagkonventionen gäller också förhållandet till tredje man. Enligt artikel 9 i konventionen bestäms enligt den lag som tillämpas på

makars förmögenhetsförhållanden också de frågor som gäller rättsförhållandet mellan make och tredje man. En konventionsstat kan dock föreskriva att make inte kan åberopa den lag som gäller makars förmögenhetsförhållanden mot tredje man då make eller tredje man är bosatt på dess territorium, om inte kraven på offentlighet och registrering i den statens lag har iakttagits eller tredje man då rättsförhållandet uppkom kände till eller åtminstone hade bort känna till vilken lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden.

De nordiska länderna

Alla de nordiska länderna är parter i den nordiska äktenskapskonventionen vars innehåll har beskrivits tidigare. Följande jämförelse gäller endast huvuddragen i den allmänna regleringen i länderna i fråga.

Sverige. Lagen om vissa internationella frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden trädde i kraft den 1 juli 1990. Ikraftträdandet av lagen ändrade väsentligt på de principer som tidigare hade gällt. Enligt den tidigare lagstiftningen var det mannens nationalitet som avgjorde lagvalet och det statut som utformats i samband med ingående av äktenskapet var oföränderligt. De viktigaste principerna i den nya lagen är däremot makarnas viljeautonomi, hemvists-principen och statutets föränderlighet.

På makars förmögenhetsförhållanden tillämpas i första hand lagen i den stat som makarna genom ett skriftligt avtal har förordnat att skall tillämpas. Makarna kan välja lagen i den stat där någondera av makarna har hemvist eller vars medborgare denne är vid ingående av avtalet. Ett avtal om lagval kan ändras senare. Den nya lagen blir härvid tillämplig också på den egendom som makarna har då ändringen görs. Ett lagvalsavtal kan göras även då make har avlidit. I så fall är det den efterlevande maken och den avlidne makens rättsinnehavare som ingår avtalet.

Har inte det tillämpliga statutet bestämts genom ett avtal, tillämpas lagen i den stat där makarna tog hemvist när de gifte sig. Statutet

är föränderligt. Om vardera maken sedan de ingått äktenskapet tagit hemvist i en annan stat och varit bosatta där i minst två år, tillämpas i stället den statens lag. Kravet på att makarna skall ha varit bosatta i två år i hemviststaten tillämpas dock inte om vardera maken redan tidigare under äktenskapet har haft hemvist i staten i fråga eller om vardera är medborgare i den. I dessa fall byts statutet omedelbart i samband med att makarna tar ny hemvist. En hänvisning till en främmande stats lag omfattar endast de materiella bestämmelserna i lagen i fråga.

Vid avvitrting av egendom beaktas makarnas hela egendom oberoende av var den är belägen, om inte något annat följer av den lag som skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. Om det finns egendom i en annan stat och det antas att avvitrtingen inte kommer att vara giltig i den staten, kan avvitrtingen begränsas till att omfatta endast en del av makarnas egendom. En begränsning är dock inte tillåten om en av makarna motsätter sig den med rimliga skäl.

I den svenska lagen ingår dessutom bestämmelser enligt vilka vissa bestämmelser i den svenska äktenskapsbalken blir tillämpliga också i det fall att en främmande stats lag skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. Äktenskapsförord och gåvor mellan makar skall registreras i enlighet med bestämmelserna i svensk lag, om makarna har hemvist i Sverige när rättshandlingen i fråga företas. I annat fall träder inte äktenskapsförordet i kraft och gåvan binder inte gåvogivarens borgenärer. Svensk lag tillämpas dessutom alltid när det gäller förvaltning av en i Sverige belägen bostad samt bohag och på makes rätt att i vissa fall i samband med avvitrtingen överta sådan egendom. Tillämpningen av en främmande stats lag har i tredje mans intresse begränsats också i vissa sådana fall där den främmande statens lag innehåller vidsträcktare begränsningar av förfoganderätten över egendom eller rätten att uppta skuld än vad den svenska lagen gör.

Norge. I den norska lagen finns det inga bestämmelser om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden och således måste de gällande principerna sökas i rättspraxis och rättslitteraturen. På makars för-

mögenhetsförhållanden tillämpas enligt dessa källor lagen i den stat där makarna först bosätter sig tillsammans. Statutet är oföränderligt. Ett senare byte av boningsort påverkar inte lagvalet. Ett avtal mellan makarna angående lagval torde dock vara bindande åtminstone makar emellan och gentemot makes arvingar. Den lag som lagvalsregeln anger tillämpas på makarnas hela egendom oberoende av var egendomen är belägen.

Danmark. Också den danska internationella äktenskaps- och förmögenhetsrätten baserar sig i hög grad på rättspraxis och rättslitteratur. Enligt dessa källor tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden lagen i den stat där mannen var bosatt vid tidpunkten för ingående av äktenskapet. Om mannen dock i samband med ingående av äktenskapet bosätter sig i någon annan stat, blir den statens lag tillämplig. Den tillämpliga lagen gäller makarnas hela egendom oberoende av var den är belägen. En hänvisning till en främmande stats lag avser i regel endast de materiella bestämmelserna i den lagen. Renvoi har dock ansetts vara möjligt i vissa specialfall.

I lagen om äktenskapets rättsverkningar finns vissa specialbestämmelser om äktenskapsförord. Om en man som inte har hemvist i Danmark har upprättat ett äktenskapsförord som var giltigt enligt lagen i den stat där mannen har hemvist, är äktenskapsförordet giltigt i Danmark under förutsättning att det inte strider mot lagen om äktenskapets rättsverkningar. I förhållande till tredje man förutsätter äktenskapsförordets giltighet dock att det anmäls för registrering inom sex månader från att mannen tog hemvist i Danmark. Görs anmälan senare, har förordet rättsverkningar i förhållande till tredje man från den dagen anmälan gjordes. Nämda bestämmelse har analogt ansetts kunna tillämpas också på en situation där äktenskapets förmögenhetsrättsliga verkningar bestäms enligt en främmande stats lag och mannen tar hemvist i Danmark. Enligt denna tolkning åsidosätts en främmande stats lag, om den strider mot de tvingande bestämmelserna i den danska lagen och den främmande statens lag kan åberopas mot tredje man endast om det tillämpliga äktenskapsrättsliga förmögenhetssystemet har anmälts för registrering på samma sätt som ett

äktenskapsförord.

Island. Uttryckliga bestämmelser om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden finns inte i Island. I praktiken iakttas samma principer som i Danmark.

Vissa andra stater

Tyskland. En omfattande delreform av den internationella privaträtten trädde i kraft den 1 september 1986 (Gesetz zur Neuregelung des Internationalen Privatrechts). Bland annat bestämmelserna om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden reviderades i samband med reformen.

En viktig tanke när det gäller regleringen av förmögenhetsförhållanden inom äktenskapet är att endast en sådan stats lag kan bli tillämplig som vardera maken har någon slags anknytning till. Genom denna lösning försökte man uppnå målet att makarna är likställda.

På de förmögenhetsrättsliga verkningarna av äktenskap tillämpas den statens lag som bestämmer äktenskapets allmänna rättsverkningar vid tidpunkten för ingående av äktenskap. Genom detta har man strävat efter att minska de så kallade kvalifikationsproblem som gäller frågan om ett visst rättsförhållande skall anses höra till området för det statut som tillämpas på äktenskapets allmänna verkningar eller till området för det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet. I första hand tillämpas lagen i den stat till vilken vardera maken hör. Har makarna inte under äktenskapet haft en gemensam nationalitet, tillämpas lagen i den stat där vardera maken är bosatt (gewöhnliche Aufenthalt). Om ingendera av de ovan nämnda anknytningarna kommer på fråga, tillämpas lagen i den stat till vilken makarna ur någon annan synvinkel har de fastaste banden. En hänvisning till en viss stats lag avser även den statens internationellt privaträttsliga bestämmelser.

Enligt den tyska lagen har makarna rätt att inom vissa gränser komma överens om den lag som tillämpas på äktenskapets allmänna rättsverkningar. Om ett sådant avtal, en så kallad laghänvisning har gjorts, tillämpas den

i avtalet angivna materiella lagstiftningen också på äktenskapets förmögenhetsrättsliga verkningar. Oberoende av om det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet grundar sig direkt på lag eller på ovan nämnda laghänvisning, är det nämnda statutet bestående i den meningen att det inte ändras direkt med stöd av lag fast den anknytning som angett den tillämpliga lagen skulle ändras.

Makarna kan emellertid före äktenskapet eller när som helst under äktenskapet avtala om lagvalet så att de förordnar att någon annan stats materiella lagstiftning skall tillämpas på frågor som gäller de äktenskapsrättsliga

förmögenhetsförhållandena. Den tillämpliga lagen kan vara lagen i den stat till vilken den ena av makarna hör, eller lagen i den stat där den ena av makarna är bosatt. När det gäller fast egendom kan tillämplig lag dessutom vara lagen i den stat där egendomen är belägen. Ett avtal om lagval har retroaktiv effekt endast om den valda lagen tillåter en retroaktiv ändring av äktenskapsrättsliga förmögenhetsförhållanden genom avtal. Ett lagvalsavtal kan senare upphävas och ändras.

Skyddet av tredje man har i Tyskland reglerats så att vissa av bestämmelserna i BGB genom vilka man avser skydda omsättningen skall tillämpas också i det fall att en främmande stats lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. Om åtminstone den ena av makarna är bosatt i Tyskland eller om denne idkar affärsverksamhet där, skall tillämpningen av en främmande stats lag registreras på samma sätt som ett äktenskapsförord för att detta skall kunna återopas gentemot en tredje man som inte känner till att en främmande stats lag är tillämplig. Dessutom blir vissa av BGB:s bestämmelser direkt tillämpliga på en rättshandling som företas i Tyskland, om de är fördelaktigare för en tredje man i god tro än de bestämmelser i en främmande stats lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden.

Schweiz. Den schweiziska lagen om internationell privaträtt (Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht) trädde i kraft den 1 januari 1989. Den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden bestäms i första hand i enlighet med vad makarna har av-

talat. Makarna kan välja lagen i den stat där vardera har eller efter ingående av äktenskapet kommer att ta hemvist eller lagen i den stat där någondera är medborgare. Lagvalet skall avtalas skriftligt eller klart framgå av ett äktenskapsförord. Ett avtal om lagval gäller tills makarna upphäver avtalet eller ingår ett nytt avtal om lagval. Ett nytt lagvalsavtal har retroaktiv verkan och gäller från början av äktenskapet, om inte något annat har bestämts.

Har makarna inte avtalat om den lag som tillämpas på förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet, tillämpas i första hand lagen i den stat där vardera maken har hemvist (Wohnsitz). Har makarna inte hemvist i samma stat, tillämpas lagen i den stat där vardera maken senast hade hemvist samtidigt. Har makarna aldrig samtidigt haft hemvist i samma stat, blir tillämplig lag lagen i den stat där vardera har medborgarskap. Om ingen av ovan nämnda förutsättningar uppfylls, anses att det mellan makarna råder egendomsskillnad i enlighet med den schweiziska lagen (Gütertrennung). Har ett lagval inte avtalats och makarna tar hemvist i en annan stat, tillämpas lagen i den staten med retroaktiv verkan från ingående av äktenskapet. Makarna kan dock genom ett skriftligt avtal utesluta den retroaktiva tillämpningen. Det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet ändras överhuvudtaget inte till följd av byte av hemvist, om makarna upprättat ett äktenskapsförord eller om de skriftligen avtalat att lagen i den stat där de tidigare hade hemvist fortfarande skall tillämpas.

Vad som sagts ovan gäller som sådant enbart förhållandet makarna emellan. Verkningsarna av makarnas förmögenhetssystem på rättsförhållandet mellan make och tredje man bestäms enligt lagen i den stat där maken hade hemvist när rättsförhållandet uppkom. Om tredje man dock när rättsförhållandet uppkom kände till vilken stats lag som tillämpas på makarnas rättsförhållanden eller om denne hade bort känna till det, tillämpas ifrågavarande stats lag.

Österrike. Den lag genom vilken den österrikiska internationella privaträtten reviderades och kodifierades (Bundesgesetz über das internationale Privatrecht) trädde i

kraft den 1 januari 1979. På äktenskapets förmögenhetsrättsliga verkningar tillämpas i första hand den stats lag som parterna uttryckligen har förordnat att skall tillämpas. För avtalet om lagval gäller inga formbestämmelser. I lagen finns heller inga begränsningar när det gäller vilka staters lag som lagvalet kan avse. Valmöjligheterna begränsas dock av att ett lagval endast kan göras då äktenskapet har en anknytning till en främmande stat. Det exakta innehållet av den anknytning som krävs har inte preciserats.

En laghänvisning kan avse enbart ifrågavarande stats materiella lag eller också den statens lagvalsbestämmelser. I oklara fall tolkas hänvisningen så att den gäller enbart den materiella rätten. Ett lagvalsavtal kan ingås antingen före äktenskapet eller under det. I lagen finns inga uttryckliga bestämmelser om att avtal som ingåtts under äktenskapet gäller makarnas hela egendom eller enbart den egendom som de förvärvat efter ingående av avtalet. Den rådande uppfattningen är att makarna i sitt avtal också kan besluta om denna sak.

Har makarna inte avtalat om ett lagval, tillämpas den stats lag som vid tidpunkten för ingående av äktenskapet skulle tillämpas på äktenskapets personliga rättsverkningar. Det är de materiella bestämmelserna i den lag som är tillämplig på äktenskapets personliga rättsverkningar som skall tillämpas. På äktenskapets personliga rättsverkningar tillämpas i första hand makarnas gemensamma personstatut som enligt den österrikiska lagen är lagen i den stat där makarna har medborgarskap. Har makarna inte samma nationalitet, tillämpas lagen i den stat där vardera hade hemvist. Om inte heller denna bestämmelse kan avgöra lagvalet, tillämpas den österrikiska lagen, eller om makarna har en starkare anknytning till någon annan stat, lagen i staten i fråga. En hänvisning till en främmande stats lag inbegriper också dess lagvalsbestämmelser. Ett statut som bestäms direkt i lag är bestående i den meningen att en ändring av den anknytning som bestämt lagvalet inte medför ett byte av statut. Såsom ovan konstaterats kan en ändring dock fås till stånd genom ett avtal om lagval.

Italien. En reform av den italienska internationella privaträtten (Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato n:o 218/1995) trädde i kraft den 4 september 1995. Enligt den tillämpas på äktenskaps förmögenhetsrättsliga verkningar den statens lag som tillämpas på makes personliga förhållanden. Har makarna samma nationalitet, blir lagen i den stat där bägge två har medborgarskap tillämplig. Har makarna medborgarskap i olika stater eller har de bägge två samma medborgarskap i flera stater, tillämpas lagen i den stat där tyngdpunkten i den äktenskapliga samlevnaden finns. Lagen bör sannolikt tolkas så att också det tillämpliga statutet byts om den gemensamma anknytningen ändras.

Liksom de flesta andra nya lagar ger den italienska lagen makarna rätt att avtala om den lag som skall tillämpas på deras äktenskapsrättsliga förmögenhetsförhållanden. Makarna kan skriftligen avtala att lagen i den stat som den ena av makarna har medborgarskap eller är bosatt i skall tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden. Makarnas avtal om lagval är giltigt, om det är giltigt enligt den valda lagen eller lagen på den ort där avtalet ingicks.

Skyddet av tredje man har Italien säkerställt genom att skydda dennes goda tro. En främmande stats lag kan åberopas mot tredje man endast om tredje man känt till eller hade bort känna till att en främmande stats lag tillämpas. När det gäller fast egendom förutsätts dessutom att de former för offentliggörande av fastighetsfång som krävs enligt lagen i den stat där fastigheten är belägen har iakttagits.

Spanien. Den spanska lagen om den lag som tillämpas på äktenskaps rättsverkningar ändrades år 1990 (Ley 11/1990 sobre reforma del Código Civil en aplicación del principio de no discriminación por razón de sexo). En av de viktigaste målen för reformen var att slopa den reglering som ansågs diskriminera kvinnor och enligt vilken äktenskaps rättsverkningar bestämdes enligt lagen i den stat där mannen var medborgare. Enligt de nya bestämmelserna bestäms äktenskaps

förmögenhetsrättsliga verkningar i första hand enligt makarnas gemensamma personstatut, det vill säga enligt lagen i den stat där vardera maken är medborgare. Har makarna inte ett gemensamt personstatut, kan de genom en handling som upprättas före äktenskapet förordna att den lag som den ena av makarnas personstatut anger eller lagen i den stat som den ena av makarna är bosatt i skall tillämpas. Har ett lagval inte gjorts, tillämpas lagen i den stat där vardera maken bosatte sig omedelbart efter att äktenskapet ingicks. Har makarna inte bosatt sig tillsammans, tillämpas lagen i den stat där vigseln förrättades.

2.2.3. Lag som tillämpas på arvande

Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap

Vid Haagkonferensen för internationell privaträtt upprättades den 20 oktober 1988 en konvention om den lag som skall tillämpas på en avliden persons kvarlåtenskap. Genom konventionen eftersträvades enhetlighet i konventionsstaternas bestämmelser om tillämplig lag på arvande och således skydd av de förväntningar som arvlåtarens familjemedlemmar ställer på arvande, samt lättare arvskifte och kvarlåtenskapsplanering i fall med internationell anknytning. Konventionen är till sin natur universellt tillämplig. Bestämmelserna i den skall med andra ord också tillämpas då någon annan än en konventionsstats lag blir tillämplig. Konventionen gäller endast den lag som tillämpas på arvande och innehåller inte bestämmelser om domstolarnas internationella behörighet eller erkännande eller verkställande av utländska domar.

Som de anknytningar på basis av vilka den tillämpliga lagen bestäms används i konventionen både arvlåtarens boningsort och dennes nationalitet. Enligt artikel 3 i konventionen tillämpas på arvande lagen i den stat där arvlåtaren var bosatt vid sin död, under förutsättning att arvlåtaren vid denna tidpunkt var medborgare i staten i fråga. Var arvlåtaren inte medborgare i den stat där han eller hon var bosatt, tillämpas lagen i den stat där han eller hon var bosatt om arvlåtaren

omedelbart före sin död hade varit bosatt i den staten i minst fem års tid. I sådana undantagsfall där arvlåtaren vid sin död hade klart starkare band till den stat som han eller hon var medborgare i än till den stat där han eller hon var bosatt, tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren var medborgare. I andra än ovan beskrivna fall tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren var medborgare, om inte arvlåtaren vid sin död hade en närmare anknytning till någon annan stat, varvid den statens lag blir tillämplig. Den tillämpliga lagen gäller hela kvarlåtenskapen oberoende av var den egendom som hör till kvarlåtenskapen är belägen.

Nämnda Haagkonvention grundar sig på principen om viljeautonomi på samma sätt som Haagkonventionen om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. Arvlåtaren kan med andra ord inom vissa gränser bestämma vilken lag som tillämpas på ärvande, varvid ovan nämnda bestämmelser i artikel 3 inte tillämpas. Enligt artikel 5 i konventionen kan arvlåtaren förordna att den tillämpliga lagen skall vara lagen i den stat där han eller hon då förordnandet gavs eller vid sin död var bosatt eller lagen i den stat vars medborgare han eller hon var då förordnandet gavs eller vid tidpunkten för dödsfallet.

Den lag som förordnats vara tillämplig gäller enligt huvudregeln hela kvarlåtenskapen. Enligt artikel 6 i konventionen kan arvlåtaren dock förordna att en viss stats lag skall tillämpas på viss egendom som hör till kvarlåtenskapen. Den tillämpliga lagen kan härvid också vara någon annan än en av de ovan nämnda lagarna, till exempel lagen i den stat där egendomen är belägen. Ett förordnande som gäller viss egendom påverkar dock inte tillämpningen av de tvingande bestämmelserna i den stats lag som annars skall tillämpas på kvarlåtenskapen med stöd av artikel 3 eller artikel 5. Genom att ge förordnanden om viss egendom som hör till kvarlåtenskapen kan arvlåtaren således till exempel inte göra intrång i den laglott som tillkommer bröstarvinge enligt den lag som allmänt skall tillämpas på kvarlåtenskapen.

I artikel 7.2 i konventionen finns bestämmelser om vilka grupper av frågor

som skall hänföras till tillämpningsområdet för den lag som tillämpas på ärvande. Förteckningen i artikeln omfattar närmast sådana omständigheter som avgör vem den ärvda egendomen tillfaller. Frågor som ansluter sig till förvaltning av egendomen och arvskiftet hör således inte till successionsstatutet. Enligt artikel 7.3 kan konventionsstaterna dock tillämpa den lag som tillämpas på ärvande också när det gäller andra än i artikel 7.2 avsedda grupper av frågor.

Utöver ovan beskrivna huvudregler innehåller konventionen bestämmelser bland annat om den lag som skall tillämpas på arvsavtal samt allmänna bestämmelser. Av de sist nämnda är särskilt artikel 17 värd att nämnas. Enligt den avser hänvisningar i ett arvsavtal till en viss stats lag, förutom i ett undantagsfall, inte den statens internationellt privaträttsliga bestämmelser. Den så kallade renvoi-principen tillämpas således i allmänhet inte.

Haagkonventionen har åtminstone inte hittills trätt i kraft. Fyra stater har undertecknat den, men den har ratificerats endast av Nederländerna.

De nordiska länderna

Alla de nordiska länderna är parter i den nordiska arvskonventionen vars innehåll beskrivits tidigare. Följande jämförelse gäller endast de viktigaste dragen i den allmänna regleringen i länderna i fråga.

Sverige. De internationellt privaträttsliga bestämmelserna om ärvande finns i lagen om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo från år 1937. Lagen grundar sig på medborgarskapsprincipen. Enligt den bestäms rätten till arv av lagen i den stat som arvlåtaren var medborgare i vid sin död. Den lagen tillämpas enligt huvudregeln på arvlåtarens egendom oberoende av var den finns. Undantaget är fast egendom på vilken i vissa specialfall skall tillämpas lagen i den stat där fastigheten är belägen. Arvlåtaren har inte rätt att förordna vilken lag som tillämpas på ärvandet.

Arbetet för att revidera bestämmelserna om tillämplig lag på ärvande pågår vid det svenska justitiedepartementet. I ett

kommittébetänkande som blev klart år 1987 föreslås att medborgarskapsprincipen skall ersättas med hemvistsprincipen. Det föreslås att arvlåtaren inom vissa gränser också skall ha rätt att förordna vilken lag som tillämpas på ärvande. Bestämmanderätten för en gift arvlåtare avses dock begränsas av en bestämmelse enligt vilken den efterlevande makens rätt att ärva den avlidne maken i alla situationer bedöms enligt den statens lag som skall tillämpas på avvittringen mellan den efterlevande maken och den avlidnes arvingar. Genom en lösning där äktenskapsstatutet och successionsstatutet på detta sätt sammanjämkas eftersträvas att den efterlevande makens ställning i sin helhet kan bedömas på basis av samma lagstiftning.

Norge. I Norge finns inte på lag baserade bestämmelser om vilken lag som skall tillämpas på ärvande. Enligt den ståndpunkt som tagits i rättspraxis och rättslitteraturen skall på ärvande tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist vid sin död. Lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist tillämpas på all egendom som hör till kvarlåtenskapen oberoende av var den är belägen. Frågan om huruvida arvlåtaren till exempel genom ett testamente kan förordna vilken lag som skall tillämpas på ärvandet verkar vara obesvarad. I nyare rättslitteratur har det ansetts att arvlåtaren har en sådan rätt, om det finns grundad anledning för förordnandet och arvlåtaren har en stark anknytning till den stat vars lag enligt förordnandet skall tillämpas.

Danmark. Inte heller i Danmark finns på skriven lag baserade bestämmelser om vilken lag som skall tillämpas på ärvande. Enligt etablerad rättspraxis tillämpas på ärvande lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist vid sin död. Den tillämpliga lagen gäller all egendom som hör till kvarlåtenskapen oberoende av var den är belägen. Arvlåtaren torde inte kunna bestämma vilken lag som tillämpas på ärvandet.

Island. I Island finns det heller inte någon lagstiftning om den lag som skall tillämpas på ärvande. Enligt etablerad rättspraxis tillämpas på ärvande lagen i den stat där arvlåtaren var bosatt vid sin död. Den tillämpliga lagen gäller all egendom som hör till kvarlåtenskapen oberoende av var

egendomen är belägen.

Vissa andra stater

Tyskland. De bestämmelser som gäller den tyska internationella arvsrätten är från 1986. Bestämmelserna grundar sig på medborgarskapsprincipen och således är den tillämpliga lagen i den stat där arvlåtaren var medborgare vid sin död. Arvlåtaren har en mycket begränsad rätt att förordna vilken den tillämpliga lagen skall vara. Möjligheterna till lagval gäller endast i Tyskland belägen fast egendom i fråga om vilken arvlåtaren kan förordna att tysk lag skall tillämpas. De omständigheter som bidrog till att man stannade för en så begränsad bestämmanderätt var synsättet att en vidsträcktare bestämmanderätt skulle göra det möjligt att kringgå laglotsbestämmelserna.

Vid beredningen av den reform som genomfördes år 1986 framlades flera förslag om sammanjämkning av successionsstatutet och det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet. Förslagen genomfördes dock inte.

Schweiz. De internationellt privaträttsliga bestämmelserna om ärvande i Schweiz, vilka trädde i kraft år 1989, grundar sig huvudsakligen på hemvistsprincipen, men också nationaliteten har betydelse som anknytning. Om arvlåtaren hade sin sista hemvist i Schweiz, skall den schweiziska lagen tillämpas. Om arvlåtaren hade sin sista hemvist i en främmande stat, tillämpas den stats lag som enligt ifrågavarande stats lagvalsbestämmelser skall tillämpas på arvet. Var arvlåtaren i sistnämnda fall schweizisk medborgare, tillämpas dock schweizisk lag när de schweiziska myndigheterna är behöriga i ärendet.

Arvlåtaren kan enligt schweizisk lag inom vissa rätt snäva gränser förordna vilken lag som skall tillämpas på ärvandet. Således kan en utlänning som hade sin sista hemvist i Schweiz förordna att hans eller hennes medborgarstats lag skall tillämpas i stället för den schweiziska lagen. På motsvarande sätt kan en schweizisk medborgare som har hemvist i en främmande stat förordna att lagen i den stat där denne har hemvist skall

tillämpas.

Österrike. Bestämmelser om vilken lag som skall tillämpas på ärvande finns i ovan nämnda lag som trädde i kraft 1979. Arvlåtarens nationalitet vid tidpunkten för dödsfallet bestämmer den tillämpliga lagen. Arvlåtaren har inte rätt att förordna vilken den tillämpliga lagen skall vara. Man var nämligen rädd för att arvlåtaren, ifall denne gavs bestämmanderätt, kunde kringgå bestämmelserna om laglott. Det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionsstatutet sammanjämkades inte. Den omständigheten att makarna har en mycket vidsträckt rätt att bestämma vilken lag som skall tillämpas på förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet ger dem också möjlighet att arrangera saken så att samma lag tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden som på ärvandet.

Italien. Också den nya italienska lagen grundar sig på medborgarskapsprincipen. Lagval är möjliga men i rätt begränsad omfattning. Arvlåtaren kan nämligen förordna att den tillämpliga lagen i stället för medborgarstatens lag skall vara lagen i den stat där denne är bosatt. Ett sådant förordnande förfaller dock om arvlåtaren vid dödstillfället inte längre är bosatt i staten ifråga.

Spanien. Också i Spanien tillämpas på ärvande lagen i den stat där arvlåtaren var medborgare vid sin död. Arvlåtaren har inte rätt att förordna vilken lag som skall tillämpas. I samband med delreformen av de internationellt privaträttsliga bestämmelserna i Código civil sammanjämkades det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionsstatutet så att den lag som tillämpas på äktenskapets förmögenhetsrättsliga verkningar skall tillämpas på den efterlevande makens lagbestämda arvsrätt. Makes rätt åsidosätts dock till den del som den skulle leda till att arvlåtarens avkomlingar inte får hela sin laglott.

2.2.4. *Bedömning av den internationella utvecklingen*

Prövning av hinder mot äktenskap och erkännande av utländska äktenskap

Jämförelsen visar att man i olika stater stannat för olika lösningar i fråga om vilken stats lag som skall tillämpas vid prövningen av förlovades rätt att ingå äktenskap. I Tyskland grundar sig gällande bestämmelser på medborgarskapsprincipen. Lagen i en förlovads medborgarstat avgör i allmänhet om en förlovad har rätt att ingå äktenskap eller inte. Medborgarskapsprincipen gäller också i ett flertal mellaneuropeiska och sydeuropeiska länder som inte är med i jämförelsen. Det svenska systemet grundar sig för sin del på medborgarskaps- och hemvistsprincipen. En förlovads rätt att ingå äktenskap prövas antingen enligt lagen i den stat där denne är medborgare eller under vissa förutsättningar enligt lagen i den staten där den förlovade har hemvist. I Norge, Schweiz och Danmark bestäms de förlovades rätt att ingå äktenskap däremot i allmänhet enligt lagstiftningen i den stat där vigseln förrättas (den så kallade lex loci celebrationis-principen). Detta är utgångspunkten också i ovan nämnda Haagkonvention samt i det reformförslag som offentliggjordes år 1987 i Sverige. Den internationella utvecklingen erbjuder inte i detta fall några klara riktlinjer för en reform. När det gäller erkännande av utländska äktenskap, kan det anses vara en etablerad princip att ett äktenskap som ingåtts utomlands är giltigt till formen, om det uppfyller formkraven i den stat där vigseln förrättades. När det gäller frågan om när ett utländskt äktenskap kan anses vara ogiltigt på materiella grunder, har man däremot stannat för olika lösningar.

Det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionsstatutet

Bestämmelserna om lagval avviker rätt mycket från varandra i de olika länderna. Det här gäller också de stater som under de senaste åren reviderat sin internationellt privaträttsliga lagstiftning på detta område. En enhetlig utveckling kan inte skönjas när det gäller frågan om huruvida den primära anknytningen skall vara medborgarskap eller hemvist respektive boningsort. Särskilt när det gäller det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet håller det dock på att

ske en förändring i riktning mot hemvists- respektive boningsortsprincipen. När Sverige har ändrat bestämmelserna om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden är Finland det enda nordiska landet där medborgarskapsprincipen tillämpas.

I regleringen av vilken lag som tillämpas på arvsrättsliga frågor är medborgarskapsprincipen fortfarande stark i de mellaneuropeiska och sydeuropeiska länderna och reformerna av lagstiftningen har just inte ändrat på detta faktum. Ett undantag utgörs dock av Schweiz där arvlåtarens hemvist är den primära anknytningen. I Norge och Danmark har man sedan gammalt följt hemvistsprincipen och i Sverige kommer man sannolikt att övergå till att använda den. Hemvistsprincipen tillämpas dessutom av tradition i de så kallade common law-länderna. Vid bedömningen av den internationella utvecklingen bör man dessutom beakta Haagkonventionen om den lag som tillämpas på ärvande, i vilken man använder sig av tre anknytningar, det vill säga arvlåtarens boningsort, arvlåtarens nationalitet och som tredje någon annan nära anknytning till en viss stat.

Av skillnaderna i den utländska lagstiftningen följer att det vid beredning i Finland av lagstiftning som gäller denna fråga inte är möjligt att finna en sådan lösning som under alla omständigheter skulle säkerställa att ett ärende som hör till området för det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet eller successionsstatutet avgörs med stöd av samma lag oberoende av i vilken stat tvisten prövas. Nämnade mål kunde nås om så många stater som möjligt ratificerar eller godkänner Haagkonventionerna om den lag som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden och avlidna personers kvarlåtenskap. De lösningar som konventionerna innehåller leder nämligen till att samma lag tillämpas i alla konventionsstater.

Antalet konventionsstater har dock förblivit mycket litet. För närvarande har endast tre stater, Nederländerna, Frankrike och Luxemburg för sin del satt i kraft konventionen om det äktenskapsrättsliga

förmögenhetsstatutet och konventionen om successionsstatutet har hittills inte trätt i kraft överhuvudtaget eftersom kravet på tre ratificeringar inte uppfyllts. Det är inte troligt att antalet konventionsstater heller i framtiden kommer att öka nämnvärt. De ovan nämnda europeiska länder som har reviderat sin lagstiftning efter att Haagkonventionerna uppgjorts har beaktat vissa av de grundläggande lösningarna i konventionerna. Detaljinhållet i lagarna avviker dock från konventionernas innehåll vilket tyder på att staterna i fråga inte har för avsikt att sätta i kraft konventionerna.

Av dessa orsaker är det inte heller ändamålsenligt för Finland att bli part i konventionerna. Konventionsbestämmelserna är kompromisslösningar vilkas godkännande kunde vara motiverat om detta skulle leda till en omfattande internationell enhetlighet i lagvalet. Förblir konventionerna geografiskt begränsade, kan detta mål inte uppnås. Under sådana förhållanden är det viktigare att fästa uppmärksamhet vid att lagstiftningen bidrar till att skapa så goda lösningar som möjligt i de fall som faller inom dess tillämpningsområde än att försöka nå enhetlighet. De konventionslösningar som är resultatet av en sammanjämkning av sinsemellan motstridiga och för oss delvis främmande ståndpunkter främjar sällan uppnåendet av detta mål på bästa möjliga sätt.

Nämnda Haagkonventioner kan dock inte användas som förbild för den lag som skall utarbetas på ett sinsemellan likartat sätt. Lagvalsbestämmelserna i konventionen om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden är mycket komplicerade eftersom strävan var att hitta en kompromisslösning som tillfredsställer både de stater som tillämpar medborgarskapsprincipen och de som tillämpar boningsorts- respektive hemvistsprincipen. Av detta skäl är det inte ändamålsenligt att ta in bestämmelserna i fråga i den finska lagen. I konventionen om den lag som tillämpas på avlidnas kvarlåtenskap har man däremot lyckats finna en förhållandevis enkel lösning där både principen om boningsort och medborgarskapsprincipen har kunnat få sin

egen plats utgående från tanken att på ärvande skall tillämpas lagen i den stat till vilken arvlåtaren med beaktande av alla omständigheter som inverkar på saken hade den starkaste anknytningen. Om man dessutom beaktar att konventionen med största sannolikhet kommer att påverka också de andra staternas nationella lagstiftningsarbete, är det skäl att beakta konventionsbestämmelserna i den lag som utarbetas.

Vid en bedömning av Haagkonventionen om den lag som tillämpas på avlidnas kvarlåtenskap måste man å andra sidan komma ihåg att konventionen inte gäller frågor som den efterlevande makens ställning i till exempel sådana fall då samverkan av avvittring och arvskifte blir oskälig för den efterlevande maken eller arvingarna på grund av att olika staters lagar tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden och ärvandet. Konventionen gör det till exempel inte möjligt att binda samman successionsstatutet och det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet så att det förstnämnda skulle följa det sistnämnda. Konventionen gör det inte heller möjligt att använda så kallade direkt tillämpliga bestämmelser för att korrigera slutresultatet av ett arvskifte. Det kan finnas ett behov att utfärda sådana bestämmelser vilket också det å sin sida tyder på att det inte är motiverat att ratificera Haagkonventionen. Av den jämförande överblicken framgår vid sidan av olikheter också gemensamma strävanden som det är skäl att beakta i den finska lagstiftning som revideras. Först och främst när det gäller regleringen av makars förmögenhetsförhållanden har makarnas rätt att själva avtala om vilken lag som tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden inom äktenskapet, det vill säga den så kallade viljeautonomin, förutom i Haagkonventionen godkänts i alla nya lagar. Ofta är förutsättningen härvid att åtminstone den ena maken antingen har hemvist, boningsort eller medborgarskap i den stat vars lag förordnats som tillämplig. Också ett direkt på lag grundat byte av äktenskapsrättsligt förmögenhetsstatut när en objektiv anknytning ändras har godkänts i alla stater med undantag av Tyskland och Österrike. I

lagarna ingår dock ofta tidsfrister som i vissa fall gör statutändringen långsammare. En allmänt accepterad princip kan också anses vara att den tillämpliga lagen gäller all egendom som makarna äger oberoende av var den är belägen. Undantag till denna regel skapas dock av de bestämmelser som begränsar den retroaktiva verkan av statutändringen liksom av de bestämmelser som tillåter makarna att avtala om att den tillämpliga lagen när det gäller fast egendom skall vara lagen i den stat där egendomen i fråga är belägen.

De gemensamma strävandena är färre när det gäller frågan om vilken lag som skall tillämpas på ärvande. De flesta nya lagar tillåter, liksom Haagkonventionen, dock arvlåtaren en viss grad av viljeautonomi. Ett allmänt drag kan också anses vara att den tillämpliga lagen i allmänhet gäller all egendom som hör till boet oberoende av var egendomen är belägen.

Enighet råder däremot inte i fråga om huruvida åter- eller vidareförvisning, det vill säga renvoi skall tillåtas. I övriga nordiska länder förhåller man sig negativt till renvoi. Denna inställning är utgångspunkten även i nämnda Haagkonventioner. Däremot accepterar de sydeuropeiska och mellaneuropeiska staterna åtminstone någon typ av renvoi i flera frågor.

2.3. Bedömning av nuläget

2.3.1. *Prövning av hinder mot äktenskap*

Människornas ökade internationella rörlighet gör det mer och mer behövt att förutsättningarna för ingående av äktenskap också i internationella fall är klara och lätta att tillämpa. Den reglering som finns i IntfamL och enligt vilken vardera av de förlovades rätt att ingå äktenskap prövas individuellt i enlighet med lagen i dennes hemland är besvärlig att tillämpa eftersom den förutsätter att innehållet i en främmande stats lag skall utredas. I materiellt hänseende blir utredningens betydelse oftast liten eftersom de viktigaste hindren mot äktenskap är av samma typ i de flesta stater. Om en utredning avslöjar existensen av ett äktenskaps-hinder som är okänt i Finland, till

exempel ett hinder enligt vilket förlovade som hör till olika trossamfund inte får ingå äktenskap med varandra, är det ofta fråga om ett hinder som enligt ordre public-principen måste lämnas utan avseende. Missförhållandena i en reglering som grundar sig på medborgarskapsprincipen är uppenbara för den utländska befolkningen i Finland. En person som bott länge i Finland kan ha svårt att acceptera att han eller hon på grund av sitt medborgarskap behandlas på ett annat sätt än den övriga befolkningen.

2.3.2. *Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden*

Enligt 14 § IntfamL bestäms äktenskapets rättsverkningar i fråga om makarnas förmögenhetsförhållanden av lagen i den stat som mannen vid ingående av äktenskap tillhörde. Medborgarskapsprincipen, som får uttryck i bestämmelsen, följer de tankar som i början av 1900-talet dominerade inom den internationella privaträtten, i synnerhet i de mellaneuropeiska och sydeuropeiska ländernas lagstiftning.

På den tiden fanns det grundad anledning att tillämpa medborgarskapsprincipen. I början av 1900-talet var Finland ett land med emigrationsöverskott.

Medborgarskapsprincipen säkerställde att man på finska medborgare som flyttat utomlands kunde tillämpa finsk lag, om en tvist angående makars förmögenhetsförhållanden prövades i Finland. Finsk lag kunde omedelbart tillämpas också på makar som flyttat tillbaka till Finland från utlandet om de behållit sitt finska medborgarskap. Nuförtiden flyttar mer och mer utländska medborgare till Finland. Antalet utlänningar som bor i Finland har mer än tredubblats under 1990-talet. Under dessa förhållanden leder medborgarskapsprincipen allt oftare till att en främmande stats lag blir tillämplig på makars förmögenhetsförhållanden. Innehållet i den kan vara besvärligt att utreda och det kan vara svårt för domstolarna att tillämpa en främmande stats lag på rätt sätt. Återförvisningsprincipen (renvoi) i IntfamL leder dock i en del av fallen till att finsk lag blir tillämplig i stället för en främmande stats

lag.

Enligt IntfamL grundar sig lagvalet på mannens nationalitet. Detta reflekterar en föråldrad syn på makarnas inbördes förhållande. Även om man inte kan säga att användandet av lagen i mannens medborgarstat som äktenskapsrättsligt förmögenhetsstatut automatiskt gynnar eller diskriminerar någondera maken, vore det med tanke på makarnas inbördes likställdhet dock bättre om lagvalet skulle basera sig på en anknytning som är gemensam för makarna. Finland är part i en konvention som syftar till att avskaffa all slags diskriminering av kvinnor (FördrS 68/1986). Enligt artikel 16 i konventionen skall konventionsstaterna vidta alla åtgärder som behövs för att undanröja diskriminering av kvinnor i alla frågor som berör äktenskap och familjeförhållanden.

Fördelen med medborgarskapsprincipen kan anses vara dess klarhet. Däremot kan en utredning av var en person har hemvist eller boningsort i vissa fall kräva mycket bevisning och ett entydigt svar kan trots detta inte alltid erhållas. Å andra sidan är nationaliteten en rätt formell anknytning. En persons sociala band till den stat där han eller hon har sitt hem är de facto ofta starkare än banden till det land där han eller hon har medborgarskap. Människorna anpassar sig vanligen till sin livsmiljö och tillägnar sig dess beteendenormer och värderingar och därför blir det naturligt att tillämpa lagen i den staten.

För makars del är det oftast också mest praktiskt att använda sig av den anknytning som boningsorten eller hemvisten utgör. Det är vanligen lättare att utreda innehållet i lagstiftningen i den stat där makarna har sin huvudsakliga livsmiljö än att ta reda på vilka bestämmelser som gäller i de stater där de är medborgare. Avtal mellan makar sätts upp och eventuella tvister mellan makar förs oftast i det land där de är bosatta. Det är lättare att få juridisk hjälp om det gäller att tillämpa lagstiftningen i domstolsstaten eftersom den är bekant både för advokater och rättsbiträden.

Det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet är enligt IntfamL oföränderligt. Mannens nationalitet vid tidpunkten för ingående av

äktenskap bestämmer lagvalet. Den omständigheten att mannens nationalitet kort efter äktenskapet ändras har ingen betydelse. Inte heller har det någon betydelse att makarna under äktenskapet inte haft någon kontakt till den stat som mannen var medborgare i då äktenskapet ingicks. Detta kan leda till att den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden är helt främmande och inte motsvarar de värderingar som råder i deras livsmiljö.

Genom att tillåta ett byte av statut när den anknytning som bestämmer lagvalet ändras kan man för sin del främja målet att lagen i en sådan stat som makarna har en verklig anknytning till tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden. Den jämförande överblicken visar att man i de flesta internationellt privaträttsliga reformer som genomförts i Europa under de senaste åren har övergått från statutets immutabilitet till dess mutabilitet. Statutets föränderlighet har redan från början omfattats i den nordiska äktenskapskonventionen. Enligt den byts statutet omedelbart då makar som hör till konventionens tillämpningsområde bosätter sig i ett annat nordiskt land.

Makarnas möjligheter att göra en så kallad laghänvisning, med vilket avses ett avtal om vilken lag som skall tillämpas på förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet, är enligt IntfamL mycket små. En laghänvisning skall enligt 17 § IntfamL göras i form av ett äktenskapsförord före äktenskapet ingås och i det kan endast bestämmas att finsk lag skall tillämpas. I bestämmelsen förutsätts inte att parterna skall ha någon anknytning till Finland för att finsk lag skall väljas. Ett avtal om att en främmande stats lag skall tillämpas kan däremot inte göras ens om makarna har stark anknytning till en sådan stat.

Möjligheten att göra en laghänvisning har tagits in bland annat i den svenska, tyska, schweiziska, österrikiska och italienska lagen och detta är utgångspunkten också i Haagkonventionen om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. Det finns goda grunder för att erbjuda en avtalsmöjlighet då makarna har anknytning till flera olika stater. De äktenskapsrättsliga förmögenhetssystemen avviker avsevärt från

varandra även i länder med sinsemellan likartad kultur. Möjligheten att avtala om valet av system ger makarna ett tillfälle att jämföra system som de har anknytning till och sedan välja det av systemen som de anser att är lämpligast för deras förhållanden. Ett avtal ökar också rättssäkerheten och förutsägbarheten eftersom makarna genom att ingå avtalet får klarhet i vilken stats lag som tillämpas på dem. Avtalet tryggar också i flera fall att den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden inte ändras mot makarnas vilja om makarna byter hemvist eller boningsort. I de stater där laghänvisningar är tillåtna innebär en giltig laghänvisning nämligen i regel att den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden inte längre kan ändras direkt med stöd av lag.

I flera länder där laghänvisningar accepteras kan som tillämplig lag väljas lagen i den stat där den ena av makarna har boningsort eller hemvist eller där denne är medborgare. Genom att i lag bestämma att dessa alternativ är möjliga också i Finland kommer man fram till att en laghänvisning som görs i enlighet med finsk lag får avsedda verkningar också i ovan nämnda länder, om makarna flyttar till eller om en rättegång av någon anledning sker i ett sådant land.

2.3.3. *Lag som tillämpas på arvande*

Med undantag av formbestämmelserna för testamente innehåller den skrivna lagen inga allmänna bestämmelser om internationell arvsrätt. Gällande rätt grundar sig på rättspraxis och rättslitteratur. På arvande tillämpas enligt dessa rättskällor lagen i den stat där arvlåtaren hade medborgarskap. I tiderna var denna konklusion naturlig för medborgarskapsprincipen tillämpades också på de till personstatutet hörande frågor som det fanns bestämmelser om i IntfamL. I dag är situationen en annan. Man har avstått från medborgarskapsprincipen i många frågor som omfattas av personstatutet, till exempel i regleringen av vårdnad om barn och umgängesrätt samt adoption. I denna proposition föreslås att medborgarskapsprincipen slopas också när

det gäller det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet, varvid dess betydelse försvagas ytterligare. Av dessa orsaker är det redan för klarhetens skull nödvändigt att i lag bestämma vilken lag som skall tillämpas på ärvande. Detaljerna i det gällande systemet är dessutom på grund av att de baserar sig på oskriven rätt i många avseenden öppna eller oklara. Därför ger de inte tillräckliga riktlinjer i alla frågor som är förknippade med kvarlåtenskapsplanering och arvskifte.

Medborgarskapsprincipen har, i synnerhet i Mellan- och Sydeuropa, rätt väl bevarat sin ställning som den anknytning som bestämmer successionsstatutet. Vissa omständigheter tyder emellertid på att det vore ändamålsenligt att begränsa medborgarskapsprincipens tillämpningsområde från det nuvarande.

Arvsrätten är ett rättsområde som i princip berör varje människa. När ett testamente upprättas och vid annan kvarlåtenskapsplanering anlitas vanligen sakkunniga i den miljö som arvlåtaren är fast bosatt i. Också boutredning och arvskifte sker vanligen i den stat där arvlåtaren hade sitt egentliga hem och oftast också största delen av sin egendom. Det är mycket lättare att få hjälp, om lagen i den staten kan tillämpas på kvarlåtenskap och boutredning. Däremot kan det i en främmande stat vara besvärligt att på ett tillförlitligt sätt reda ut innehållet i lagen i arvlåtarens medborgarstat.

Ofta svarar det också mot arvlåtarens egna avsikter att den tillämpliga lagen på ärvandet är lagen i det samhälle där arvlåtarens huvudsakliga livsmiljö finns och där denne avsåg vara permanent bosatt. När en person som är hemma i Finland vid sin död har varit bosatt i utlandet under en lång tid till exempel på grund av arbete eller pension, kan man anta att han eller hon hade ansett det som mest naturligt att finsk lag tillämpas, med undantag för de fall att han eller hon tagit hemvist i det land där han eller hon var bosatt i avsikt att stanna där på permanent basis. Likaså skulle en utlänning som på grund av sin arbetsuppgift varit bosatt i Finland under en längre tid, men inte hade för avsikt att stanna här på permanent basis, sannolikt önska att den tillämpliga lagen på ärvandet efter honom eller henne är lagen i

den stat dit han eller hon hade för avsikt att återvända, med andra ord lagen i den stat där han eller hon hade sin internationellt privaträttsliga hemvist. Gällande principer beaktar inte dessa omständigheter. De ger inte heller arvlåtaren möjlighet att välja tillämplig lag, vilket kunde vara viktigt för denne med tanke på

kvarlåtenskapsplaneringen. Gällande principer erbjuder inte heller några medel för att lösa de problem som eventuellt uppstår om arvlåtaren efterlämnar en make. Lagstiftningen i olika länder innehåller ofta bestämmelser om arrangemang som syftar till att trygga den efterlevande makens ställning. Medlen för att uppnå detta mål varierar dock i de olika staterna. Den efterlevande maken kan först och främst skyddas genom bestämmelser som gäller förmögenhetsförhållandena inom

äktenskapet, varvid denne vanligen inte får några kvarlåtenskapsrättsliga fördelar eller också är dessa begränsade. Den andra möjligheten är att ge den efterlevande maken arvsrättsliga rättigheter, varvid skyddet vid avvittringen igen kan vara litet. Om man är tvungen att tillämpa olika staters lagar när det gäller det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionsstatutet, kan samverkan av avvittring och arvskifte i vissa fall bli oskälig.

Slutresultatet kan vara oskäligt för den efterlevande maken eller för andra rättsinnehavare. Om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden starkt tryggar den efterlevande maken och en annan stats lag som skyddar denne skall tillämpas på ärvandet, kan tillämpningen av bestämmelserna leda till att en hel hop fördelar tillkommer den efterlevande maken. Om däremot den lag som tillämpas som äktenskapsrättsligt förmögenhetsstatut i första hand sörjer för den efterlevande maken genom arvsrättsliga bestämmelser och den lag som tillämpas som successionsstatut för sin del genom äktenskapsrättsliga förmögenhetsbestämmelser, kan resultatet vara att den efterlevande maken inte skyddas genom någondera av lagarna. Makarnas möjligheter att påverka slutresultatet av avvittringen och arvskiftet så att det blir skäligt minskas av att makarna inte har

möjlighet att avtala till exempel om att den statens lag som tillämpas på ärvandet också skall tillämpas på avvittringen.

2.3.4. *De finska domstolarnas internationella behörighet*

Bestämmelserna om de finska domstolarnas internationella behörighet i ärenden som gäller makars rättsförhållanden och ärvande är för tillfället mycket bristfälliga. Med undantag för de fall som omfattas av ovan beskrivna statsfördrag får domstolarna knappt någon hjälp av lagstiftningen vid prövning av frågan om den internationella behörighetens existens. Detta kan leda till oenhetlig praxis och till att fall som inte har godtagbar anknytning till Finland prövas här. Eftersom de internationella ärendena ökar i antal blir de problem som bristerna i lagstiftningen skapar allt större.

2.3.5. *Erkännande av utländska beslut*

För närvarande finns det inga gällande bestämmelser om erkännande i Finland av utländska beslut i ärenden som gäller makars förmögenhetsförhållanden och arv. Däremot ingår det bestämmelser om detta i den nordiska äktenskapskonventionen och den nordiska arvskonventionen. Det vore motiverat att beslut som givits i främmande stater skulle kunna erkännas också i andra än de fall som omfattas av ovan nämnda konventioner. Utländska avgöranden som har anknytning till arv och makars förmögenhetsförhållanden kan dock gälla mycket varierande slags frågor. Det har därför inte i samband med denna proposition ansetts vara möjligt att utarbeta ett förslag om i vilken omfattning och under vilka förutsättningar utländska beslut skall kunna erkännas hos oss.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

3.1. **Prövning av hinder mot äktenskap och erkännande av utländska äktenskap**

Syftet med propositionen är att göra hindersprövningen lättare för förlovade par och för dem som prövar hinder mot äktenskap i internationella fall. Därför föreslås att hinder mot sådana äktenskap som ingås inför en finsk myndighet alltid skall prövas enligt finsk lag. Här ingendera av de förlovade en anknytning till Finland, antingen på grund av medborgarskap eller för att denne är bosatt här, kan dock enligt förslaget ett äktenskap ingås inför en finsk myndighet endast om vardera parten har rätt att ingå äktenskap antingen enligt lagen i den stat där denne är medborgare eller där denne är bosatt eller den statens lag som i någondera av staterna skall tillämpas vid prövningen av hinder mot äktenskap. Syftet med det sistnämnda förslaget är att säkerställa att ett äktenskap som ingås inför en finsk myndighet har förutsättningar att bli erkänt i den stat som den förlovade har en nära anknytning till.

I detta sammanhang föreslås att de materiella bestämmelserna om prövning av hinder mot äktenskap ändras så att ett registrerat parförhållande som är i kraft skall vara ett hinder mot äktenskap i Finland. Personer av samma kön har i Island, Norge, Sverige, Danmark och Nederländerna rätt att få sitt parförhållande registrerat så att det har rättsverkningar som är jämförbara med äktenskapets rättsverkningar. Registreringen utgör ett hinder mot äktenskap i nämnda stater. Därför är det motiverat att ett dylikt registrerat parförhållande också skall anses som ett hinder mot äktenskap i Finland.

Ett äktenskap som ett förlovat par har ingått i en främmande stat skall enligt förslaget vara giltigt i Finland, om det är giltigt i den stat där vigseln förrättades eller den stat där någondera av makarna är bosatt eller medborgare. Som giltigt skall som för närvarande dessutom enligt förslaget erkännas äktenskap som har ingåtts inför en främmande stats diplomatiska representant eller någon annan som en främmande stat har bemyndigat att förrätta vigsel.

I propositionen föreslås dessutom att republikens president på särskilt vägande

skäl skall kunna besluta att ett äktenskap som ingåtts i en främmande stat och som enligt ovan beskrivna bestämmelser skulle anses som ogiltigt trots detta är giltigt i Finland.

3.2. Upplösning av äktenskap

I propositionen föreslås att de internationellt privaträttsliga bestämmelserna om upplösning av äktenskap flyttas som sådana från 2 kap. IntfamL till äktenskapslagen. Det är fråga om en teknisk ändring genom vilken större klarhet i lagstiftningen eftersträvas. Följden av detta är att de internationellt privaträttsliga bestämmelserna om äktenskap kommer att ingå i äktenskapslagen också när det gäller upplösning av äktenskap, varvid I avdelningen i IntfamL kan upphävas. I samband med att bestämmelserna flyttats har det gjorts smärre ändringar i dem för att rådets förordning (EG) nr 1347/2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn har trätt i kraft den 1 mars 2001.

3.3. Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden

Syftet med propositionen är att revidera de bestämmelser om makars förmögenhetsförhållanden som hör till den internationella privaträtten. Liksom internationellt privaträttsliga bestämmelser i allmänhet, löser inte de föreslagna bestämmelserna direkt tvister som gäller makars förmögenhetsförhållanden utan ger närmast anvisningar om vilkens stats lag som skall tillämpas på sådana tvister. Huvudmålet med de föreslagna bestämmelserna är att en sådan stats lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden som vardera maken har en nära anknytning till. I första hand tillämpas lagen i den stat där vardera maken hade hemvist vid ingående av äktenskapet. Lagvalet skall dock enligt förslaget kunna vara ett annat. Det föreslås att makarnas möjligheter att bestämma om tillämplig lag genom avtal görs väsentligt större än vad de är i dag.

Om en främmande stats lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden, skall denna lag enligt huvudregeln också tillämpas i förhållandet mellan make och tredje man. Tredje man som inte kände till att en främmande lag tillämpas ges dock ett omfattande godtrosskydd. Enligt förslaget tas i lagen in en del så kallade direkt tillämpliga bestämmelser för att säkerställa att vissa för den finska rättsordningen viktiga principer om skydd av svagare part skall kunna upprätthållas också då en främmande stats lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. Viktiga principer i den föreslagna lagen beskrivs närmare nedan.

Hemvistsprincipen

Den viktigaste anknytningen som bestämmer lagvalet är enligt förslaget makarnas gemensamma hemvist. Har makarna inte avtalat om något annat, tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden lagen i den stat där vardera maken tog hemvist när äktenskapet ingicks.

Med hemvist avses det så kallade internationellt privaträttsliga begreppet hemvist. För att det skall kunna sägas att en person har hemvist i en viss stat förutsätts att denne är bosatt i den staten och har för avsikt att vara bosatt där på permanent basis. Ett byte av hemvist sker endast då en person har bosatt sig i en annan stat med avsikt att vara stadigvarande bosatt där. Om flyttningen till en annan stat är avsedd att vara tillfällig, till exempel för att boendet där skall vara den tid som studier eller en arbetsuppgift på bestämd tid pågår, ändras inte en persons hemvist utan personen anses fortfarande ha hemvist i den stat där denne tidigare var bosatt och dit denne hade för avsikt att återvända.

För att en person skall anses ha för avsikt att stadigvarande bosätta sig i ett land förutsätts inte att denne tänker stanna där för evigt. Också ett tidsbestämt boende kan vara tillräckligt om det handlar om en längre tid och övriga omständigheter tyder på att personen i fråga har bosatt sig stadigvarande i ett land. Vid prövning av boendets natur kan inte uppmärksamhet fästas enbart vid ifrågavarande persons egna uttalanden, utan

utöver dessa måste också personens faktiska omständigheter beaktas. Omständigheter på basis av vilka boendet i ett land kan anses vara stadigvarande kan således till exempel vara en fast anställning, grundandet av ett företag för att utöva ett yrke, bostadsbyggande och liknande.

Frågan om var en make har hemvist avgörs skilt för vardera makens del. Ingåendet av äktenskap kan dock ha betydelse vid en bedömning av i vilken stat som personen i fråga har för avsikt att vara stadigvarande bosatt. Om till exempel en kvinna som kommit till Finland för att studera gifter sig med en finsk man och makarna bildar ett gemensamt hem i Finland, kan man i allmänhet, om det inte föreligger motskäl, anse att hustrun har tagit hemvist i Finland.

Förutsättningen för att få hemvist i ett land är inte att boendet där varat någon viss bestämd tid. I vissa fall kan ett kortvarigt boende räcka till för att hemvist skall anses föreligga. Så kan fallet vara särskilt då den som flyttat hit sedan gammalt har anknytning till Finland. Då till exempel en finländare som under en viss tid haft hemvist i utlandet återvänder till Finland för att stanna här varaktigt, kan denne i allmänhet anses ha fått hemvist här omedelbart efter att flyttningen skett. Å andra sidan leder ett faktiskt boende i landet i årtal inte nödvändigtvis till att en person får hemvist här om denne mot sin vilja, till exempel på grund av sjukdom eller fängelsestraff, blir tvungen att stanna längre i landet än vad den avsett göra.

Att fastställa hemvisten på ett entydigt sätt som skulle gälla alla situationer går inte, domstolarna har prövningsrätt i enskilda fall. I största delen av fallen är människornas förhållanden så klart etablerade och lokaliserade till en viss stat att det inte förorsakar några som helst svårigheter att fastställa deras hemvist.

I den internationella privaträtten används vid sidan av hemvisten ofta det faktum att en person är bosatt på ett visst ställe (nedan boningsort) som anknytning. Hemvist och boningsort är som begrepp mycket nära varandra i den internationella privaträtten. Skillnaden är närmast den att då man avgör i vilken stat en person är bosatt, fäster man inte uppmärksamhet vid om personens avsikt

varit att vara stadigvarande bosatt i landet, utan bedömningen grundar sig på rent faktiska omständigheter. Strävan är härvid att finna den stat där personen i fråga faktiskt haft sin huvudsakliga livsmiljö.

Oftast finns en persons internationellt privaträttsliga hemvist och dennes boningsort i samma stat. Skillnaden mellan begreppen syns i praktiken närmast i att det är litet lättare att byta boningsort än hemvist. En persons boningsort kan ändras till exempel på så sätt att personen mot sin vilja blir tvungen att stanna i landet så länge att detta blir hans eller hennes huvudsakliga livsmiljö. Likaså kan boningsorten ändras, även om en person har för avsikt att återvända till sitt tidigare hemland, om banden till detta land har blivit så svaga att medelpunkten i personens liv måste anses finnas i den stat där personen är bosatt.

När man granskar utländsk lagstiftning kan man observera att det inte finns en allmän lösning på huruvida anknytningen skall vara hemvisten eller boningsorten. Hemvistsprincipen används bland annat i alla de nordiska länderna och Schweiz, medan boningsortsprincipen finns inskriven i den tyska lagen och Haagkonventionen om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden.

Skillnaden mellan dessa principer kan å andra sidan vara mycket liten i praktiken. Till exempel i Sverige har man ansett att begreppet hemvist i den svenska lagen svarar mot begreppet habitual residence (att vara bosatt) i Haagkonventionen.

I den finska internationella privaträtten har boningsortsprincipen tagits i bruk särskilt i bestämmelserna om vårdnad om barn och umgängesrätt samt adoption. I dessa bestämmelser har boningsorten närmast betydelse som den anknytning som anger myndigheternas behörighet. Det viktigaste syftet med nämnda bestämmelser är att säkerställa att de finska myndigheterna har behörighet att vidta åtgärder för att trygga barnets fördel då barnets huvudsakliga livsmiljö finns i Finland. När det gäller den lag som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden är syftet med regleringen ett helt annat. Valet av anknytning kan därför inte baseras enbart på

att boningsortsanknytningen redan är i bruk inom nämnda familjerättsliga områden.

När man överväger valet av anknytning bör man fästa uppmärksamhet vid att det är meningen att makarna skall ges rätt att inom vissa gränser avtala om tillämplig lag. Den bestämmelse som anger den tillämpliga lagen skall därför vara en så kallad dispositiv norm som parterna kan avvika från genom avtal. Här är det skäl att sträva efter att den bestämmelse som anger den tillämpliga lagen i så många fall som möjligt svarar mot makarnas avsikt så att ett behov att särskilt sätta upp avtal inte skapas. Hemvistsprincipen i vilken parternas avsikter beaktas har härvid vissa fördelar i jämförelse med principen om boningsort. Om boningsorten väljs som anknytning, kan i princip den tillämpliga lagen bli lagen i en stat där makarna mot sin vilja är bosatta eller där de inte ens haft för avsikt att stadigvarande bosätta sig. Detta skulle sannolikt inte svara mot makarnas avsikter.

I propositionen har man därför stannat för att den viktigaste anknytningen är makarnas gemensamma hemvist. I de sällsynta fall där makarna inte under äktenskapet tagit hemvist i samma stat skall enligt förslaget tillämpas lagen i den stat till vilken makarna med hänsyn till alla på saken inverkan omständigheter har sin närmaste anknytning.

Byte av tillämplig lag

Frågan om byte av den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden gäller fall där makarna flyttar till en annan stat och tar hemvist där. I olika länder har man olika lösningar på frågan huruvida den tillämpliga lagen skall ändras om den anknytning som bestämt lagvalet gör det.

I de länder som tillämpar den så kallade immutabilitetsprincipen är den grundläggande tanken bakom regleringen att den tillämpliga lagen inte kan ändras direkt med stöd av lag. Ett byte av statut efter att ett äktenskap har ingåtts är i dessa länder antingen inte möjligt överhuvudtaget eller kan fås till stånd endast genom ett avtal mellan makarna. Syftet med regleringen är då att säkra stabiliteten i det

äktenskapsrättsliga förmögenhets-systemet.

Den länder som iakttar den så kallade mutabilitetsprincipen tillåter för sin del att den tillämpliga lagen kan ändras direkt med stöd av lag också under den tid äktenskapet varar. På så sätt försöker man hindra att man på makars rättsförhållanden blir tvungen att tillämpa lagen i en sådan stat som makarna efter byte av hemvist eller till och med nationalitet inte längre har en egentlig anknytning till. Genom att tillåta byte av statut strävar man också efter att vidmakthålla huvudtanken bakom hemvists- och boningsorts-principen enligt vilken man på rättsförhållandet mellan makar skall tillämpa de bestämmelser som gäller i deras sociala livsmiljö. De mål som utgör bakgrunden till dessa principer kan inte uppnås om ett byte av statut är möjligt enbart genom ett avtal. Det går nämligen att förutspå att bara en liten del av alla gifta par kommer att ingå sådana avtal. Ett tillåtande av byte av statut motsvarar också de principer som tillämpats i Finland när de materiella bestämmelserna om makars förmögenhetsförhållanden har ändrats. Den ändrade lagen har vanligen utsträckts att gälla också de äktenskap som ingåtts före lagändringen.

Av ovan nämnda orsaker föreslås att den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden skall kunna bytas om anknytningen ändras. Den tillämpliga lagen blir härvid lagen i den stat där vardera maken har tagit ny hemvist. Ett byte av statut skall enligt förslaget däremot inte ske om enbart den ena makens hemvist ändras eller om vardera maken tar ny hemvist så att de inte har hemvist i samma stat.

Bytet av statut skall enligt huvudregeln dock inte ske omedelbart utan förutsätter att makarna varit bosatta i minst fem år i den stat där de tagit hemvist. Genom att sätta ut en bestämd tid kan man minska risken för att bytet av statut överraskar makarna och den tillämpliga lagen är främmande för dem. Att sätta ut en bestämd tid är också fördelaktigt för tillämpningen av lagen. Frågan om huruvida makarna har hemvist i staten i fråga blir nämligen inte aktuell innan den bestämda tiden löpt ut. Härvid är makarnas förhållanden vanligen redan så etablerade att

det går att fastställa deras hemvist utan svårighet.

Den bestämda tiden tillämpas dock inte om makarna redan tidigare under äktenskapet har haft hemvist i sin nya hemviststat eller om vardera är medborgare i den. I de fall där makarna sedan gammalt har en stark anknytning till hemviststaten är det inte nödvändigt att reservera en särskild tid för anpassning till den. I dessa fall är det i allmänhet inte heller lika svårt att fastställa makarnas hemvist som i de fall där makarna flyttat till en helt främmande stat och eventuellt inte ens själva har klara planer beträffande sitt boende i framtiden.

Avtal om tillämplig lag

I propositionen föreslås att makar och förlovade genom ett avtal skall kunna ange den lag som tillämpas på förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet. Möjligheten att göra en sådan laghänvisning har accepterats allmänt i de europeiska länder som under de senaste åren reviderat sin lagstiftning angående denna fråga. Genom att tillåta sådana avtal kan man mjuka upp den formalism som ofrånkomligen är förknippad med lagvalsbestämmelserna och göra det möjligt för makarna att ansluta sig till ett system som de anser att passar för dem. I synnerhet om makarna har anknytningar till flera länder och egendom i flera stater, kan de ha goda grunder att som tillämplig lag välja någon annan än lagen i den stat där de har hemvist. Till avtalsfriheten ansluter sig alltid något slag av risk för att den starkare parten kan diktera avtalets innehåll till fördel för sig själv. Denna risk är dock inte större i laghänvisningsavtal än i andra avtal som makar kan ingå med varandra. På ett laghänvisningsavtal som uppkommit på ett otillbörligt sätt kan man tillämpa allmänna regler om avtals ogiltighet. Dessutom har i förslaget som en så kallad direkt tillämplig bestämmelse tagits in möjligheten att jämka avvittring av egendom oberoende av tillämplig lag, om avvittringen skulle leda till ett oskäligt slutresultat eller till att den ena maken skulle få otillbörlig fördel av den.

Nämnda med avtalsfriheten förknippade risker är därför inte ett hinder för godkännande av avtal om laghänvisning.

Makarna ges enligt förslaget dock inte möjlighet att fritt välja lag utan kravet är att åtminstone den ena av makarna på grund av hemvist eller medborgarskap har en anknytning till den stat vars lag avtalet hänvisar till. Den tillämpliga lagen kan således vara lagen i den stat där den ena av makarna har hemvist eller medborgarskap när avtalet ingås. I fall där makarnas gemensamma hemviststat har ändrats kan som tillämplig lag dessutom väljas lagen i den stat där makarna senast hade gemensam hemvist.

Avtalet om lagval kan enligt förslaget slutas antingen innan äktenskapet ingås eller när som helst under äktenskapet. Eftersom avvittringen av egendom enligt finsk lag är en fråga som makar får avtala om, kan ett avtal som är giltigt i förhållandet makar emellan ingås till och med när äktenskapet har upplösts. Avtalet kan enligt förslaget också ändras på motsvarande sätt.

Ett lagvalsavtal måste ingås skriftligt för att det skall vara giltigt. Däremot krävs inte att det registreras eller bevittnas. I vissa fall behövs dock registrering för att avtalet skall kunna åberopas gentemot makes borgenärer. Denna fråga behandlas i samband med tredjemansskyddet.

Direkt tillämpliga bestämmelser

När bestämmelserna i en främmande stats lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden är utgångspunkten att dessa bestämmelser tillämpas på alla de materiella frågor som faller inom det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutets tillämpningsområde. I frågor som gäller förfarandet tillämpas däremot enligt allmänna internationellt privaträttsliga principer lagen i domstolsstaten. En främmande stats lag bygger inte nödvändigtvis på de värderingar som ansetts viktiga i den finska lagstiftningen. En i den internationella privaträtten sedan gammalt använd metod för att hindra tillämpningen av utländsk lag har varit att åberopa ordre

public-principen. Detta har kunnat utnyttjas då tillämpningen av en främmande stats lag i ett fall som skall avgöras skulle leda till ett resultat som strider mot grundläggande principer i den finska rättsordningen. För att den internationella privaträtten skall tjäna sitt syfte bör denna metod utnyttjas enbart i mycket begränsad omfattning.

Ett annat sätt att säkerställa att en främmande stats lag inte leder till resultat som strider mot vad som anses viktigt i Finland är att föreskriva att vissa bestämmelser i den finska lagen skall tillämpas också i det fall att en främmande stats lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. I detta fall talar man om direkt tillämpliga normer. Användningen av sådana bestämmelser begränsar i viss mån tillämpningen av utländsk lag.

I propositionen föreslås att de bestämmelser i äktenskapslagen vilka begränsar en makes rätt att råda över egendom och vilkas syfte är att skydda en familjs gemensamma hem i Finland skall tillämpas också då makarnas förmögenhetsförhållanden bestäms av en främmande lag. Också äktenskapslagens 103 b § 1 mom. som gäller jämkning av avvitrting föreslås vara direkt tillämplig. Genom att åberopa den bestämmelsen kan man hindra att slutresultatet av avvitrtingen enligt finsk uppfattning blir oskäligt. Det blir aktuellt att använda bestämmelsen endast då den utländska lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden inte erbjuder medel genom vilka ett oskäligt slutresultat kan förhindras.

I fall där avvitrting förättas på grund av att en make avlidit kan man enligt förslaget också direkt tillämpa bestämmelsen i 3 kap. 1 a § ärvdabalken som under vissa förutsättningar ger den efterlevande maken rätt att stanna kvar i familjens gemensamma hem eller någon annan bostad som hör till arvlåtarens kvarlåtenskap och som är lämplig som hem för den efterlevande maken samt rätt att råda över sedvanligt bohag. Bestämmelsen kan tillämpas om bostaden och bohaget finns i Finland. Dessutom förutsätts att det kan anses som skäligt att lämna bostaden jämte bohag i den efterlevande makens besittning med beaktande av den egendom som den

efterlevande maken äger eller som tillfaller denne vid avvitrtingen, genom arv eller testamente. Bestämmelsen blir således i allmänhet inte tillämplig om den efterlevande maken utan svårighet kan finansiera sitt boende med sin egen förmögenhet.

Skydd av tredje man

Då en främmande stats lag tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden kan den tillämpliga lagen föranleda sådana begränsningar i rätten att råda över egendom eller makes rätt att ta upp skuld som den finska lagen inte känner. Om dessa begränsningar i alla sammanhang kunde åberopas mot tredje man, skulle tredje mans utredningsskyldighet bli för stor. Tredje man skulle då han företar rättshandlingar med en gift person för det första vara tvungen att ta reda på vilken stats lag som tillämpas på makarnas rättsförhållanden och utöver detta försäkra sig om att den främmande statens lag inte innehåller sådana begränsningar av makes bestämmanderätt som gör rättshandlingen ogiltig. Av dessa orsaker behövs det bestämmelser som begränsar eller underlättar tredje mans utredningsskyldighet.

I propositionen föreslås att begränsningar av bestämmanderätten som finns i en främmande stats lag och som är större än de begränsningar som föreskrivs i äktenskapslagen överhuvudtaget inte kan åberopas mot tredje man i fråga om en rättshandling som gäller bestämmande över fast egendom i Finland eller en nyttjanderätt till sådan egendom. Den som till exempel köper eller hyr här befintlig fast egendom eller godkänner en panträtt i en fastighet såsom säkerhet för sin fordran behöver således inte ta reda på innehållet i en främmande stats lag för att försäkra sig om rättshandlingens giltighet.

I de fall där någon annan än en ovan nämnd rättshandling företas, föreslås att tredje mans utredningsskyldighet begränsas genom att ge denne godtrosskydd. Tredje man är i dessa fall skyddad mot krav som grundar sig på utländsk lag, om han inte kände till eller borde ha känt till en begränsning i den utländska lagen. Stora krav på tredje mans utredningsskyldighet kan härvid inte

uppställas. Tredje man kan anses ha känt till begränsningen närmast bara då denne har haft särskilda skäl att misstänka att den främmande statens lag innehåller en begränsning som är relevant med tanke på rättshandlingen. Detta kan uppstå till exempel så att avtalspartens make påstår att den sådana begränsning existerar. Däremot kan till exempel den omständigheten att en kunds klädsel förknippar denne med en främmande kultur inte skapa skyldighet för en köpman att reda ut kundens familjeförhållanden och den lag som tillämpas på dem.

Genom att ge godtrosskydd strävar man efter att göra det lättare att ingå avtal i Finland. Nämda skydd begränsas därför till att omfatta de fall där både den make som företagit rättshandlingen och tredje man var i Finland när rättshandlingen företogs. Om en rättshandling företas i en främmande stat eller mellan avtalsparter i olika stater, har avtalsparterna inga grunder för att företa rättshandlingen med finsk lag som utgångspunkt. Där finns det inte heller någon orsak att skydda en parts tilltro till att begränsningar av bestämmanderätten som är okända i finsk lag inte skulle bli tillämpliga. Frågan om i vilken mån ett äktenskap begränsar en parts rätt att företa en rättshandling kommer härvid att enbart bedömas enligt det äktenskapsrättsliga förmögenhetstatutet.

Enligt förslaget skyddas makarnas borgenärer dessutom genom bestämmelser som förutsätter att avtal som i väsentlig grad inverkar på avvittringens slutresultat ges offentlighet. Om makarna är bosatta eller har hemvist i Finland, skall ett äktenskapsförord och lagvalsavtal som makarna satt upp registreras för att det skall kunna åberopas mot en makes borgenärer. Skyldigheten att registrera avtal skall enligt förslaget vara oberoende av om avtalet ingåtts medan makarna var bosatta i Finland eller tidigare. Dessa bestämmelser tryggar borgenärernas möjlighet att få uppgifter om sådana av makarnas avtal som inverkar på resultatet av avvittringen i alla de fall där makarna är bosatta eller har hemvist i Finland.

3.4. Internationellt privaträttsliga bestämmelser om arvande

Allmänt

I propositionen föreslås att det i ärvdabalken tas in till den internationella privaträtten hörande bestämmelser om den lag som tillämpas på arvande, boutredning och arvskifte samt om när de finska myndigheterna har behörighet i ärenden som gäller arv. Lagen innehåller för närvarande inga allmänna bestämmelser om dessa frågor.

Lag som tillämpas på arvande

Enligt förslaget skall på arvande i första hand tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist vid sin död. Arvlåtarens nationalitet är således inte längre den anknytning som i första hand bestämmer lagvalet, utan i stället tillämpas hemvistsprincipen. Begreppet hemvist har förklarats ovan.

Orsakerna till varför det i propositionen föreslås att medborgarskapet ersätts med hemvisten har i huvudsak kommit fram redan ovan i det avsnitt som innehåller en bedömning av nuläget. En person har vanligen fastare band till den stat där han bor och där han har för avsikt att vara stadigvarande bosatt än till den stat vars medborgare han är. Arvlåtarens egendom finns oftast åtminstone till största delen i dennes hemviststat och i allmänhet uppsätts testamenten och företas andra rättshandlingar som gäller kvarlåtenskapen också i den staten. Där förrättas oftast också boutredningen och arvskiftet efter arvlåtarens död. Tillämpningen av hemvists-principen innebär under dessa omständigheter att de advokater som bistår arvlåtaren vid uppsättande av testamente och vid annan kvarlåtenskapsplanering, liksom

domstolarna, kommer att tillämpa den lag som de känner bäst och vars tolkning deras utbildning syftat till. Detta underlättar erhållandet av rättshjälp och minskar kostnaderna för den samt ger garantier för att tvister avgörs på ett kvalitativt gott sätt.

Arvlåtarens sista hemvist är dock inte den enda anknytningen som bestämmer lagvalet.

Den tillämpas såsom enda anknytning enbart i de fall där arvlåtaren under sitt liv inte har haft hemvist i någon annan stat. Om arvlåtaren tidigare har haft hemvist i någon annan stat, blir lagen i arvlåtarens sista hemviststat tillämplig ifall arvlåtaren vid sin död var medborgare i den staten eller om han eller hon varit bosatt där i minst fem års tid omedelbart före sin död. Genom dess tilläggskrav strävar man efter att också då arvlåtarens hemvist har ändrats den lag som tillämpas är lagen i den stat till vilken arvlåtaren hade sin närmaste anknytning. Bestämmelsen innebär i praktiken att finsk lag kan tillämpas på arv efter en person som flyttat tillbaka till Finland även om dödsfallet inträffar omedelbart efter att arvlåtaren tagit hemvist i Finland. Om däremot en person som flyttat till Finland är medborgare i en främmande stat, blir finsk lag enligt de föreslagna bestämmelserna om lagval tillämplig först om arvlåtaren före sin död hann vara bosatt här i minst fem års tid.

I fall där lagen i arvlåtarens sista hemvist-stat inte med stöd av ovan beskrivna bestämmelser blir tillämplig, tillämpas i första hand lagen i den stat vars medborgare arvlåtaren var vid sin död. Medborgarskapet kommer alltså fortfarande att ha betydelse som sekundär anknytning. I stället för lagen i den stat där arvlåtaren har medborgarskap tillämpas dock lagen i någon annan stat, om arvlåtaren med hänsyn till alla på saken inverkan omständigheter har en väsentligt närmare kontakt till denna stat än till sin medborgarstat. Sist nämnda bestämmelse gör det möjligt att åsidosätta lagen i medborgarstaten till exempel då arvlåtarens kontakter till sin medborgarstat till största delen brutits för att arvlåtaren flyttat bort redan som ung eller för att denne har varit tvungen att som flykting lämna den staten. Den lag som härvid blir tillämplig kan till exempel vara lagen i den stat där arvlåtaren senast var bosatt eller lagen där denne hade hemvist, beroende på vilken stat som arvlåtaren kan anses ha den närmaste anknytningen till.

Den lag som skall tillämpas på arvande tillämpas enligt förslaget i allmänhet på arvlåtarens hela kvarlåtenskap oberoende av var egendomen finns eller är belägen. Om en

fastighet hör till kvarlåtenskapen, kommer lagen i den stat där fastigheten är belägen att bli tillämplig till den del som den lagen innehåller specialbestämmelser som gäller fast egendom och vilkas syfte till exempel är att skydda någon näring eller utövandet av ett yrke.

Arvlåtarens rätt att bestämma om tillämplig lag

I propositionen föreslås att arvlåtaren skall kunna göra en så kallad laghänvisning, med andra ord inom vissa gränser förordna vilken lag som skall tillämpas på arvet. Förordnandet skall ges i ett testamente eller så att formföreskrifterna för testamente iakttas.

Arvlåtarens rätt att förordna tillämplig lag kan ses som en del av den bestämmanderätt som en ägare har över sin egendom. I den materiella lagstiftningen tar sig denna bestämmanderätt uttryck i arvlåtarens frihet att bestämma om sin egendom genom testamente. Testamentsfriheten är i allmänhet inte obegränsad, utan bestämmanderätten har begränsats till exempel genom laglotsbestämmelser för att skydda arvlåtarens avkomlingar. Av motsvarande skäl är det också befogat att begränsa arvlåtarens rätt att välja tillämplig lag så att den tillämpliga lagen endast kan vara lagen i en sådan stat som arvlåtaren under sin livstid har haft en godtagbar anknytning till.

I propositionen föreslås att som tillämplig lag skall kunna väljas lagen i den stat där arvlåtaren är medborgare då förordnandet ges eller vid sin död, eller lagen i den stat där arvlåtaren har hemvist då förordnandet ges eller vid sin död eller där denne tidigare har haft hemvist. Är arvlåtaren gift då förordnandet ges, kan den tillämpliga lagen enligt förslaget också vara den stats lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden.

Genom att ge arvlåtaren möjlighet att förordna tillämplig lag hjälper man denne att nå de mål som ansluter sig till kvarlåtenskapsplaneringen. Till sin natur kan dessa mål vara sinsemellan mycket olika. I de fall där det inte direkt med stöd av lagen klart går att fastställa vilken lag som skall

tillämpas på ärvandet, kan arvlåtaren genom ett förordnande öka rättssäkerheten. Arvlåtaren kan också, till exempel för att minska kostnaderna för boutredningen och arvskiftet, anse det viktigt att lagen i hans eller hennes hemviststat blir tillämplig också när dödsfallet inträffar innan han eller hon varit bosatt i sin nya hemviststat i fem års tid. Detta kan göras genom en laghänvisning. Då arvlåtaren har egendom i många stater och flera av staterna har behörighet i ett arvsärende, kan det vara viktigt för arvlåtaren att slutresultatet av en eventuell tvist blir likadant oberoende av var tvisten handläggs. Detta mål kan eventuellt uppnås genom att välja den lag som skall tillämpas på ärvandet så att samma stats lag blir tillämplig i alla de stater där tvistemålet kan anhängiggöras. Genom att göra en laghänvisning kan man dessutom komma fram till att samma stats lag blir tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden som på ärvandet. På detta sätt kan förutsättningar skapas för att helhetsresultatet av avvittringen och arvskiftet blir skäligt såväl för arvlåtarens make som för övriga rättsinnehavare.

Direkt tillämpliga bestämmelser

Då en främmande stats lag tillämpas på ärvande är det möjligt att arvskiftet leder till ett resultat som strider mot målsättningar som anses viktiga i Finland. Ett sådant resultat kan förhindras förutom genom att åberopa ordre public-principen också genom att föreskriva att på ärvande, utan hinder av en främmande stats lag, kan tillämpas sådana materiella bestämmelser i den finska lagstiftningen som gör det möjligt att rätta arvskiften som enligt det finska rättspolitiska synsättet är orättvisa.

I propositionen föreslås att 3 kap. 1 a § ärvdabalken skall vara en direkt tillämplig bestämmelse vid arvskifte. Den efterlevande maken får enligt bestämmelsen stanna kvar i familjens gemensamma hem eller någon annan bostad som hör till kvarlåtenskapen och som är lämplig som bostad för den efterlevande maken samt rätten att råda över sedvanligt bohag. Den efterlevande maken skall ha denna rätt, om nämnda egendom finns i Finland och förutsatt att det kan anses

som skäligt att bevilja den efterlevande maken denna nyttjanderätt med hänsyn till den efterlevande makens egendom och den egendom som tillfaller den efterlevande maken vid avvittringen, genom arv eller genom testamente. Då en främmande stats lag tillämpas på ärvande, får den efterlevande maken inte nyttjanderätt direkt på samma sätt som när finsk lag tillämpas utan endast om det är skäligt att korrigera samverkan av avvittring och arvskifte på detta sätt.

Utan hinder av en främmande stats lag kan också bestämmelserna om bidrag i 8 kap. 1 och 2 § ärvdabalken tillämpas. Med hjälp av dessa bestämmelser kan man till exempel se till att arvlåtarens barn får medel för sin uppfostran och utbildning ur kvarlåtenskapen också då laglotsbestämmelserna i den lag som tillämpas på ärvandet inte bröstarvingarna ett tillräckligt stort skydd. Också den efterlevande maken kan skyddas genom bidrag.

Skydd av efterlevande make då olika staters lagar tillämpas på avvittring och ärvande

Ett av den finska arvsrättens viktigaste mål är att trygga den efterlevande makens ställning. Detta mål har eftersträvat både med äktenskapsrättsliga och arvsrättsliga medel. Tanken har varit att en makes död inte på ett oskäligt sätt skall påverka den efterlevande makens förmögenhetsställning och att den efterlevande maken efter att den ena av makarna avlidit helst skall kunna fortsätta sitt liv i makarnas gemensamma hem. Samma mål eftersträvas också i många andra staters lagstiftning.

Då makarna har anknytningar till flera olika stater, kan det vara svårt att trygga den efterlevande makens ställning därför att man kan vara tvungen att tillämpa olika staters lagar på avvittringen av egendomen och arvskiftet. Eftersom avvittringen av egendomen och arvskiftet utgör en helhet för den efterlevande maken, kan tillämpningen av olika staters lagar på delarna av denna helhet leda till ett resultat som inte är godtagbart för den efterlevande maken eller de övriga arvingarna. Frågan har beskrivits utförligare i det avsnitt som innehåller en bedömning av nuläget.

Av ovan nämnda orsaker har man i många stater övervägt en lösning enligt vilken det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionsstatutet binds samman så att rätten till arv eller åtminstone den efterlevande makens rätt till arv när en gift arvlåtare dör bedöms enligt det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet. Detta skulle öka möjligheter-na för att samverkan av avvittring och arvskifte blir skäligen både för den efterlevande maken och de andra arvingarna. I allmänhet har man dock inte stannat för en sammanjämkning av statut och av de länder som behandlas i jämförelsen ovan är det enbart Spanien som har utnyttjat denna möjlighet.

En sammanjämkning av statut har också sådana följder som inte är önskvärda. Om det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionsstatutet binds samman så att successionsstatutet följer det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet, kommer man fram till att en arvlåtare som är gift inte har rätt att bestämma om den lag som tillämpas på ärvande. Detta kan väsentligt försvåra kvarlåtenskapsplaneringen. Den tillämpliga lagen kan härvid bli lagen i en sådan stat som arvlåtaren inte har någon anknytning till, till exempel lagen i den stat där arvlåtarens make är medborgare.

Om statuten sammanjämkas delvis på så sätt att endast den efterlevande makens rätt till arv bestäms enligt det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet, kan man bli tvungen att tillämpa två olika staters lagar på ärvandet. Det kan vara svårt eller omöjligt att tillämpa dem samtidigt på arvskiftet. Till exempel kan nämnas en situation i vilken den lag som tillämpas på den efterlevande makens arvsrättsliga ställning ger den efterlevande maken rätt till arvet före bröstarvingarna, medan det allmänna successionsstatutet som tillämpas på bröstarvingarnas ställning leder till att hela egendomen tillfaller bröstarvingarna. Bröstarvingarnas rättigheter kan inte i ett sådant fall tillgodoses varvid resultatet är detsamma som om det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet hade tillämpats som successionsstatut.

I propositionen har man av ovan nämnda skäl

avstått från att sammanjämkna statuten. Samtidigt har man på andra sätt strävat efter att se till att samverkan av avvittring och arvskifte inte är oskälig för någon part. Då hemvistprincipen tillämpas som viktigaste anknytning både när det gäller makars förmögenhetsförhållanden och i arvsrätten leder detta oftast i praktiken till att samma stats lag blir tillämplig på såväl avvittring som arvskifte. Det har dessutom gjorts möjligt för makar att förordna att den lag som tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden skall tillämpas på ärvande. Detta gör det möjligt för makar att om de så önskar binda samman statuten.

I de fall där olika staters lagar skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden och ärvande, förhindrar de direkt tillämpliga bestämmelserna i propositionen oskälig samverkan. En efterlevande make, vars ställning annars skulle bli svag, kan med stöd av dem kräva nyttjanderätt till en bostad som makarna använt som sitt gemensamma hem i Finland eller bidrag med stöd av 8 kap. 2 § ärvdabalken. På motsvarande sätt kan en bröstarvinge yrka på bidrag och på så sätt öka den andel som skulle tillfalla honom eller henne enligt en främmande stats arvsbestämmelser.

I den föreslagna lagen finns dessutom en bestämmelse genom vilken det är möjligt att jämkna ett arvskifte om skillnaderna mellan det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionstatutet leder till ett slutresultat som är oskäligt ur finsk synvinkel. Bestämmelsen kan tillämpas då samverkan av avvittring och arvskifte blir väsentligt annorlunda än den hade blivit om den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden skulle ha tillämpats på ärvandet.

Boutredning och arvskifte

Förslaget innehåller bestämmelser också om den lag som tillämpas på boutredning och förfarandet vid arvskifte. Nämnda bestämmelser föreskriver inte direkt vem som har rätt till arvet utan reglerar närmast det förfarande genom vilket rättsinnehavarens rätt realiserar. Enligt

förslaget skall på boutredning och förfarandet vid arvskifte alltid tillämpas finsk lag när boutredningen eller skiftet förrättas i Finland. Förslaget motsvarar en princip som allmänt iakttas i den internationella processrätten och enligt vilken domstolsstatens egen lagstiftning (lex fori) bestämmer vilket förfarande som skall följas.

I förslaget finns också bestämmelser om vilka tillgångar och skulder som skall beaktas i olika fall. Om arvlåtaren hade hemvist i Finland vid sin död, omfattar boutredningen enligt förslaget arvlåtarens samtliga tillgångar och skulder. En finsk domstol är enligt förslaget i sådana fall alltid behörig att förordna boutredningsman.

Hade däremot arvlåtaren vid sin död hemvist i en främmande stat, omfattar boutredningen enligt huvudregeln endast egendom som finns i Finland och vissa i de föreslagna bestämmelserna särskilt nämnda skulder. En finsk domstol kan i dessa fall i allmänhet förordna boutredningsman endast då det är klart att myndigheterna i den stat där arvlåtaren var bosatt inte vidtar åtgärder i ärendet.

3.5. De finska domstolarnas internationella behörighet

Allmänt

I propositionen har också tagits in bestämmelser om de finska domstolarnas internationella behörighet i ärenden som gäller äktenskaps giltighet, makars personliga rättsförhållanden, makars förmögenhetsförhållanden och arvande.

De föreslagna bestämmelserna om internationell behörighet grundar sig på tanken att föremålet för en tvist eller åtminstone den ena av parterna i tvisten skall ha en klar anknytning till Finland för att parterna skall få tillgång till de finska domstolarnas tjänster. Å andra sidan har det beaktats att den finska lagstiftningen inte innehåller allmänna bestämmelser om erkännande av utländska domstolars avgöranden i frågor som gäller makars förmögenhetsförhållanden eller arvande. De finska domstolarna bör därför ha internationell behörighet i ärenden där det på

grund av tvistens natur är viktigt att ett beslut i den kan erkännas eller verkställas här. Nedan granskas den föreslagna regleringens huvudprinciper med tanke på frågor som gäller makars förmögenhetsförhållanden och arvande.

Makars förmögenhetsförhållanden

De rättssaker som gäller makars förmögenhetsförhållanden kan indelas i två huvudgrupper. Till den första gruppen hör inskrivningsärenden i vilka det är fråga om registrering av äktenskapsförord eller avtal som gäller val av tillämplig lag på makars förmögenhetsförhållanden. Med beaktande av att man i samband med registreringen inte avgör frågor som gäller makars rättsförhållanden är det inte ändamålsenligt att begränsa de finska myndigheternas behörighet. Detta kunde vara motiverat om man var rädd för att domstolarna skulle få en stor mängd registreringsansökningar där det rättsliga behovet av registrering saknas. En sådana farhåga verkar dock inte vara motiverad. Fördelen av att inte tillämpa begränsningar i fråga om internationell behörighet när det gäller handläggning av registreringsärenden är också att domstolen inte i samband med registreringen behöver undersöka hurdana anknytningar avtalsparterna har till Finland.

Den andra gruppen utgörs av ärenden i vilka en domstol ombeds avgöra en tvist eller meningsskiljaktighet mellan parterna. Tvisten kan gälla antingen en fråga som kommer upp under äktenskapet eller i samband med äktenskapets upplösning. De frågor som kan bli aktuella under äktenskapet är bland annat frågor av den typ som avses i 40 § äktenskapslagen vilka gäller en domstols tillstånd till överlåtelse av egendom. I den främmande stats lag som skall tillämpas kan det naturligtvis också finnas bestämmelser om andra situationer i vilka en make behöver domstolens bistånd för att kunna fatta beslut om sin egendom.

Ärenden som gäller avvitrning eller avskiljande av egendom blir i Finland i allmänhet anhängiga på så sätt att en make ansöker om att domstolen skall förordna en skiftesman för att förrätta avvitrning av eller

avskilja egendom. Rättsskydd mot skiftesmannens åtgärder påyrkas genom klander av avvitrningen eller avskiljandet. I vissa fall har dock en make ansetts ha rätt att föra ett ärende direkt till en domstol för avgörande, med andra ord utan att ansöka om förordnande av skiftesman eller utan att invänta dennes beslut.

Tvistemål som gäller makars förmögenhetsförhållanden kommer på ovan beskrivet sätt till domstolarna också då en främmande stats lag tillämpas på sådana ärenden. De rättsnormer som gäller skiftesmän tillämpas nämligen i egenskap av bestämmelser som gäller förfarandet oberoende av vilken lag som tillämpas på makars rättsförhållanden.

För att det skall vara motiverat att avgöra en tvist som gäller makars förmögenhetsförhållanden i Finland förutsätts att ärendet antingen med avseende på föremålet för tvisten eller tvistens parter har en tillräcklig anknytning till Finland. En sådan anknytning finns naturligtvis om vardera parten har boningsort eller hemvist i Finland eller om tvisten gäller i Finland befintlig egendom.

Om endast den ena parten i en tvist är bosatt eller har hemvist i Finland, vill vardera parten sannolikt anhängiggöra ärendet i en domstol i den stat som denne har en anknytning till. Om en utomlands bosatt part trots allt anhängiggör ärendet i Finland och på så sätt egentligen frivilligt avstår från de fördelar som en handläggning av ärendet i dennes egen hemviststat eller den stat där denne är bosatt kunde medföra, är det naturligtvis befogat att tillåta detta. I propositionen föreslås därför att svarandens boningsort eller hemvist skall vara en anknytning som behörigheten kan härledas ur.

Kärandens eller sökandens boningsort eller hemvist i sig är däremot inte tillräcklig som grund för domstolens behörighet. För att det skall kunna anses som godtagbart för motparten i tvisten att ett ärende avgörs i Finland när käranden är bosatt eller har hemvist här, skall ärendet också ha någon annan anknytning till Finland. En sådan anknytning kan särskilt vara att makarnas sista gemensamma hemvist var i Finland. I

dessa fall finns ofta största delen av makarnas egendom i Finland vilket bidrar till att en finsk domstols beslut om egendomen blir effektivt. En godtagbar tilläggsanknytning kan också anses vara att finsk lag tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. Makarnas avtal om att finsk lag skall tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden blir nämligen lätt betydelselöst och de inte har rätt att vända sig till en finsk domstol.

De ovan beskrivna bestämmelserna om behörighet föreslås inte vara tvingande. Parterna skall utan hinder av dem kunna avtala om att ett ärende som gäller makars förmögenhetsförhållanden prövas i Finland. Med ett avtal jämsställs också en så kallad tyst prorogation, med andra ord en situation där svaranden ger sitt svaromål utan att göra en invändning om bristande behörighet.

Arvsärenden

I propositionen har tagits in bestämmelser också om de finska myndigheternas internationella behörighet i ärenden som gäller arv. De föreslagna bestämmelserna baserar sig på tanken att boutredning och arvskifte för hela kvarlåtenskapens del i mån av möjlighet skall förrättas i den stat till vilken arvlåtaren hade den närmaste anknytningen. För att uppnå detta mål bör man i regleringen av den internationella behörigheten se till att behörighetsgrunderna utformas så att de är rätt snäva. Om en finsk domstol anses behörig på basis av en svag anknytning, är följden sannolikt en situation där en arvstvist kan anhängiggöras också i någon annan stat eftersom ärendet har en anknytning också till den. Detta möjliggör "forum shopping", det vill säga att vardera parten i en tvist försöker anhängiggöra ärendet i en domstol i den stat som tillämpar den för denna part fördelaktigaste lagstiftningen. Slutresultatet blir härvid lätt att domstolarna i de olika staterna ger sinsemellan motstridiga beslut som varken erkänns eller kan verkställas i en annan stat. Det faktiska slutresultatet av arvskiftet kommer härvid att vara beroende av slumpmässiga faktorer, till exempel av i vilken stat ett till kvarlåtenskapen hörande

egendomsobjekt råkar befinna sig.

För att forum shopping-fenomenet skall kunna förhindras på ett effektivt sätt, behövs det internationella konventioner angående frågan. Sådana finns för tillfället inte. Finland kan dock för sin del påverka situationen genom att begränsa sina myndigheters internationella behörighet i sådana fall där arvlåtaren enligt finsk uppfattning hade sina närmaste anknytningar till någon annan stat. Förslaget har gjorts med utgångspunkt i denna tanke.

Enligt förslaget är de finska myndigheterna behöriga i ett arvsärende, om arvlåtaren vid sin död var bosatt eller hade hemvist i Finland. I andra fall begränsar sig de finska myndigheternas behörighet i allmänhet bara till de fall där myndigheterna i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist inte vidtar åtgärder med avseende på kvarlåtenskapen. Dessutom gäller behörigheten härvid vanligen enbart egendom som finns i Finland. Från dessa huvudregler görs dock vissa undantag som beskrivs i detaljmotiveringen.

Utan hinder av dessa bestämmelser kan parterna i en tvist dock avtala om att ärendet prövas i Finland. Med ett sådant avtal jämföras det att svaranden inte gör en invändning om bristande behörighet innan han svarar i huvudsaken. Det är skäl att tillåta avtal om domstolens behörighet, det vill säga prorogation, eftersom det även i de fall där arvlåtarens sista hemvist var i en främmande stat kan komma upp tvister vilkas avgörande i Finland är det mest ändamålsenliga ur all parter synvinkel. Detta kan vara fallet till exempel om en tvist gäller egendom som finns i Finland och alla tvistens parter är bosatta här. Prorogation skall dock vara möjlig endast under den förutsättningen att inte ärendet gäller tredje mans rätt. Situationer där ett i Finland avgjort arvsärende gäller tredje mans rätt kan uppstå till exempel då kretsen av arvingar enligt den lag som tillämpas i Finland är en annan än den hade varit enligt lagen i den stat till vilken arvlåtaren hade närmare anknytning till än till Finland. I de fallen är det inte ändamålsenligt att i Finland ge beslut som försvårar ett arvskifte i den nyss nämnda staten.

3.6. Renvoi

Renvoi eller hänvisning avser i den internationella privaträtten reglering enligt vilken hänvisningar i lagen till en främmande stats lag inte enbart gäller den ifrågavarande statens materiella lagstiftning utan omfattar också de internationellt privaträttsliga bestämmelserna. Om den finska lagen i enlighet med det ovan nämnda föreskriver att en viss främmande stats lag skall tillämpas, måste den som tillämpar lagen först bekanta sig med de internationellt privaträttsliga bestämmelser som gäller i staten i fråga för att genom dem komma fram till den materiella lag de anger. Den tillämpliga lagen kan, förutom den ifrågavarande statens materiella lag, också vara den stats lag som den ifrågavarande statens internationellt privaträttsliga bestämmelser hänvisar till. Hänvisningen kan avse också en tredje stats lag, varvid man talar om vidareförvisning eller till den finska lagen, varvid det är fråga om återförvisning.

Renvoi accepteras i gällande lag om internationella familjeförhållanden. Av 53 § IntfamL framgår att en hänvisning till en främmande stats lag avser ifrågavarande stats rättsordning i sin helhet. Om således mannens medborgarstats rättsordning anger att någon annan stats lag skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden, kommer den lagen att tillämpas i Finland i stället för mannens medborgarstats lag. I rättslitteraturen har anförts att hänvisningsprincipen analogt skall tillämpas också på oreglerade frågor som står utanför tillämpningsområdet för IntfamL och eventuellt också inom arvsrätten.

Accepterandet av hänvisningsprincipen motiverades med två olika synpunkter vid beredningen av IntfamL. Först och främst ansåg den främja enhetligheten i rättspraxis genom att skapa förutsättningar för att en rättssak avgörs i Finland enligt samma lag som den skulle avgöras enligt i ifrågavarande persons medborgarstat. Dessutom poängterades att de finska domstolarna genom återförvisning kommer att tillämpa sin egen lag oftare än det vore möjligt om hänvisningsprincipen inte godkändes.

Godkännandet av renvoi medför också nytta i det sistnämnda avseendet då medborgarskapet är den anknytning som bestämmer lagvalet. I de fall då medborgarstatens lagvalsbestämmelser för det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutets och successionsstatutes del grundar sig på principen om boningsort eller hemvist, leder renvoi ofta till att domstolen kommer åt att tillämpa sin egen lag eftersom tvisterna ofta handläggs i det land där makarna eller arvlåtaren bor. Då den anknytning som bestämmer lagvalet är boningsorten eller hemvisten har denna omständighet inte samma betydelse.

Betydelsen av renvoi för att skapa enhetlighet i rättspraxis är mindre än vad man väntade sig vid beredningen av IntfamL. Frågan om huruvida man kommer fram till tillämpningen av samma lag i olika stater beror nämligen på hur den stats lag som hänvisningen avser förhåller sig till hänvisningsprincipen. Till exempel i sådana återför-visningssituationer där personens medborgar-stats lag hänvisar till hemviststatens lag och hemviststatens lag till medborgarstatens lag kommer man i staterna i fråga fram till att samma lag skall tillämpas bara om dessa stater förhåller sig till återförvisning på olika sätt. Om den ena rättsordningen godkänner renvoi, måste den andra låta bli att tillämpa renvoi eller godkänna så kallad dubbel renvoi.

Mot renvoi-principen talar också att ett godkännande av renvoi gör lagstiftningen svår att tillämpa. Det är inte alltid lätt att utreda innehållet i en främmande stats internationella privaträtt därför att bestämmelserna om den ofta är bristfälliga och den gällande rätten kommer från många andra rättskällor än från den skrivna lagen. Ett godkännande av renvoi innebär också att en främmande stats lag kommer att bestämma vilken stats materiella lag som blir tillämplig. Detta står inte samklang med den tanken att man på makars förmögenhetsförhållanden i avsaknad av ett avtal mellan makarna skall tillämpa den materiella lagen i den stat till vilken makarna enligt finsk uppfattning har den starkaste anknytningen.

Till den föreslagna lagstiftningens

huvudprinciper hör att hänvisningsprincipen inte tillämpas när det gäller frågor som hör till det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionsstatutet. En hänvisning i lagen eller ett lagsvalsavtal som anger en främmande stats lag avser, om inte något annat uttryckligen bestäms, de materiella bestämmelserna i staten i fråga.

3.7. Ordre public

Med ordre public avses den princip enligt vilken man kan och skall vägra tillämpa en främmande stats lag om tillämpningen av den skulle leda till ett resultat som strider mot de grundläggande principerna i rättsordningen i domstolsstaten. Ordre public anses redan i dag gälla som en allmän internationellt privaträttslig princip i Finland. En bestämmelse som uttrycker principen har också tagits in i många lagar som reglerar internationellt privaträttsliga frågor, till exempel 18 § lagen om vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983), 43 § adoptionslagen (153/1985) och 31 § namnlagen (694/1985). Också 57 § IntfamL har tolkats så att den är ett uttryck för ordre public-principen. I propositionen föreslås att en uttrycklig bestämmelse om detta tas in också i äktenskapslagen och ärvdabalken.

4. Propositionens verkningar

De föreslagna ändringarna innebär med tanke på prövningen av hinder mot äktenskap att de förlovades rätt att ingå äktenskap allt oftare kan utredas genom tillämpning av finsk lag. Detta minskar i viss mån arbetet för dem som prövar hinder mot äktenskap. Samtidigt behöver förlovade par inte längre i samma utsträckning lägga fram utredning om innehållet i en främmande stats lag.

De föreslagna ändringarna i fråga om det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och successionsstatutet leder till att finsk lag mycket oftare kommer att vara det förmögenhets- och successionsstatut som används när det gäller utlänningar som är stadigvarande bosatta i Finland. Detta gör det lättare att avgöra frågor som gäller makars förmögenhetsförhållanden och arv samtidigt som det blir både billigare och säkrare. Den

möjlighet att förordna tillämplig lag som makarna och arvlåtaren enligt förslaget skall ha ökar ifrågavarande personers möjligheter att arrangera nämnda frågor på ett ändamålsenligt sätt i enskilda fall.

Den lag som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden bestäms enligt förslaget alltid på basis av en anknytning som är gemensam för makarna. Eftersom den nuvarande bestämmelsen om lagval, enligt vilken mannens nationalitet bestämmer den tillämpliga lagen, upphör att vara i kraft, blir makarna mera jämställda i rättsligt avseende. Propositionen har inga verkningar i fråga om organisation och personal, liksom inte heller några verkningar när det gäller statens eller de andra offentliga samfundens ekonomi.

5. Beredningen av propositionen

En av justitieministeriet tillsatt arbetsgrupp överlämnade i maj 1994 sitt förslag till en reform av den finska internationella familjerätten (publikation 5/1994, justitieministeriets lagberedningsavdelning). Justitieministeriet tillsatte den 31 augusti 1995 en arbetsgrupp med uppgift att utifrån från förslaget och utlåtandena om det utarbeta ett förslag till regeringsproposition om en reform av vissa bestämmelser om äktenskap och ärvande inom den internationella privaträttens område. Sammanlagt 11 olika myndigheter och organisationer gav sitt utlåtande om förslaget som blev klart hösten 1996. Av utlåtandena framgick att reformen ansågs vara behövlig. Ett opublicerat sammandrag av utlåtandena har gjorts vid justitieministeriet.

Beredningen av propositionen har fortsatt som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet. Under beredningen har förhandlingar förts med företrädare för utrikesministeriet, inrikesministeriet, undervisningsministeriet och befolkningsregistercentralen om de föreslagna bestämmelserna som gäller ingående av äktenskap och erkännande av utländska äktenskap. I samband med den fortsatta beredningen har bestämmelser om de finska domstolarnas internationella behörighet i ärenden som gäller makars rättsförhållanden lagts till propositionen och de internationellt privaträttsliga

bestämmelserna om upplösning av äktenskap flyttats till den föreslagna lagen om ändring av äktenskapslagen.

6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

6.1. Samband med andra propositioner

I förslaget om ändring av äktenskapslagen har beaktats regeringens proposition med förslag till lag om registrerat partnerskap (RP 200/2000 rd).

6.2. Samband med internationella konventioner och förpliktelser

Finland är part i konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, vilken för Finlands del trädde i kraft den 4 oktober 1986. Enligt artiklarna 15 och 16 skall konventionsstaterna garantera kvinnors och mäns rättsliga jämställdhet och vidta alla behövliga åtgärder för att bland annat avskaffa diskriminering av kvinnor i frågor som är förknippade med äktenskap och familjeförhållanden. Finland överlämnade år 1992 sin andra rapport om genomförandet av konventionen till den FN-kommitté som har till uppgift att behandla avskaffandet av diskriminering av kvinnor. Principen i gällande lag enligt vilken på makars förmögenhetsförhållanden tillämpas lagen i den stat som mannen vid ingående av äktenskapet tillhörde, uppfyller enligt rapporten inte de förpliktelser som nämnda bestämmelser i konventionen uppställer.

Av de konventioner som ingåtts vid Haagkonferensen för internationell privaträtt gäller denna proposition konventionen av den 14 mars 1978 om den lag som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden, konventionen från samma dag om ingående av äktenskap och erkännande av deras giltighet samt konventionen av den 20 oktober 1988 om den lag som skall tillämpas på ärvande. Finland är inte part i dessa konventioner men har undertecknat konventionen om ingående av äktenskap och erkännande av deras giltighet. Propositionen har skrivits så att Finland vid behov för sin del kan sätta i kraft

den sist nämnda konventionen. De övriga ovan nämnda konventionerna har beaktats vid beredningen, men av skäl som nämns i den allmänna motiveringen har det ansetts att Finland inte har orsak att ratificera eller godkänna dem.

Finland är part i flera internationella konventioner som gäller det område som den föreslagna lagstiftningen hör till. Dessa konventioner nämns i det avsnitt som behandlar nuläget. Den föreslagna lagstiftningen påverkar inte de förpliktelser som följer av dessa konventioner eftersom den är sekundär i förhållande till dem. De föreslagna lagarna tillämpas endast om något annat inte följer av nämnda konventioner vilka har satts i kraft genom lag.

6.3. Det internationellt privaträttsliga samarbetet i Europeiska unionen

I Amsterdamfördraget, som trädde i kraft år 1999, uppställdes som mål att utveckla Europeiska unionen till ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. En del av bestämmelserna om samarbetet i rättsliga och inrikes frågor flyttades då till EG-fördraget. Enligt artikel 65 i EG-fördraget skall vissa åtgärder som gäller civilrättsligt samarbete och som har gränsöverskridande följer vidtas i enlighet med artikel 67 och i den mån de behövs för att den inre marknaden skall fungera väl. Sådana åtgärder är bland annat förbättring och förenkling av erkännande och verkställighet av domar i civila mål samt främjandet av förenligheten mellan civilprocessrättsliga regler som är

tillämpliga i medlemsstaterna, till exempel när det gäller lagval och domstolars behörighet.

Med stöd av de nya bestämmelserna i EG-fördraget har rådet den 29 maj 2000 gett en förordning om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om förädraansvar för makars gemensamma barn. Förordningen har beaktats i den föreslagna lagens bestämmelser om upplösning av äktenskap.

Redan innan Amsterdamfördraget trädde i kraft kom medlemsstaterna överens om ett åtgärdsprogram för utvecklandet av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. I denna så kallade Wienplan, som godkändes vid justitie- och inrikesministrarnas råd i december 1998, ingår vissa projekt som gäller den internationella familje- och arvsrätten. Inom fem år skall, enligt planen, möjligheterna att utarbeta en rättsakt om den lag som tillämpas på äktenskapsskillnad (*Rom III*) och en rättsakt om domstolars behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar när det gäller makars förmögenhetsförhållanden och arvsfrågor (*Bryssel III*) utredas.

Beredningen av Rom III har åtminstone inte hittills inletts eftersom medlemsstaterna på förfrågan av rådet förhöll sig återhållsamt till projektet. Av den anledningen har inte heller det nämnda projektet kunnat påverka de föreslagna bestämmelserna. Om förhandlingar inleds i frågan, ger en tidsenlig inhemsk lagstiftning bättre förutsättningar för förhandling än vad den nuvarande gör.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslagen

1.1. Äktenskapslagen

I AVDEL. **Ingående och upplösning av äktenskap**

2 kap. **Hinder mot äktenskap**

6 §. Det föreslås att denna paragraf ändras så att hinder mot äktenskap, förutom ett gällande äktenskap, också är ett gällande, av myndigheterna registrerat parförhållande som utgör hinder mot äktenskap i den stat där parförhållandet registrerades. En regeringsproposition med förslag till lag om registrerat partnerskap har avlåtits till riksdagen den 15 december 2000 (RP 200/2000 rd). Att ett registrerat partnerskap utgör hinder mot äktenskap framgår av 8 § i den lag som föreslås i nämnda proposition. För klarhetens skull har det dock ansetts behövt att också ta in en bestämmelse om detta i äktenskapslagen.

Ett hinder mot äktenskap, vid sidan ett i Finland registrerat partnerskap, är också ett i en främmande stat registrerat parförhållande som erkänns i Finland.

3 kap. **Prövning av hinder mot äktenskap**

12 §. Det föreslås att paragrafens 2 mom. ändras så att den förlovade vid prövning av hinder mot äktenskap skall uppge förutom tidigare äktenskap som har ingåtts och upplösts också tidigare parförhållanden som registrerats och upplösts. Förslaget är en följd av att ett gällande registrerat parförhållande enligt 6 § utgör ett hinder mot äktenskap.

Hinder mot äktenskap prövas nuförtiden huvudsakligen med hjälp av de uppgifter som antecknats i befolkningsdatasystemet. Befolkningsdatasystemet innehåller för närvarande inte anteckningar om

parförhållanden som registrerats i främmande stater. Därför är det viktigt att föreskriva att de förlovade har anmälnings- och utredningsskyldighet i fråga om denna sak.

6 kap. **Samlevnadens upphörande och äktenskapsskillnad**

27 §. Enligt gällande 27 § 1 mom. skall makarna dömas till äktenskapsskillnad utan betänketid om äktenskapet ingåtts medan någondera makens tidigare äktenskap var i kraft. Det föreslås att nämnda lagrum ändras så att makarnas skall dömas till äktenskapsskillnad utan betänketid också då äktenskapet ingåtts medan en sådant registrerat parförhållande var i kraft som inte heller senare har upplösts. Ändringen följer av att ett registrerat parförhållande i enlighet med vad som föreslås i 6 § är ett absolut äktenskapshinder på samma sätt som ett gällande äktenskap.

V AVDEL. **Bestämmelser som hör till den internationella privaträtten**

1 kap. **Ingående av äktenskap**

Rätt att ingå äktenskap

108 §. I den föreslagna paragrafen bestäms enligt vilken stats lag de förlovades rätt att ingå äktenskap skall prövas när de ämnar ingå äktenskap inför en finsk myndighet. De föreslagna bestämmelserna blir tillämpliga då det är fråga om en inhemsk vigsel, det vill säga en vigsel inför en finsk myndighet i Finland eller utomlands. Med en finsk myndighet avses i denna paragraf liksom i 114 § både de präster och andra personer som enligt 17 § äktenskapslagen är behöriga att förrätta kyrklig vigsel.

Enligt huvudregeln i paragrafens 1 mom. bestäms en kvinnas och en mans rätt att ingå äktenskap inför en finsk myndighet i

allmänhet enligt finsk lag. De tillämpliga bestämmelserna blir då med andra ord 4—13 § äktenskapslagen. Den som prövar hinder mot äktenskap kommer således inte längre att i nuvarande omfattning vara skyldig att tillämpa en främmande stats lag.

Att pröva hinder mot äktenskap enbart enligt finsk lag kan dock inte anses motiverat i de fall där ingendera av de förlovade har en tillräckligt stark anknytning till Finland. Om man också i dessa fall skulle vara begränsad till att enbart tillämpa finsk lag, kunde följden vara att äktenskapet inte erkänns i de länder som är viktiga ur makarnas synvinkel. Därför föreslås att om varken kvinnan eller mannen är finska medborgare och ingendera är bosatt i Finland, så har de rätt att ingå äktenskap inför en finsk myndighet endast om äktenskapet är tillåtet enligt finsk lag och vardera har rätt att ingå äktenskap enligt lagen i den stat där han eller hon är medborgare eller bosatt, eller enligt den stats lag som i någondera av de ovan nämnda staterna skall tillämpas vid prövning av hinder mot äktenskap.

I de fall som avses i 2 mom. förutsätts således alltid att äktenskapet skall vara tillåtet enligt finsk lag. Vigsselförrättaren har inte rätt att förrätta vigsel, om de förlovade inte har rätt att ingå äktenskap enligt finsk lag. Dessutom förutsätts att vardera av de förlovade får ingå det tänkta äktenskapet enligt den interna lagen i den stat där denne är medborgare eller bosatt eller enligt den stats lag som i någondera av de ovan nämnda staterna skall tillämpas enligt de internationellt privaträttsliga bestämmelserna i staten i fråga.

Den som prövar hinder mot äktenskap har oftast ingen kunskap om de hinder mot äktenskap som finns i en främmande stats lag. Därför föreslås att den förlovade skall vara skyldig att lägga fram en godtagbar redogörelse för sin rätt att ingå äktenskap enligt ifrågavarande främmande stats lagstiftning. En sådan redogörelse kan vara till exempel ett hinderlöshetsintyg som utfärdats av en myndighet i den främmande staten i fråga.

Begreppet att vara bosatt i 2 mom. skall uppfattas ur internationellt privaträttslig synvinkel. En person skall anses vara bosatt i

den stat där denne bor och har sin faktiska livsmiljö. Vid prövning av var en person skall anses vara bosatt skall man beakta boendets varaktighet och kontinuitet samt andra sådana omständigheter som visar personens faktiska band till den staten. En tillfällig vistelse i en viss stat till exempel på grund av semester, en enstaka arbetsuppgift eller kortvariga studier räcker inte till för att man skall kunna anse en person vara bosatt där. Begreppet att vara bosatt skiljer sig från den internationellt privaträttsliga hemvisten bland annat på så sätt att man vid bedömningen av var en person är bosatt inte fäster samma uppmärksamhet vid personens avsikter som vid bedömningen av hemvisten, utan det avgörande är personens faktiska förhållanden.

Bestämmelserna i paragrafens 2 mom. kommer att vara av betydelse för en mycket litet grupp av förlovade. I praktiken är det sällsynt att ett förlovat par önskar bli vigda av en finsk vigsselförrättare om ingendera av dem har finskt medborgarskap eller är bosatt i Finland. Bestämmelsen i paragrafens 1 mom. har däremot stor praktisk betydelse. Den innebär att förutsättningarna för praktiskt taget alla äktenskap som ingås inför en finsk myndighet kommer att prövas enligt finsk lag. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar de principer som har omfattats i Haagkonventionen om ingående av äktenskap och erkännande av utländska äktenskap.

Paragrafens 3 mom. gäller fall där det på grund av krigstillstånd eller med krigstillstånd jämförbara oroliga förhållanden inte går att få utredning om innehållet i främmande stats lagstiftning när det gäller ingående av äktenskap. En förlovads rätt att ingå äktenskap kan härvid utan hinder av 2 mom. prövas enligt finsk lag om den förlovade begär detta och ingåendet av äktenskap här kan anses som motiverat med tanke på de förlovades band till Finland. Det kan vara motiverat att tillämpa bestämmelsen till exempel då de förlovade fått tillstånd att vistas i Finland av humanitära skäl, men vistelsen inte för någondera av dem blivit så etablerad att denne redan kan anses vara bosatt i Finland. Då de förlovade har en anknytning av ovan beskriven art till Finland

kunde det för deras del vara oskäligt om äktenskapet förhindras på grund av att uppgifterna om den tillämpliga lagens innehåll saknas.

109 §. I den föreslagna paragrafen bestäms om de finska myndigheternas behörighet i ärenden som gäller beviljandet av så kallad dispens från ett hinder mot äktenskap i den finska lagen. En finsk myndighet skall enligt bestämmelsen vara behörig om åtminstone den ena av de förlovade är finsk medborgare eller är bosatt i Finland. I annat fall kan en finsk myndighet inte bevilja dispens. De hinder mot äktenskap från vilka en av de förlovade eller de förlovade kan beviljas dispens finns i äktenskapslagens 4 § (minderårighet), 8 § (adoptivförhållande mellan de förlovade) och 9 § (den ena av de förlovade är avkomling till den andras bror eller syster). Den myndighet som beviljar dispens är enligt 4, 8 och 9 § äktenskapslagen justitieministeriet.

110 §. Paragrafens 1 mom. gäller prövningen av hinder mot äktenskap då äktenskapet skall ingås inför en finsk vigselförrättare i en främmande stat. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall vigselförrättaren undersöka att det inte finns i lagen angivna hinder mot äktenskapet, om inte hindersprövning redan utförts i Finland. Förslaget motsvarar i sak gällande rätt (5 § 2 mom. IntfamL). Om hindren mot äktenskap har prövats i Finland och de förlovade lämnar vigselförrättaren ett intyg över utförd hindersprövning, kan vigsel förrättas med stöd av intyget.

I paragrafens 2 mom. finns en bestämmelse enligt vilken en finsk vigselförrättare som förrättar en vigsel utomlands skall beakta hindren mot äktenskap och bestämmelserna om lysning i det land där vigseln skall förrättas, om lagstiftningen i landet i fråga anger att dessa bestämmelser också gäller en vigsel som förrättas av en vigselförrättare från en främmande stat. En bestämmelse med motsvarande innehåll finns i gällande lag (4 § IntfamL). Förslaget överensstämmer med en princip som tillämpas allmänt i den internationella privaträtten och enligt vilken varje stat själv beslutar om den skall tillåta att en främmande stats myndigheter förrättar vigslar på dess territorium och under vilka

förutsättningar sådana vigslar får förrättas.

Också då en finsk vigselförrättare förrättar en vigsel i en främmande stat, bestäms äktenskapets giltighet enligt 19 § äktenskapslagen. En vigsel som förrättats oberoende av ett äktenskapshinder i en utländsk lag eller i strid med bestämmelserna om lysning, är därför således inte ogiltig. Den vigselförrättare som förrättar en sådan vigsel handlar däremot i strid med sina förpliktelser och följden av detta kan enligt 141 § vara att tillståndet att förrätta vigslar återkallas.

111 §. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall en finsk medborgare eller en utländsk medborgare som är bosatt i Finland och ämnar ingå äktenskap inför en främmande stats myndighet ha rätt att av en finsk myndighet få ett intyg över att han eller hon enligt finsk lag har rätt att ingå äktenskap. Intyget utfärdas av den som prövar hinder mot äktenskap, enligt de nuvarande bestämmelserna magistraten.

Det kan vara nödvändigt för en finsk medborgare att få ett sådant intyg till exempel för att den främmande stat där hindren mot äktenskap prövas tillämpar lagen i den förlovades medborgarstat vid prövningen av hinder mot äktenskap. Så förfar man i många stater, till exempel i Tyskland.

Också en utlänning som är bosatt i Finland kan behöva ett intyg från Finland för att kunna ingå äktenskap i ett annat land. Detta kan vara fallet då den stat där äktenskapshindren prövas vid prövningen tillämpar lagen i den stat där den förlovade är bosatt eller har hemvist. Utländska medborgare som är stadigvarande bosatta i Finland finns i befolkningsdatasystemet där det i allmänhet finns uppgifter om personen i fråga tidigare har ingått äktenskap. Av dessa orsaker är det motiverat att också en utländsk medborgare som är bosatt i Finland kan få ett intyg över sin rätt att ingå äktenskap enligt finsk lag.

I befolkningsdatasystemet finns det dock inte alltid sådana uppgifter som behövs vid prövningen av hinder mot äktenskap. En uppgift om en utländsk medborgare förs in i befolkningsdatasystemet enbart om det finns tillförlitligt utredning om att uppgiften

stämmer. Uppgifter om en utlännings familjeförhållanden kan således lämnas oregistrerade om de inte verifierats. Därför föreslås att det i 2 mom. skall bestämmas att den som prövar hinder mot äktenskap inte får utfärda ett intyg om de uppgifter som behövs vidindersprövningen inte framgår av befolkningsdatasystemet och den som begär intyget inte kan lämna någon annan tillförlitlig utredning över dem.

Diplomatiska representanters och vissa prästers rätt att förrätta vigsel

112 §. I den föreslagna paragrafen bestäms om den rätt som tjänstemän inom Finlands utrikesrepresentation och präster inom finska religionssamfund har att förrätta vigsel i en främmande stat.

Enligt paragrafens 1 mom. kan utrikesministeriet ge tjänstemän inom Finlands utrikesrepresentation rätt att i stationeringslandet förrätta vigsel mellan förlovade av vilka åtminstone den ena skall vara finsk medborgare. Den föreslagna bestämmelsen ersätter bestämmelsen i 3 § 1 mom. IntfamL som föreslås bli upphävd.

Enligt paragrafens 2 mom. kan undervisningsministeriet på ansökan och efter utlåtande från utrikesministeriet besluta att det till en viss tjänst eller uppgift som präst vid ett finskt religiöst samfund hör en rätt att viga förlovade till äktenskap i en främmande stat. Ett sådant tillstånd kan också ges personligen till en präst inom ett finskt religionssamfund som har rätt att förrätta vigsel. Tillståndet avser endast sådana vigslar där åtminstone den ena av de förlovade är finsk medborgare.

Den föreslagna bestämmelsen ändrar på nuläget på så sätt att rätten att förrätta vigsel inte nödvändigtvis behöver beviljas som en personlig rätt utan kan hör till en viss tjänst, befattning eller uppgift som en präst kan utses att sköta. Då vigselrätten hör till en viss tjänst, befattning eller uppgift, behöver inte varje ny innehavare av den ansöka om nytt tillstånd att förrätta vigsel. Den föreslagna bestämmelsen avviker från den nuvarande också på så sätt att det ur den strukits en i 3 § 2 mom. IntfamL uppställd förutsättning enligt vilken den ena av de förlovade vid en

kyrklig vigsel som förrättas i ett främmande land förutom att denne skall vara finsk medborgare också måste ha rätt att ingå äktenskap genom "sådan", det vill säga kyrklig, vigsel. Den föreslagna bestämmelsen är en följd av att äktenskapslagen inte nuförtiden bestämmer under vilka förutsättningar en kyrklig vigsel kan förrättas, utan de tilläggskrav som ställs på de förlovade är sådana som kyrkan eller religionssamfundet får bestämma själva i sina regler och bestämmelser. Den föreslagna ändringen påverkar naturligtvis inte de skyldigheter som den präst som förrättar en kyrklig vigsel skall iakttä enligt regler eller bestämmelser som den kyrka eller det religionssamfund som prästen representerar har utfärdat. En präst kan således enligt nämnda regler och bestämmelser vara skyldig att vägra förrätta en vigsel som han enligt denna paragraf har tillstånd att förrätta. Enligt paragrafens 3 mom. kan den som beviljar rätt att förrätta vigsel ställa upp sådana begränsningar eller villkor som är motiverade med hänsyn till lagstiftningen i den stat där denna rätt utövas eller de omständigheter som påverkar behovet av rätten att förrätta vigsel. I många staters lagstiftning finns det bestämmelser enligt vilka utländska vigselförrättare endast får förrätta vigsel mellan sådana personer som inte är medborgare i den stat där vigseln förrättas. Härvid är det både av diplomatiska orsaker och i syfte att förhindra så kallade haltande äktenskap motiverat att på motsvarande sätt begränsa rätten att förrätta vigsel. Paragrafens 3 mom. gör detta möjligt. Den gör det också möjligt att beakta omständigheter som påverkar behovet att förrätta finsk vigsel i staterna i fråga. Om behovet att förrätta vigsel av denna typ närmast gäller äktenskap som ingås mellan finska medborgare, kan rätten att förrätta vigsel begränsas så att den inte omfattar rätt att förrätta vigsel i sådana fall där den ena parten är medborgare i en främmande stat. Om en vigsel som avses i denna paragraf förrättas utan ovan nämnda tillstånd eller i strid med ett villkor eller en begränsning, skall den situation som uppstått bedömas som om vigseln hade förrättats i Finland av en person som inte har rätt att förrätta vigsel.

Vigseln är således enligt 19 § äktenskapslagen ogiltig. Ogiltigheten kan dock i enstaka fall rättas till genom ett beslut av republikens president på det sätt som avses i 19 § 2 mom. äktenskapslagen.

113 §. Paragrafen gäller främmande staters diplomatiska eller andra representanters och utländska församlingars representanters rätt att förrätta vigsel i Finland.

Enligt paragrafens 1 mom. kan utrikesministeriet på ansökan ge en främmande stats diplomatiska representant eller konsulära tjänsteman tillstånd att förrätta vigsel i Finland. De personer som vigs skall vara utlänningar och åtminstone den ena av de förlovade skall vara medborgare i den stat som vigsselförrättaren representerar. Trots att vigseln i dessa fall förrättas i Finland är det dock fråga om en utländsk vigsel vars form bestäms i enlighet med den stats rättsordning som vigsselförrättaren representerar. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar 6 § 1 mom. IntfamL och det föreslås att nämnda lagrum upphävs.

Enligt paragrafens 2 mom. kan undervisningsministeriet på ansökan och efter utlåtande från utrikesministeriet bemyndiga en präst som är anställd i en i Finland verkande utländsk kyrklig församling att förrätta vigsel i Finland. Åtminstone den ena av de personer som skall vigs skall vara medborgare i den stat vars församling det är fråga om. Rätten att förrätta vigsel kan antingen beviljas en präst personligen eller höra till en viss tjänst, befattning eller uppgift som en präst kan utses att sköta. Om vigslerätten ansluts till en viss tjänst, befattning eller uppgift, behöver varje ny innehavare av tjänsten, befattningen eller uppgiften inte ansöka om ett nytt tillstånd att förrätta vigsel, vilket underlättar här verksamma utländska församlingars arbete. Bestämmelsen ersätter 6 § 2 mom. IntfamL, varvid detta lagrum kan upphävas.

Enligt paragrafens 3 mom. får en i paragrafen avsedd vigsselförrättare inte förrätta en vigsel om denne har kännedom om någon omständighet som utgör ett hinder mot äktenskapet enligt denna lags 6 eller 7 §. I nämnda paragrafer finns bestämmelser om de hinder mot äktenskap från vilka dispens inte

kan beviljas. En vigsel får till exempel inte förrättas om vigsselförrättaren vet att den ena av de förlovade redan är gift. Den omständigheten att månggifte är tillåtet i den stat som vigsselförrättaren representerar har ingen betydelse.

I nämnda 3 mom. är det fråga om att vigsselförrättaren förbjuds att förrätta vigsel i de fall som där avses. En vigsselförrättare som förrättar en vigsel medveten om ett hinder som avses i 6 eller 7 § handlar i strid med sina skyldigheter. Bestämmelsen gäller däremot inte giltigheten av en vigsel som förrättats i strid med förbudet. En bestämmelse om giltigheten av ett äktenskap då vigseln förrättats av en utländsk vigsselförrättare finns i den föreslagna lags 115 § 2 mom. Enligt denna bestämmelse är ett sådant äktenskap giltigt hos oss om det är giltigt i den stat som vigsselförrättaren representerar eller i den stat där den ena av makarna är bosatt eller vars medborgare denne är. Dessutom förutsätts att vigsselförrättaren har haft ett i 113 § avsett tillstånd att förrätta vigsel i Finland.

Förrättande av vigsel

114 §. I den föreslagna paragrafen föreskrivs att en vigsel som förrättas av en finsk vigsselförrättare skall förrättas i enlighet med formföreskrifterna i finsk lag. Formföreskrifterna i finsk lag skall iaktas oberoende av om vigseln förrättas i Finland eller i en främmande stat. Angående formen för vigsel föreskrivs i 14—16 § äktenskapslagen och angående vigselns ogiltighet på grund av formfel eller till följd av att vigsselförrättaren inte hade rätt att förrätta vigsel, i äktenskapslagens 19 §. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i sak gällande rätt (5 § 1 och 2 mom. IntfamL).

2 kap. Erkännande av utländskt äktenskap

Förutsättningar för erkännande

115 §. Den föreslagna paragrafen innehåller bestämmelser om de förutsättningar under vilka ett äktenskap som ingåtts i en främmande stat skall anses vara giltigt i

Finland. Enligt 1 mom. är ett i en främmande stat ingånget äktenskap giltigt i Finland, om det är giltigt i den stat där äktenskapet ingicks eller i den stat där någondera av makarna var bosatt eller vars medborgare denne var vid ingående av äktenskapet. Bestämmelsen gäller äktenskapets giltighet förutom i fråga om form också i fråga om de materiella kraven för att ett äktenskap skall vara giltigt. Således skall också frågorna om huruvida äktenskapet direkt enligt lag är ogiltigt för att ett hinder inte beaktats eller för att en av de förlovade på grund av sin ålder inte hade rätt att ingå äktenskap lösas enligt ovan nämnda lagar. Också frågan om huruvida äktenskapet direkt enligt lag är ogiltigt till exempel för att en av de förlovade inte samtyckt till det eller för att denne inte har haft förmågan att ge sitt samtycke skall lösas enligt dessa lagar.

Den föreslagna bestämmelsen uttrycker den så kallade favor matrimonii-principen, enligt vilken det inte är befogat att ställa upp för stränga gränser i Finland när det gäller giltigheten av äktenskap som ingåtts på ett behörigt sätt i utlandet. Om ett äktenskap är giltigt i en sådan stat som makarna eller åtminstone en av dem har nära anknytning till, skulle det förorsaka makarna svårigheter och överraskande situationer om äktenskapet ansågs vara ogiltigt i Finland. Det kunde till exempel leda till att barn som fötts inom äktenskapet blir utomäktenskapliga och i juridiskt avseende faderlösa och att en rätt till underhåll som grundar sig på äktenskapet eller på faderskap till följd av äktenskap upphör. Det allmännas intresse när det gäller ett äktenskaps existens är oftast inte så stort att man skulle låta bli att här erkänna ett äktenskap som är giltigt i en annan stat. I de enstaka fall där ett starkt allmänt intresse kräver att ett äktenskap inte erkänns, går det genom tillämpning av ordre public-principen att komma fram till att den främmande statens lag enligt vilken äktenskapet är giltigt lämnas utan avseende här.

Haagkonventionen om ingående av äktenskap och erkännande av utländska äktenskaps giltighet, vilken varit förebilden vid beredningen av denna proposition, tillåter att konventionsstaterna vägrar erkänna ett utländskt äktenskap på i konventionen

särskilt nämnda grunder. Tillåtna grunder för vägran är följande:

- en make är redan gift,
- makarna är på grund av härkomst eller adoption släkt med varandra i rätt nedstigande led eller syskon,
- en make är inte tillräckligt gammal för att ingå äktenskap och har inte beviljats dispens,
- en make har inte varit mentalt förmögen att ge sitt samtycke till ingående av äktenskap, samt
- en make har inte gett sitt frivilliga samtycke till ingående av äktenskap.

I den föreslagna bestämmelsen har inte tagits in grunder för vägran av ovan beskriven art. Också ett sådant äktenskap som har ingåtts under i förteckningen avsedda förhållanden erkänns således enligt huvudregeln i Finland, om det är giltigt i någon av de stater som avses i 1 mom. Till exempel ett äktenskap som har ingåtts av någon som redan är gift vore alltså under ovan nämnda förutsättningar i princip giltigt här. Det bör beaktas att erkännandet av ett sådant äktenskap här inte innebär att månggifte i sig godkänns i Finland. I 8 § 3 mom. IntfamL finns en bestämmelse om allmänna åklagarens behörighet att föra talan om äktenskapsskillnad om äktenskapet har ingåtts under den tid som någondera av makarnas äktenskap fortfarande varit i kraft. Att leva i äktenskap med flera makar i Finland är således inte möjligt. Betydelsen av erkännandet av ett äktenskaps giltighet ligger närmast i att faderskapet till och vårdnaden om ett barn samt underhållsskyldigheten gentemot make eller barn kan anses grunda sig på ett sådant förhållande.

Ett äktenskap som i princip är giltigt i Finland kan dock alltid anses som ogiltigt om ett erkännande av dess giltighet skulle leda till ett resultat som strider mot grunderna i den finska rättsordningen. En bestämmelse om detta finns i den föreslagna lagens 139 § 2 mom. Tillämpningen av denna så kallade ordre public-princip kan i allmänhet anses komma i fråga till exempel då ett äktenskap har ingåtts mellan nära släktingar eller när en person som klart är ett barn, till exempel en tioåring, har ingått ett äktenskap. Tillämpningen av principen beror dock i alla situationer på det resultat till vilket

prövningen i enstaka fallet leder. Det finns till exempel ingen orsak att anse att ett äktenskap som en tioåring har ingått är ogiltigt, om frågan om dess giltighet blir aktuell först då maken i fråga har fyllt 18 år och parterna lever tillsammans under äktenskapslika förhållanden.

En tillämpning av ordre public-principen kan i vissa fall bli aktuell också till exempel när en make inte har gett sitt samtycke till äktenskapet samt då en make när denne gav sitt samtycke inte hade förmågan att förstå innebörden av detta. Då man prövar om ett erkännande av ett sådant äktenskap skulle leda till ett resultat som strider mot grunderna i den finska rättsordningen måste man beakta konventionen angående samtycke till äktenskap, minimiålder för ingående av äktenskap samt registrering av äktenskap, som Finland anslutit sig till (FördrS 50/1964). Enligt artikel 1 i konventionen kan inget äktenskap ingås utan båda parternas fulla och frivilliga samtycke. Då man prövar om ett äktenskap genom att åberopa ordre public skall anses vara ogiltigt, måste man dock ta hänsyn till makarnas livssituation vid den tidpunkt då frågan om äktenskapets giltighet blir aktuell. Om en make som inte gett sitt samtycke till äktenskapet senare av fri vilja har uttryckt en önskan om att äktenskapet skall bestå, kan man i allmänhet inte anse det strida mot grunderna i den finska rättsordningen att äktenskapet erkänns som giltigt här.

Bestämmelserna i paragrafens 2 mom. gäller erkännandet av sådana äktenskap som ingåtts inför främmande staters diplomatiska eller andra representanter eller präster inom utländska religiösa samfund antingen i en annan främmande stat eller i Finland. Ett äktenskap som ingåtts inför en sådan utländsk vigselförrättare skall enligt förslaget vara giltigt i Finland om det är giltigt i den stat som vigselförrättaren representerar eller i den stat där någondera av makarna var bosatt eller vars medborgare denne var då vigseln förrättades. För att en i Finland förrättad vigsel som avses här skall vara giltig förutsätts dock också att vigselförrättaren hade ett i 113 § avsett tillstånd. Giltigheten av ett äktenskap som har ingåtts i en främmande stat kan i första hand påvisas

genom ett intyg som utfärdats av en myndighet i den stat där vigseln förrättades. Också någon annan tillräcklig utredning kan godkännas som bevis på ett giltigt äktenskap. Om äktenskapet inte erkänns i vigselstaten men nog i den stat där en make är bosatt eller har medborgarskap, skall makarna skaffa utredning från staten i fråga om att det erkänns där. Sådan utredning behövs till exempel då man antecknar i befolkningsdatasystemet att personen i fråga är gift.

I propositionen finns det ingen uttrycklig bestämmelse om vilken lag som skall tillämpas vid prövning av huruvida det rättsförhållande som skall bedömas överhuvudtaget är ett äktenskap. Vid beredningen av propositionen förutsattes att denna fråga som gäller så kallad kvalifikation prövas med utgångspunkt i finsk lag. Enligt finsk lag är ett äktenskap ett förhållande mellan en kvinna och en man och således förpliktar inte bestämmelsen till erkännande av registrerade parförhållanden mellan personer av samma kön ens i det fall att verkningarna av registreringen i den stat där registreringen gjordes är jämförbara med verkningarna av äktenskap. I regeringspropositionen med förslag till lag om registrerat partnerskap ingår en separat bestämmelse om erkännande i Finland av parförhållanden som registrerats utomlands (12 §).

116 §. I andra stater kan det förekomma sådana former av äktenskap som är okända hos oss. Sådana är till exempel äktenskap som ingåtts genom en företrädare eller efter att en av de förlovade avlidit och äktenskap som uppstår genom faktiska åtgärder utan vigsel eller motsvarande registrering. Haagkonventionen om ingående av äktenskap och erkännande av deras giltighet gäller inte sådana äktenskap. Varje stat kan således själv besluta om sin inställning till äktenskap av denna art även om den är part i konventionen.

Ett äktenskap i Finland genom en företrädare eller på så sätt att vigseln förrättas när den ena av de förlovade avlidit vore ogiltigt. I Finland kan ett äktenskap inte heller uppstå genom rent faktiska åtgärder. Denna omständighet är dock inte tillräcklig för att

ett äktenskap som kommit till stånd på detta sätt utomlands skall anses som ogiltigt hos oss. Tvärtom är det skäl att sträva efter att skydda familjeliv som grundar sig på ett rättsförhållande som uppkommit på ett alldeles behörigt sätt i en främmande stat. I paragrafen finns det bestämmelser om under vilka förutsättningar en sådant äktenskap skall kunna anses som giltigt i Finland.

Det verkar inte vara möjligt att bedöma giltigheten av äktenskap av ovan avsedd art helt på samma grunder som giltigheten av äktenskap som ingåtts så att vardera av de förlovade varit närvarande inför vigselförrättaren. Om äktenskap som uppstått på ett avvikande sätt erkändes utan tilläggsförutsättningar kunde det i vissa fall leda till att möjligheten att ingå äktenskap på detta sätt utnyttjas i syfte att nå mål som är främmande för äktenskapet som institution. Om till exempel ett äktenskap som ingåtts genom en företrädare skulle anses som giltigt oberoende av om den förlovade har vågande skäl att använda sig av en företrädare och oberoende av om den finns en godtagbar anknytning till den stat där vigseln förrättas, kunde detta uppmuntra till ingående av så kallade skenäktenskap, det vill säga äktenskap som ingåtts i något annat syfte än för att bilda familj.

Av denna anledning föreskrivs i den föreslagna paragrafen att ovan nämnda äktenskap är giltiga endast om det utöver förutsättningarna i 115 § 1 mom. för erkännande finns särskilda skäl att anse äktenskapet som giltigt här. Vid prövning av huruvida särskilda skäl föreligger, måste man särskilt beakta den tid som familjelivet varat och de förlovades anknytning till den stat där äktenskapet ingicks. Ett särskilt skäl för att anse att till exempel ett äktenskap som ingåtts genom en företrädare är giltigt föreligger till exempel då vardera maken vid ingående av äktenskapet var bosatta i den stat där äktenskapet ingicks och hade grundad anledning att använda sig av en företrädare. Om däremot äktenskapet har ingåtts i en stat till vilken de förlovade eller någondera av dem inte har en godtagbar anknytning och valet av plats för att ingå äktenskap har grundat sig enbart på att staten i fråga tillåter vigsel utan att parterna är närvarande vid

den, är det ofta inte motiverat att anse äktenskapet som giltigt här.

Vid prövning av huruvida särskilda skäl föreligger kan man å andra sidan fästa uppmärksamhet också vid samlevnadens varaktighet. Ett äktenskap kan således anses som giltigt även om parterna inte hade godtagbara anknytningar till den stat där äktenskapet ingicks, om de sedan äktenskapet ingicks har levat tillsammans som äkta makar under en mycket lång tid. Det är befogat att i sistnämnda fall anse äktenskapet som giltigt eftersom en vägran att erkänna äktenskapet skulle innebära att man bryter ett etablerat familjeförhållande som uppstått på ett lagligt sätt. Ett faktiskt familjeliv som pågått en längre tid och behovet att ge det officiell status kan också utgöra ett särskilt skäl för att ett äktenskap som ingåtts efter att den ena parten avlidit skall kunna anses som giltigt här.

De finska myndigheternas behörighet i ärenden som gäller giltigheten av äktenskap

117 §. I paragrafen finns bestämmelser om de finska myndigheternas internationella behörighet i ärenden som gäller giltigheten av äktenskap. De föreslagna bestämmelserna tillämpas oberoende av om det gäller ett finskt äktenskaps eller ett utländskt äktenskaps giltighet.

Ett ärende som gäller giltigheten av ett äktenskap kan enligt förslaget prövas i Finland om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad mellan makarna kan prövas i Finland enligt 119 §. En finsk myndighet skall således vara behörig om någondera av makarna har hemvist i Finland eller om sökanden har haft hemvist i eller någon annan nära anknytning till Finland och denne inte kan anhängiggöra ärendet i den främmande stat där någondera av makarna har hemvist, eller detta skulle förorsaka denne oskäligen svårigheter, och en prövning av ärendet i Finland med hänsyn till omständigheterna måste anses som motiverad. Ett ärende som gäller ett äktenskaps giltighet prövas på basis av en positiv eller negativ fastställelsetalan vid allmän underrätt.

Paragrafens 2 mom. gäller de finska myndigheternas internationella behörighet då frågan om ett äktenskaps giltighet kommer upp som en prejudiciell fråga i samband med ett annat ärende. En myndighet som skall avgöra huvudfrågan kan pröva giltigheten av äktenskapet utan hinder av 1 mom. enligt vilket äktenskapets giltighet inte kan prövas i Finland. Ståndpunkten till äktenskapets giltighet i ett sådant fall får inte rättskraft annat än i själva huvudfrågan.

Den föreslagna paragrafen motsvarar i sak 50 § 1 och 2 mom. IntfamL vilka föreslås bli upphävda.

118 §. Enligt denna paragraf kan republikens president av synnerligen vägande skäl besluta att ett utländskt äktenskap som enligt 115 eller 116 § inte erkänns i Finland trots detta skall anses vara giltigt i Finland. Bestämmelsen motsvarar 19 § äktenskapslagen enligt vilken republikens president kan besluta att en ogiltig inhemsk vigsel skall anses vara giltig. Det kan finnas starka humanitära skäl till att erkänna ett utländskt äktenskap som giltigt i Finland. Till exempel ett barns ställning i egenskap av arvinge till sin förälder eller en makes rätt till pension kan bero på äktenskapets giltighet. Ansökan kan enligt bestämmelsen göras, förutom av makarna tillsammans eller var för sig, också av arvingarna till en död make.

Republikens presidents rätt att fatta beslut i saken beror inte på var makarna är bosatta eller har hemvist. Republikens president kan således enligt förslaget besluta att ett äktenskap är giltigt i Finland även om en domstol enligt 117 § 1 mom. inte har behörighet att pröva ett ärende som gäller giltigheten av äktenskapet.

3 kap. Upplösning av äktenskap

De finska domstolarnas internationella behörighet

119 §. I paragrafens 1—4 mom. har intagits de bestämmelser som för närvarande finns i 8 § IntfamL och som gäller de finska domstolarnas behörighet i ärenden som gäller äktenskapsskillnad och samlevnadens

upphörande.

Enligt 5 mom. i paragrafen skall 1—3 mom. tillämpas endast om inte något annat följer av rådets förordning om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn (*Bryssel II*) eller ett statsfördrag som binder Finland. Läget vore detsamma också utan denna bestämmelse. För klarhetens skull är det dock motiverat att nämna detta i detta sammanhang. Bryssel II-förordningen kommer nämligen att avsevärt minska det antal situationer i vilka behörighetsgrunderna i 1—3 mom. kan tillämpas. Enligt artikel 8 i förordningen kan behörighetsgrunderna i en medlemsstats nationella lagstiftning tillämpas enbart om inte någon medlemsstat har internationell behörighet enligt artiklarna 2—6 i Bryssel II-förordningen.

Bestämmelserna i paragrafens 1—3 mom. åsidosätts också om ett statsfördrag som är bindande för Finland innehåller bestämmelser som strider mot dem. Sådana bestämmelser finns i artikel 7 i den nordiska äktenskapskonventionen.

Tillämplig lag

120 §. Den lagvalsbestämmelse som finns i 9 § IntfamL har i sin helhet flyttats till ifrågavarande paragraf.

Erkännande av beslut som meddelats i en främmande stat

121 §—123 §. Bestämmelserna i 11—13 § IntfamL om erkännande av sådana i en främmande stat meddelade beslut som gäller återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan makar har till innehållet som sådana flyttats till paragraferna i fråga. Bestämmelsen i 13 § IntfamL om förbud mot sökande av ändring föreslås dock strykas med beaktande av 21 § 2 mom. grundlagen. I ett beslut som Helsingfors hovrätt meddelat i ett ärende som avses i 122 § får ändring enligt förslaget sökas om högsta domstolen beviljar besvärstillstånd.

124 §. Paragrafen innehåller en bestämmelse om erkännande av ett sådant i en främmande stat meddelat beslut som gäller ogiltigförklarande av ett äktenskap. När det gäller erkännande av sådana beslut skall vad som föreskrivs i 121—123 § tillämpas. Bestämmelsen motsvarar i sak 50 § 4 mom. IntfamL som föreslås bli upphävt.

125 §. I paragrafens 1 mom. anges förhållandet mellan 121—124 § och andra bestämmelser som gäller erkännande av i främmande stater meddelade beslut om upplösning eller ogiltighet av äktenskap. Nämda bestämmelser i 121—124 § tillämpas enligt bestämmelsen i fråga enbart om inte något annat följer av Bryssel II-förordningen eller ett statsfördrag som binder Finland. Läget vore detsamma också utan nämnda bestämmelse, men en hänvisning har för att skapa klarhet i lagstiftningen tagits in i momentet.

Förutom i Bryssel II-förordningen, finns det bestämmelser om erkännande av beslut som gäller hemskillnad och äktenskapsskillnad i den nordiska äktenskapskonventionen.

I paragrafens 2 mom. finns en forumbestämmelse som skall tillämpas vid ansökan med stöd av artikel 14.3 i Bryssel II-förordningen om stadfästelse av att en i en medlemsstat meddelad dom skall erkännas eller lämnas utan erkännande. Enligt artikel 22 i Bryssel II-förordningen skall ansökan om stadfästelse lämnas till en i bilaga I i förordningen nämnd domstol, i Finland med andra ord en tingsrätt. Den territoriellt behöriga domstolen bestäms härvid enligt medlemsstatens nationella lagstiftning. I den finska lagstiftningen finns för närvarande ingen uttrycklig bestämmelse om vilken tingsrätt ärendet skall handläggas vid, eftersom ärenden som gällt stadfästelse av i främmande stater meddelade beslut om upplösning av äktenskap enligt IntfamL har avgjorts vid Helsingfors hovrätt. För att undanröja tolkningsproblemet föreslås att ärendena skall anhängiggöras vid en domstol som avses i 10 kap. 10 § 1 och 2 mom. rättegångsbalken, det vill säga en domstol som är behörig i äktenskapsskillnadsärenden. En ovan nämnd domstol skall med stöd av Bryssel II-förordningen också avgöra ärenden som gäller erkännande av beslut om

vårdnad om barn, om ansökan om fastställelse i en sådan fråga lämnas in i samband med ansökan om stadfästelse av ett utländskt beslut om äktenskapsskillnad, hemskillnad eller ogiltigförklarande av äktenskap. Om ansökan om stadfästelse av ett avgörande om vårdnad om barn anhängiggörs som ett skilt ärende, skall den behandlas i den domstol som avses i 13 § lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

4 kap. Makars rättsförhållanden

De finska domstolarnas internationella behörighet

126 §. I den föreslagna paragrafen finns bestämmelser om de finska domstolarnas internationella behörighet i ärenden som gäller äktenskapets personliga rättsverkningar. Till äktenskapets personliga rättsverkningar räknas bland annat de frågor som gäller makes underhållsskyldighet gentemot den andra maken eller familjen och makes beslutanderätt i andra frågor som gäller familjen än sådana som gäller makars förmögenhetsförhållanden. Av de frågor som hänför sig till denna paragraf är underhållsfrågorna klart viktigast. Andra än underhållsfrågor kommer bara i undantagsfall till domstolsbehandling.

Enligt paragrafens 1 mom. kan en finsk domstol pröva ett ovan nämnt ärende om svaranden är bosatt eller har hemvist i Finland. Med detta avses att svaranden är bosatt eller har hemvist här i internationellt privaträttslig mening. Ett underhållsärende kan enligt 2 mom. prövas i Finland också om den som har rätt till underhåll är bosatt eller har hemvist i Finland. Den föreslagna regleringen av behörigheten i underhållsärenden motsvarar vad som redan i dag är i kraft i de fall som hör till området för Bryssel- och Luganokonventionerna.

Enligt paragrafens 3 mom. kan en domstol som är behörig i ett äktenskapsskillnadsärende som en accessorisk fråga pröva också ett ärende som gäller underhåll av make. I Bryssel- och Luganokonventionerna har den domstol som prövar ett äktenskapsskillnadsärende på

motsvarande grunder getts behörighet att pröva frågor som gäller underhållsbidrag. Som accessorisk fråga kan också prövas någon annan fråga som gäller äktenskapets personliga rättsverkningar om ett avgörande av densamma är av betydelse för äktenskapsskillnaden. Den finska äktenskapslagstiftningen känner inte några sådana frågor, men det är möjligt att sådana kommer upp i fall där äktenskapets personliga rättsverkningar bedöms enligt en främmande stats lag.

127 §. Den föreslagna paragrafen innehåller bestämmelser om de finska domstolarnas internationella behörighet i ärenden som gäller makars förmögenhetsförhållanden. En finsk domstol är för det första behörig då svaranden antingen är bosatt eller har hemvist i Finland (punkt 1).

I vissa fall kan ett ärende prövas i Finland också för att käranden eller sökanden i ett ansökningsärende är bosatt eller har hemvist här. Härvid förutsätts dock att saken också har någon annan anknytning till Finland. Som en kompletterande anknytning gäller att finsk lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden (punkt 2). Tillämpningen av finsk lag kan grunda sig antingen på ett avtal mellan makarna eller direkt på lagförslagets 129 §.

Ett ärende kan prövas i Finland också på den grunden att makarna sist var bosatta tillsammans i Finland eller hade sin sista gemensamma hemvist här. Härvid förutsätts dock också att den ena av makarna fortfarande bor i Finland eller var bosatt eller hade hemvist här vid sin död (punkt 3).

En finsk domstol är enligt förslaget behörig i ett ärende som gäller makars förmögenhetsförhållanden också då ärendet gäller egendom som finns i Finland (punkt 4). Ett typiskt exempel på när den avsedda behörighetsgrunden är tillämplig är beviljandet av tillstånd för överlåtelse eller pantsättning av en makes egendom som finns i Finland. Bestämmelsen ger däremot till exempel inte behörighet att handlägga klander av avvitrning i sådana fall där egendom som är viktig med tanke på slutresultatet finns i en främmande stat. I en situation då avvitrning i en främmande stat omfattar endast där befintlig egendom,

erbjuder dock 4 punkten en behörighetsgrund för att handlägga de frågor som gäller avvitrning av den egendom som finns i Finland.

En finsk domstol är behörig att handlägga ett ärende också om svaranden samtycker till att ärendet prövas i Finland eller ger svaromål i ärendet utan att göra en invändning om bristande behörighet. Denna

behörighetsgrund är ändamålsenlig av den anledningen att parterna inte har orsak att vägra använda sig av de tjänster som de finska domstolarna tillhandahåller då vardera parten anser att det är motiverat att ett ärende prövas här.

Paragrafens 2 mom. gäller en finsk domstols internationella behörighet i ärenden som gäller åtgärder vidtagna av en skiftesman som förordnats av en finsk domstol. Om en finsk domstol förordnat en skiftesman, är det befogat att ändamålsenligheten av de åtgärder skiftesmannen vidtagit kan tas upp till prövning vid en finsk domstol oberoende av om domstolen till exempel senare vore behörig att handlägga klander av avvitrning med stöd av 1 mom. Därför föreslås att en finsk domstol skall vara behörig redan på den grunden att en skiftesman har förordnats i Finland.

Enligt den föreslagna paragrafens 3 mom. kan en finsk domstol registrera äktenskapsförord och avtal om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden trots att den inte har internationell behörighet enligt 1 mom. En domstol har således inte i ett registreringsärende skyldighet att undersöka hurdana anknytningar avtalsparterna har till Finland.

En del av de ärenden som gäller makars förmögenhetsförhållanden anhängiggörs nuförtiden genom ansökan. I paragrafens 4 mom. har därför tagits in en bestämmelse enligt vilken vad som tillämpas på käranden och svaranden i 1 mom. också skall tillämpas på sökanden och dennes motpart. En domstol är således behörig i ett ansökningsärende som gäller makars förmögenhetsförhållanden, om ärendet har en sådan anknytning till Finland att domstolen skulle vara behörig att pröva en talan som sökanden anhängiggjort i ett sådant ärende.

Likaså är en domstol behörig i ett dylikt ansökningsärende om sökandens motpart har en sådan anknytning till Finland att domstolen enligt 1 mom. vore behörig att pröva en talan mot denne.

Lag som tillämpas på äktenskapets personliga rättsverkningar

128 §. I paragrafen finns bestämmelser om vilken lag som tillämpas på äktenskapets personliga, det vill säga allmänna, rättsverkningar. Enligt den lag som tillämpas på äktenskapets personliga rättsverkningar skall bland annat avgöras hur makarnas bestämmanderätt i frågor som gäller familjen har arrangerats och vilken underhållsskyldigheten gentemot den andra maken och familjen är. Äktenskapets verkningar när det gäller makes släktnamn bestäms däremot inte enligt den lag som tillämpas när det gäller de personliga rättsverkningarna, utan den frågan har reglerats separat i namnlagen.

De personliga rättsverkningarna av äktenskap har kontinuerligt blivit allt färre i den finska lagen. Mannens så kallade målsmanskap i ärenden som gäller makes person upphävdes då äktenskapslagen trädde i kraft år 1930 också i fråga om sådana makar vilkas förmögenhetsförhållanden fortfarande hörde till den gamla lagens tillämpningsområde. När äktenskapslagen reviderades år 1988 ströks också bestämmelserna om makes rätt att göra anskaffningar för det gemensamma hushållet och makes rätt att få medel av den andra maken för dessa anskaffningar. En motsvarande utveckling har skett också i andra länder.

Följden av denna utveckling är att regleringen i fråga om den lag som skall tillämpas på de personliga rättsverkningarna av äktenskap huvudsakligen gäller frågan om vilken stats lag som bestämmer en makes och familjens rätt till underhåll på grund av äktenskap. Frågan om barns rätt till underhåll bestäms däremot inte enligt den lag som tillämpas på äktenskapets personliga rättsverkningar, utan till denna del skall fortfarande de bestämmelser som gäller i dag tillämpas.

Övriga bestämmelser om äktenskapets

personliga rättsverkningar än de som gäller underhållsfrågor är numera ofta sådana att en direkt tillämpning av dem sällan blir aktuell i domstolarna. En sådan bestämmelse är bland annat äktenskapslagens 2 § där det konstateras att makarna är sinsemellan likställda och att vardera maken har rätt att själv besluta om sitt deltagande i förvärvsarbete samt i samhällelig och annan verksamhet utanför familjen.

Enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. skall på äktenskapets personliga rättsverkningar i första hand tillämpas lagen i den stat där vardera maken har hemvist. Med detta avses makarnas hemvist då ett ärende som omfattas av statutet kommer till prövning. Således byts den tillämpliga lagen om makarna byter hemviststat.

Har makarna inte hemvist i samma stat då ett ärende kommer till prövning, skall lagen i den stat där makarna senast hade gemensam hemvist tillämpas, om den ena makens hemvist fortfarande är där. Den ena maken kan således inte ensam få den tillämpliga lagen att bli en annan genom att flytta till en annan stat.

Den föreslagna paragrafens 2 mom. gäller situationer där bestämmelserna om anknytning i 1 mom. inte anger vilken lag som är tillämplig. En sådan situation uppkommer till exempel om vardera maken har flyttat från makarnas gemensamma hemviststat. Om ärendet gäller makes eller familjens rätt till underhåll, tillämpas härvid lagen i den stat där den som har rätt till underhåll har hemvist. I andra ärenden tillämpas lagen i den stat till vilken makarna med hänsyn till alla på saken inverkan omständigheter har sin närmaste anknytning. I sådana sannolikt mycket sällan förekommande fall kan den tillämpliga lagen till exempel vara lagen i den stat där vardera maken är medborgare eller lagen i den stat där makarna senast var bosatta tillsammans eller hade gemensam hemvist.

Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden

129 §. Den föreslagna paragrafen gäller valet av tillämplig lag på makars förmögenhetsförhållanden då makarna inte

avtalat om lagvalet på det sätt som avses i 130 §. Tillämplig lag blir härvid lagen i den stat där vardera maken tog hemvist när äktenskapet hade ingåtts. I bestämmelsen förutsätts inte nödvändigtvis att makarna bor tillsammans utan det anses vara tillräckligt att de har hemvist i samma stat. Vid tolkning av bestämmelsen skall uppmärksamhet inte fästas enbart vid de faktiska omständigheterna vid tidpunkten för vigseln utan också vid makarnas avsikt. Om makarna redan då äktenskapet ingicks hade för avsikt att snart flytta till en annan stat, kan de anses ha tagit hemvist så som avses i 1 mom. så fort flyttningen skett. Då kommer inte makarnas flyttning till en annan stat kort efter vigseln att bedömas enligt bestämmelsen i 2 mom. som gäller byte av hemvist, utan lagen i den stat där de bosätter sig kan tillämpas på dem omedelbart efter flyttningen.

Paragrafens 2 mom. gäller de fall där vardera maken tar hemvist i en annan stat. I dessa fall kommer också en annan lag att tillämpas. Bytet av lag sker dock inte omedelbart, utan det förutsätts att makarna bor i den nya hemviststaten i minst fem års tid. Utsättandet av en bestämd tid för boendet kan anses vara motiverat eftersom man härigenom minskar risken för att ett byte av statut direkt med stöd av lag överraskar makarna och gör att den tillämpliga lagen blir en lag som är främmande för dem. Den bestämda tiden ger också makarna tillfälle att bekanta sig med innehållet i den nya hemviststatens lagstiftning och möjlighet att överväga om det är skäl att förhindra ett byte av tillämplig lag genom att ingå ett avtal om lagval. Dessutom ger den bestämda tiden det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet en viss stabilitet genom att den förhindrar ett byte av statut till följd av ett kortvarigt byte av hemvist.

I bestämmelsen förutsätts inte att boendet skall ha varat så länge som det anges där efter att makarna har tagit ny hemvist utan också boendet innan makarna tog hemvist kan beaktas. Om makarna bosatt sig i den nya hemviststaten vid olika tidpunkter, skall den bestämda tiden för boendet räknas från den tidpunkt vid vilken den make som anlät senare bosatte sig i staten i fråga.

Ovan nämnda bestämda tid tillämpas överhuvudtaget inte om vardera maken redan tidigare under äktenskapet har haft hemvist i den nya hemviststaten eller har medborgarskap där. Härvid är det i allmänhet fråga om att makarna återvänder till en stat från vilken de i tiderna har flyttat utomlands. I de fall då makarna redan under sitt liv har haft en stark anknytning till sin nya hemviststat är det naturligt att den statens lag tillämpas omedelbart från den tidpunkt vid vilken makarna på nytt tar hemvist där. Detta torde i de flesta fall motsvara makarnas egna avsikter. Bestämmelsen gör det till exempel möjligt att tillämpa finsk lag på finska medborgare som flyttat utomlands på grund av sitt arbete, men behållit sitt medborgarskap, omedelbart när de återvänder till Finland.

Paragrafens 3 mom. gäller situationer där den tillämpliga lagen inte ändras direkt med stöd av lag fastän förutsättningarna i 2 mom. föreligger. Så är det först och främst om makarna har ingått ett i 130 § avsett avtal om lagval (momentets 1 punkt). Om makarna har ingått ett sådant avtal, går det att byta tillämplig lag enbart genom ett nytt avtal.

Ett byte av tillämplig lag direkt med stöd av lag är inte heller ändamålsenligt efter att makarna på grund av äktenskapsskillnad eller ett anhängigt äktenskapsskillnadsärende har fått rätt att yrka på avvitrning. Om den tillämpliga lagen ännu efter detta kunde ändras utan att parterna kommer överens om detta, kunde en make förlora sin rätt på ett överraskande sätt till följd av att avvitrningen inte förrättats genast. Därför föreslås att det i 3 mom. 2 punkten bestäms att den tillämpliga lagen inte ändras enligt 2 mom. om make på grund av äktenskapets upplösning eller ett anhängigt äktenskapsskillnadsärende har fått rätt att yrka på avvitrning före den tidpunkt då ett byte av lag enligt 2 mom. skulle ske. Samma princip tillämpas också då rätten att yrka på avvitrning grundar sig på att makarna dömts till hemskillnad. Trots att den finska lagen inte längre innehåller bestämmelser om hemskillnad, är det nödvändigt att beakta hemskillnaden i detta sammanhang eftersom det finns bestämmelser om hemskillnad i många andra länders lagstiftning. Därför är det inte uteslutet att man i Finland kan

komma att förrätta avvittning på basis av utländska hemskillnadsdomar. Frågan om huruvida en make får rätt att yrka på avvittning med stöd av en hemskillnadsdom, och förutsätts härvid till exempel att makarna har flyttat isär, avgörs enligt den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden.

I den föreslagna paragrafens 4 mom. ingår en bestämmelse om lagval i den i praktiken sällsynta situationen att makarna inte har haft hemvist i samma stat under äktenskapet. Den tillämpliga lagen är i detta fall lagen i den stat till vilken makarna med hänsyn till alla omständigheter som inverkar på saken har sin närmaste anknytning. Den tillämpliga lagen kan i detta fall vara till exempel lagen i den stat där vardera maken har medborgarskap eller lagen i den stat där makarna huvudsakligen lever tillsammans. Då man prövar vilken stat makarna har sin närmaste anknytning till, måste frågan granskas ur vardera makens synvinkel. Den tillämpliga lagen kan då i allmänhet inte vara lagen i en stat som den ena av makarna inte har någon som helst anknytning till.

130 §. I denna paragraf ges makar och förlovade rätt att genom avtal förordna vilken lag som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. Ett sådant avtal skall enligt 1 mom. ingås skriftligt. Ett avtal som enbart ingåtts muntligt är inte tillräckligt. Det förutsätts inte att vittnen intygar avtalets riktighet. Liksom i allmänhet vid ingående av avtal är det dock önskvärt att använda vittnen eftersom det på så sätt är lättare att visa att avtalet är riktigt om den ena av makarna eller dennes rättsinnehavare senare bestrider avtalets riktighet eller giltighet.

För att undvika senare tolkningssvårigheter är det skäl att uttryckligen ange den tillämpliga lagen i avtalet. Detta är dock inte en förutsättning för att avtalet skall vara giltigt, utan det räcker med att det vid tolkning av avtalet framgår att makarna avsett att en viss stats lag skall tillämpas. Ett lagvalsavtal kan således ingå till exempel i ett äktenskapsförord eller i ett inbördes testamente mellan makarna, om handlingens innehåll visar att makarnas avsikt varit att en viss stats lag skall tillämpas på

förmögenhetsförhållanden inom deras äktenskap.

I paragrafens 2 mom. anges de alternativ mellan vilka makar eller förlovade kan välja den lag som tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden. Valfriheten är inte obegränsad, utan det förutsätts att åtminstone den ena av parterna har en anknytning som kan anses vara tillräcklig till den stat vars lag väljs som tillämplig.

Den tillämpliga lagen kan först och främst vara lagen i den stat där någondera av makarna har hemvist. Med hemvist anses det internationellt privaträttsliga begreppet hemvist, det vill säga den stat där personen är bosatt och där denne avser vara stadigvarande bosatt. Begreppet hemvist har behandlats i detalj i den allmänna motiveringen.

I stället för lagen i hemviststaten kan som tillämplig lag också väljas lagen i den stat där den ena av parterna eller vardera parten är medborgare. Om en make har medborgarskap i två stater, kan som tillämplig lag väljas lagen i vilkendera staten som helst oberoende av vilka faktiska band som maken har till den stat där denne har medborgarskap. Den behövliga anknytningen måste existera vid ingående av avtalet. Däremot har det med tanke på avtalets giltighet ingen betydelse om anknytningen till den stat vars lag har valts senare upphör att existera till exempel för att makarna byter hemvist eller maken byter nationalitet.

Om den ena eller vardera maken byter hemviststat under äktenskapet, kan den tillämpliga lagen enligt 2 mom., utöver ovan nämnda alternativ, vara lagen i den stat där vardera maken senast hade hemvist.

Med tillämplig lag avses i 2 mom. den ifrågavarande statens materiella bestämmelser om makars förmögenhetsförhållanden. Angående detta finns det en uttrycklig bestämmelse i 139 §. En hänvisning till en främmande stats lag i ett avtal gäller med andra ord inte de internationellt privaträttsliga bestämmelserna i den staten. Om makarna valt tysk lag som tillämplig lag, avses den tyska civillagboken, BGB:s bestämmelser om makars förmögenhetsförhållanden och inte bestämmelserna i den stats lag som skall

tillämpas enligt den tyska internationella privaträtten.

De alternativ som enligt 2 mom. står till makarnas förfogande kan illustreras genom exempel.

Exempel 1. Ett äkta par, av vilka make A är italiensk och make B finsk medborgare, flyttar till Finland från Schweiz där de under äktenskapet har haft hemvist och till följd av flyttningen tar makarna hemvist i Finland. När makarna efter att ha fått hemvist i Finland överväger att ingå ett avtal om lagval, kan de som tillämplig lag välja antingen finsk eller italiensk lag. Dessutom kan de välja schweizisk lag på grund av att vardera maken hade hemvist i Schweiz omedelbart innan de tog hemvist i Finland. När man beaktar att makarnas förmögenhetsförhållanden enligt schweizisk lag skall bedömas enligt hemviststatens lag, innebär möjligheten att välja schweizisk lag för makarnas del att de ännu efter att de flyttat till Finland kan se till att den lag som tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden inte byts till följd av flyttningen till Finland. Det måste anses vara ändamålsenligt att låta makarna ha denna möjlighet.

Exempel 2. Makarna C och D som bägge är ryska medborgare har ingått ett avtal om lagval enligt vilket rysk lag skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. Makarnas första gemensamma hemvist under äktenskapet var i Estland, varefter vardera maken tog hemvist i Finland. När äktenskapet började knaka i fogarna flyttade den ena maken till Ryssland och bosatte sig där stadigvarande på ett sådant sätt att man kan anse att denne tog hemvist där. Om makarna i denna situation vill ändra på det avtal om lagval som de ingått, kan de som tillämplig lag välja finsk lag eftersom vardera maken sist hade hemvist i Finland. Av samma orsak går det inte längre i detta skede att välja estnisk lag. Det hade däremot gått att välja estnisk lag innan den ena av makarna flyttade till Ryssland.

Om som tillämplig lag förordnats någon annan än lagen i den stat som avses i 2 mom., är förordnandet utan verkan. Den tillämpliga lagen bestäms då som om ett avtal inte hade ingåtts.

Paragrafens 3 mom. gäller ändring och

återkallande av avtal om lagval. För klarhetens skull är det skäl att förutsätta att ett avtal som ändrar innebörden av det ursprungliga avtalet skall ingås i samma form som det ursprungliga avtalet. Därför föreslås att ett sådant avtal skall ingås skriftligt för att det skall vara giltigt. Det går således inte att på ett effektivt sätt återkalla ett sådant avtal enbart till exempel genom att förstöra det.

131 §. I paragrafens 1 mom. ingår en förteckning över exempel på de frågor som skall avgöras enligt den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. Frågan om kvalifikation kan inte regleras på ett uttömmande sätt eftersom den främmande stats lag som kan bli tillämplig kan innehålla för oss okända regelverk som måste anses gälla makars förmögenhetsförhållanden. Därför avses förteckningen inte vara uttömmande, utan i den ingår enbart sådana frågor som normalt bedöms enligt den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden, det vill säga enligt det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet.

Frågor som skall avgöras enligt det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet är enligt 1 mom. 1 punkten först och främst de som gäller delning av egendom, det vill säga avvittring. Den tillämpliga lagen bestämmer förutom avvittringens innehåll även förutsättningarna för förrättande av avvittring. Vanligen blir det aktuellt att dela egendomen när äktenskapet har upplösts, men den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden kan ge makarna rätt att yrka på avvittring också under äktenskapet eller efter att makarna dömts till hemskillnad.

Enligt den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden bestäms också makars och förlovades rätt att företa rättshandlingar som gäller förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet. Bestämmelsen om detta finns i 1 mom. 2 punkten. Sådana rättshandlingar är särskilt äktenskapsförorden och avtalen om avvittring. Till skillnad från vad som föreskrivs i gällande lag bestäms också makars och förlovades rätt att sluta äktenskapsförord enligt det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet. I förslaget ingår nämligen inte någon

bestämmelse som motsvarar nuvarande 15 § IntfamL, enligt vilken trolovads och makes behörighet att sluta äkten-skapsförord bedöms enligt lagen i den ifrågavarande partens hemland.

Med rättshandlingar som gäller förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet avses i 1 mom. 2 punkten materiellrättsliga rättshandlingar. Ett avtal om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden, vilket är en internationellt privaträttslig rättshandling, skall inte bedömas enligt 2 punkten. De krav som ställs på en sådan rättshandling, till exempel formkraven, framgår därför i detalj av lagens 130 §.

Enligt det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet skall också bedömas de frågor som gäller makes rätt att bestämma om sin egendom och den andra makens egendom utan den andra makens samtycke samt frågor som gäller makes ansvar för makarnas skulder. Bestämmelserna om detta finns i 1 mom. 3 och 4 punkten.

Ovan nämnda frågor har i många länders lagstiftning avgjorts genom att dela upp makarnas egendom i olika egendomslag, såsom gemensam och enskild egendom, egendom som är underkastad giftorätt eller fri från giftorätt, eller egendom som förvärvats under äktenskapet och annan egendom. Frågan om till vilket egendomslag viss egendom hör avgörs också enligt den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden.

I vissa fall är det svårt att avgöra om en fråga skall bedömas enligt det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet eller något annat statut. Till denna grupp av frågor hör till exempel frågan om makes rätt att i form av en gåva överlåta egendom till den andra maken.

Enligt de ursprungliga bestämmelserna i IntfamL avgjordes frågan om makes rätt att genom ett äktenskapsförord överlåta egendom till den andra maken enligt den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden och tredje mans ställning skyddades genom specialbestämmelser. Beträffande gåvor mellan makar gällde till övriga delar vad som bestäms i finsk lag (16 § IntfamL). I samband med reformen av

återvinningslagstiftningen år 1991 upphävdes dessa bestämmelser. Enligt propositionens motivering innebar detta att giltigheten av en gåva gentemot tredje man inte längre är en fråga som hör till det äktenskapsrättsliga förmögenhetssystemet, utan skall bedömas enligt allmänna bestämmelser också i det fall att utländsk lag eller ett äktenskapsförord åberopas.

Den ståndpunkt som togs när återvinningslagstiftningen reviderades kan ses som en anvisning också vid tolkningen av denna paragraf. Frågan om den bindande verkan av gåvor mellan makarna i förhållande till tredje man bestäms således inte enligt den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. Till den del det gäller verkningarna av gåvor mellan makarna i förhållandet dem emellan är det däremot befogat att utgå från att den tillämpliga lagen är den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. Frågan om huruvida gåvor är tillåtna beror i detta personförhållande i allmänhet på det äktenskapsrättsliga förmögenhetssystem som tillämpas på makarna. Till exempel i ett system som grundar sig på samfällighet där makarnas egendom enligt den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden har smultit samman till en enda enhetlig egendomsmassa, är det inte ens begreppsmässigt möjligt att den ena maken ger gåvor till den andra. En bedömning av huruvida gåvor är tillåtna enligt någon annan lag än det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet kunde i sådana fall leda till det otillfredsställande slutresultatet att det äktenskapsrättsliga förmögenhetssystem som förmögenhetsstatutet anger i själva verket inte kan tillämpas.

Till det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet hör inte de frågor som gäller äktenskapets personliga rättsverkningar. Den i praktiken viktigaste av dem är nuförtiden den skyldighet att underhålla make som ingåendet av ett äktenskap medför. På dessa frågor tillämpas lagvalsbestämmelserna i lagförslagens 128 §. Till det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet hör inte heller frågan om äktenskapets inverkan på makes rättshandlingsförmåga. Denna fråga hör till

dem som skall avgöras enligt en makes så kallade personstatut. I den finska lagen regleras frågan i 30 § IntfamL.

Paragrafens 2 mom. gäller byte av den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. Lagbytet kan antingen bero på att makarna ändrar det avtal som de ingått om lagval eller återkallar avtalet, eller på att makarnas byte av hemvist enligt 129 § resulterar i att den tillämpliga lagen blir en annan. Efter att bytet skett skall de frågor som avses i 1 mom. i regel avgöras enligt det nya statutet, och det har ingen betydelse om egendomen förvärvats före lagbytet eller efter det. Från denna regel görs dock en undantag till den del det är fråga om giltigheten av sådana rättshandlingar som företagits före lagbytet. Enligt 2 mom. påverkar inte ett byte av tillämplig lag giltigheten av rättshandlingar som företagits före bytet. På så sätt undviker man att giltigheten av redan slutförda rättshandlingar äventyras när den tillämpliga lagen byts.

Bestämmelsen innebär i praktiken att rättshandlingens giltighet avgörs enligt den stats lag som vid den tidpunkt då rättshandlingen företogs skulle tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. En rättshandling genom vilken en make på ett giltigt sätt bestämt om sin egendom enligt den lag som vid den tidpunkt då rättshandlingen företogs skulle tillämpas på rättshandlingen blir således inte ogiltig av den anledningen att någon annan lag senare blir tillämplig. På motsvarande sätt blir inte heller en sådan rättshandling som enligt den tillämpliga lagen vid den tidpunkt då rättshandlingen företogs var ogiltig giltig till följd av bytet av statut.

Som sådan skall dock nämnda bestämmelse inte tillämpas på äktenskapsförord eller på avtal om framtida avvittring av egendom. Det karaktäristiska för dessa avtal är att deras betydelse i allmänhet blir aktuell först vid avvittringen. Ett avtal som satts upp med utgångspunkt i tidigare lag kan innehålla villkor som inte är tillåtna enligt den lag som tillämpas på avvittringen eller som är fullständigt främmande för lagen i fråga. Om dessa villkor under alla omständigheter ansågs som giltiga, skulle det leda till att makarna genom att först upprätta ett

äktenskapsförord och sedan ett avtal om lagval kunde sätta i kraft ett sådant förmögenhetssystem i sitt äktenskap som inte gäller i någon stat. En sådan särbehandling av internationella äktenskap kan inte anses vara påkallad. Därför föreslås med avvikelse från huvudregeln att giltigheten av villkor i äktenskapsförord och avtal om framtida avvittring skall bedömas enligt den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden när frågan blir aktuell. Giltigheten av ett avtalsvillkor bestäms således i allmänhet enligt den lag som skall tillämpas på avvittring av egendom då avvittringen förrättas.

Den beskrivna undantagsregeln kommer närmast att bli tillämplig endast då makarna ingår ett avtal om lagval, men inte i samband med detta ändrar tidigare avtal som påverkar avvittringens slutresultat. En sådan situation att ett tidigare avtal som påverkar avvittringen måste tillämpas efter ett direkt på lagen baserat byte av statut kan knappast uppkomma. Äktenskapsförord och avvittringsavtal upprättas nämligen oftast på det sätt utgående från en viss stats lagstiftning att avtalet samtidigt kan anses innehålla ett avtal om den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. I ett sådant fall är ett byte av statut direkt enligt lag inte möjligt eftersom ett sådant byte enligt 129 § endast kan ske om makarna inte i ett avtal förordnat vilken lag som skall tillämpas deras förmögenhetsförhållanden.

Då makarna ingår ett avtal om lagval, kan åtgärden ofta tolkas som en anvisning om att sådana avtal som påverkar avvittringen och som ingåtts utgående från tidigare lag samtidigt skall upphävas. Om ett sådant avtal kan upphävas enligt den lag som valts genom laghänvisningsavtalet, förlorar avtalet helt sin betydelse och frågan om giltigheten av enskilda bestämmelser i det blir överhuvudtaget inte aktuell. Därför blir man egentligen tvungen att tillämpa bestämmelsen endast då ett avtal om lagval ingåtts i en sådan form att inte de formkrav som gäller äktenskapsförord eller andra avtal om avvittring uppfylls eller om ett sådant avtal inte annars har upphävts på ett giltigt sätt.

I paragrafens 3 mom. anges de

förutsättningar under vilka makars och förlovades rättshandlingar som gäller makars förmögenhetsförhållanden, till exempel äktenskaps-förord eller avvittringsavtal, skall anses vara giltiga till formen. Redan av paragrafens 1 mom. följer att en rättshandling är giltig till formen om formföreskrifterna i den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden har iakttagits då rättshandlingen företogs. Dessutom är rättshandlingen enligt 3 mom. giltig till formen också om den uppfyller formkraven i lagen i den stat där rättshandlingen företogs eller där make hade hemvist då rättshandlingen företogs. Bestämmelsen motsvarar de allmänna principer som tillämpas i den internationella privaträtten när det gäller formkrav. Då rättshandlingen har anknytningar till olika stater, måste det anses vara tillräckligt att följa formföreskrifterna i lagen i en av de ifrågavarande staterna.

Med formkraven förknippade är bland frågorna om en rättshandling skall vara skriftlig, om den skall undertecknas av parterna och om den behöver bevitnas. Kravet på registrering av en rättshandling anses i den materiella lagstiftningen i allmänhet inte vara en fråga som gäller rättshandlingens form. Vid tolkning av den avsedda regleringen är det dock befogat att anse att också registreringen av en rättshandling hör till formkraven om en försummelse att registrera rättshandlingen gör att den är ogiltig i staten i fråga. Det är nämligen inte befogat att anse att rättshandlingen är giltig i Finland enbart på den grunden att formbestämmelserna i en viss stats lag iakttagits i ordets inskränkta bemärkelse, om rättshandlingen inte anses som giltig i staten i fråga för att rättshandlingen inte har registrerats.

Den omständigheten att också kravet på registrering av rättshandlingen måste räknas med bland formkraven då man tolkar 3 mom. framgår av den sista meningen i momentet. Enligt denna bestämmelse är registreringen av ett äktenskapsförord på det sätt som äktenskapslagen föreskriver en förutsättning för dess giltighet om äktenskapsförordet upprättas medan makarna är bosatta eller har hemvist i Finland. Detta är fallet också om en

skyldighet att registrera äktenskapsförord inte uppställs i den lag som tillämpas på makarnas rättsförhållanden eller i lagen i den stat där avtalet ingicks. Bestämmelsen innebär bland annat att det register som förs i Finland över äktenskapsförord kommer att innehålla alla giltiga äktenskapsförord som upprättats medan makar medan de har hemvist i Finland.

Bestämmelsen i 3 mom. om registrering av äktenskapsförord i Finland tillämpas inte om åtminstone den ena av makarna var bosatt eller hade hemvist någon annanstans än i Finland då förordet upprättades. Frågan om giltigheten av ett sådant förord avgörs med stöd av paragrafens 1 mom. och den första meningen i 3 mom. Om vardera maken senare bosätter sig eller tar hemvist i Finland, blir det dock nödvändigt att registrera äktenskapsförordet här för att det skall kunna åberopas gentemot en makes borgenärer. Bestämmelserna om detta finns i 135 §.

Begränsningar när det gäller tillämpning av en främmande stats lag

132 §. Paragrafen innehåller en så kallad direkt tillämplig bestämmelse, enligt vilken man i ett ärende som gäller fastställande av underhållsbidrag, också då en främmande stats lag tillämpas, alltid skall beakta å ena sidan den till underhåll berättigades behov av underhåll, å andra sidan den underhållsskyldiges betalningsförmåga. Bestämmelsen gäller både fastställande av underhållsbidrag och ändring av ett fastställt underhållsbidrag.

Bestämmelsen gör det möjligt att avvika från det slutresultat som den tillämpliga lagen skulle leda till. I en främmande stats lag kan det finnas bestämmelser som säger att skulden till makarnas äktenskapsskillnad påverkar underhållsbidragets storlek till nackdel för den skyldiga maken. Eftersom man i ett äktenskapsskillnadsärende som prövas i Finland inte längre utreder vilken av makarna som är skyldig till äktenskapsskillnaden, är det inte möjligt att ge skulden någon betydelse och i ljuset av de nuvarande grundläggande principerna i den finska rättsordningen vore det inte ens acceptabelt att göra det.

Den föreslagna bestämmelsen gör det också möjligt att avvika från en främmande stats lag enligt vilken underhållsbidragets storlek fastställs schematiskt såsom en viss procentandel av den underhållsskyldiges inkomster, om det är så att underhållsbidraget är klart för stort eller för litet med beaktande av de omständigheter som inverkar på behovet av underhåll eller den underhållsskyldiges betalningsförmåga.

Bestämmelsen gäller endast fastställandet av underhållsbidragets belopp. Om det enligt den stats lag som skall tillämpas på underhållet är så att en make inte har rätt till underhåll eller att rätten till underhåll upphör en viss bestämd tid efter äktenskapsskillnaden, kan underhållsskyldighet inte uppstå med stöd av denna bestämmelse och inte heller kan den utsträckas tidsmässigt om skyldigheten att försörja make har upphört.

133 §. I 38—40 § och i 86 § äktenskapslagen finns det bestämmelser som begränsar en makes rätt att ensam bestämma om den bostad som används som makarnas gemensamma hem, gemensamt bohag, behövliga arbetsredskap som en make använder samt lösöre för den andra makens eller barnens personliga bruk. Genom nämnda, till naturen tvingande bestämmelser strävar man närmast efter att skydda familjens hem och bohag. På grund av bestämmelsernas sociala syfte är det ändamålsenligt att ett motsvarande skydd utsträcks också till de äktenskap där makarnas förmögenhetsförhållanden bestäms enligt en främmande stats lag, under förutsättning att rättshandlingen har tillräckliga anknytningar till Finland. I den föreslagna paragrafen föreskrivs därför att ovan nämnda i äktenskapslagen avsedda begränsningar av makes rätt att råda över egendom skall tillämpas också då makarnas förmögenhetsförhållanden skall bedömas enligt en främmande stats lag, om den egendom som rättshandlingen gäller finns i Finland.

Den direkta tillämpningen av finsk lag när det gäller ovan nämnda frågor betyder inte att inte begränsningarna i en främmande stats lag av rätten att råda över egendom skulle kunna bli tillämpliga på egendom som finns i Finland. Om det i den främmande stats lag

som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden finns sådana begränsningar av rätten att råda över egendom som gäller annan än ovan nämnd egendom eller som är striktare än de begränsningar som finns i äktenskapslagen, skall de tillämpas vid sidan av äktenskapslagens begränsningar.

En främmande stats lag kan dock åberopas mot tredje man endast under i 135 § nämnda förutsättningar.

134 §. Paragrafens 1 mom. gäller jämkning av avvitrting i de fall då en främmande stats lag tillämpas på avvitrtingen. Till den finska äktenskapslagstiftningen huvudprinciper hör att avvitrtingen skall leda till ett resultat som är rättvist för vardera maken när man beaktar äktenskapets längd, makarnas verksamhet för den gemensamma ekonomin och vissa andra omständigheter som hänför sig till makarnas ekonomi. För att uppnå detta mål kan avvitrtingen enligt 103 b § äktenskapslagen jämkas, om den annars skulle leda till ett oskäligt resultat eller till att den ena maken skulle få otillbörlig ekonomisk fördel.

I en främmande stats lag ingår inte alltid en med 103 b § äktenskapslagen jämförbar bestämmelse som skulle göra det möjligt att rätta till en avvitrting som leder till ett oskäligt resultat. För att inte heller i sådana fall ge avkall på ovan nämnda målsättning föreslås att bestämmelserna om jämkning i äktenskapslagen skall kunna tillämpas även om makarnas förmögenhetsförhållanden skall bedömas enligt en främmande stats lag.

Bestämmelsen skall naturligtvis inte tolkas så att jämkning av avvitrting alltid skall ske då slutresultatet av en avvitrting avviker från vad det hade varit om finsk lag hade tillämpats. Tvärtom måste man godkänna att en främmande stats lag kan grunda sig på värderingar som är främmande för oss. Om man alltid försökte ändra resultatet av en avvitrting så att det blev detsamma som finsk lag hade lett till, skulle den omständigheten att en främmande stats lag tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden inte ha så stor praktisk betydelse. Därför skall jämkning ske endast om man därigenom kan förhindra ett enligt finsk uppfattning klart oskäligt slutresultat eller det att den ena parten får otillbörlig fördel på den andra

partens bekostnad.

Avvittring kan enligt 1 mom. jämkas med stöd av 103 b § 1 mom. äktenskapslagen. Detta innebär att förutsättningarna för jämkning bestäms enligt äktenskapslagen. I bestämmelsen ingår däremot ingen anvisning om vilka jämningsmetoder som skall användas. Om en främmande stats lag annars skall tillämpas på avvittringen, kan det vara svårt att använda sig av de jämningsmetoder som äktenskapslagen föreskriver bland annat därför att begreppet giftorätt endast förekommer i de nordiska rättsordningarna. I de flesta fall kan bestämmelsen dock tillämpas så att den egendom som enligt den främmande stats lag skall ingå i avvittringen behandlas som giftorätt underkastad egendom, medan den egendom som inte omfattas av avvittringen behandlas såsom egendom som den andra maken inte har giftorätt i. Om man inte på detta sätt uppnår det resultat som bestämmelserna om jämkning avsett, är det rättskiparen som måste avgöra vilka jämningsmetoder som väljs.

Paragrafens 2 mom. gäller den efterlevande makens rätt att i sin besittning hålla en bostad som hör till den avlidne makens kvarlåtenskap och som den efterlevande maken kan använda som sitt hem samt gemensamt bohag. Enligt finsk lag har den efterlevande maken rätt till en sådan bostad om en bostad som är lämplig som hem för den efterlevande maken inte ingår i den efterlevande makens förmögenhet. Det gemensamma bohaget skall alltid lämnas i den efterlevande makens besittning. Bestämmelserna om detta finns i 3 kap. 1 a § ärvdabalken.

Syftet med ovan nämnda bestämmelser i ärvdabalken är att trygga den efterlevande makens ställning vid avvittring och arvskifte. När man beaktar bestämmelsernas sociala syfte bör de kunna tillämpas också när en sådan främmande stats lag som inte tryggar den efterlevande makens ställning skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden och arvande. På så sätt förhindras situationer där den efterlevande maken till följd av avvittringen och arvskiftet hamnar i en enligt finsk uppfattning oskäligt dålig ställning. Därför

föreslås att ärvdabalkens bestämmelser om den efterlevande makens rätt att besitta kvarlåtenskap skall kunna tillämpas också då en främmande stats lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden och arvande. Direkt tillämpning av finsk lag förutsätter dock att bostaden och bohaget finns i i Finland och tillämpningen av ovan nämnda bestämmelser skall anses vara skälig med beaktande av den egendom som make äger eller som tillfaller denne vid avvittring, genom arv eller testamente.

I många länders lagstiftning finns det äktenskapsrättsliga bestämmelser om makars förmögenhetsförhållanden eller arvsrättsliga bestämmelser genom vilka man strävar efter att trygga den efterlevande makens ställning. Sådana bestämmelser är till exempel de som ger den efterlevande maken ett visst minimibelopp eller en viss bråkdel av dödsboets tillgångar och som ger den efterlevande maken arvsrätt också då den avlidne maken efterlämnade bröstarringar. Om det i den lag som skall tillämpas på avvittringen av egendom eller arvskiftet finns sådana bestämmelser, skall de naturligtvis tillämpas i första hand. Ovan nämnda bestämmelser i ärvdabalkens 3 kap. blir således direkt tillämpliga endast om samverkan av avvittring och arvskifte enligt finsk uppfattning blir oskälig för den efterlevande maken.

135 §. Den föreslagna paragrafen begränsar möjligheterna att åberopa bestämmelserna i en främmande stats lag gentemot tredje man. Genom dessa begränsningar strävar man efter att skydda tredje man som företar rättshandlingar med den ena av makarna, till exempel säljer egendom eller upptar skuld. Enligt finsk lag behöver en make, med undantag för de fall som avses i 38 och 39 §, inte den andra makens samtycke till en rättshandling. Makens avtalspartner behöver därför i allmänhet inte beakta att den andra partens äktenskap kan begränsa dennes behörighet att företa en rättshandling. Om en främmande stats lag tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden, kan den innehålla sådana begränsningar i rätten att råda över egendom som den finska lagen inte känner. Om den ena maken kunde åberopa dessa begränsningar mot den andra makens

avtalspartner, skulle avtalspartnernas undersökningsskyldighet bli för stor.

Därför föreslås att det i 1 mom. 1 punkten i paragrafen föreskrivs att en sådan bestämmelse i en främmande stats lag som mer än äktenskapslagen begränsar en makes rätt att uppta skuld eller bestämma om sin egendom inte överhuvudtaget kan åberopas mot tredje man i vissa fall. Så vore fallet om rättshandlingen gäller fast egendom i Finland eller en nyttjanderätt till sådan egendom. En främmande stats lag åsidosätts i dessa fall till den del den begränsningen är större än vad som föreskrivs i äktenskapslagen.

Med att förfoga över sin fasta egendom avses i bestämmelsen till exempel överlåtelse av en fastighet eller en viss del av en fastighet, inteckning, pantsättning samt överlåtelse av en nyttjanderätt eller utbrytningsrätt i fast egendom. Att förfoga över en nyttjanderätt avser i sin tur att överlåta en nyttjanderätt, att inteckna den och att pantsätta den.

Förutom att bestämmelsen är viktig i regleringen av rättsförhållandet mellan make och tredje man, underlättar den också registreringen av olika rättigheter i fast egendom. Av bestämmelsen följer, om också 133 § beaktas, att den omständigheten att en avtalspart är gift behöver påvisas enbart i den omfattning som behövs vid registrering enligt finsk materiell lagstiftning. Däremot behöver inte någon utredning företas om innehållet i den främmande stats lag som eventuellt skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden.

I den föreslagna paragrafens 1 mom. 2 punkt begränsas tillämpningen av en främmande stats lag när det är fråga om andra än i 1 punkten avsedda rättshandlingar. Liksom den begränsning som avses i 1 punkten, är den i 2 punkten avsedda begränsning-en ändamålsenlig endast om rättshandlingen har en nära anknytning till Finland. Bara i sådana fall är det ändamålsenligt att skydda tredje man mot sådana begränsningar av makes rätt att förfoga över egendom som inte den finska lagen känner. En tillräcklig anknytning för att lämna en främmande stats lag utan avseende är enligt 1 mom. 2 punkten att den make som företagit rättshandlingen och dennes avtalspart befann sig i Finland när rättshandlingen företogs. Denna begränsning

skyddar affärs- och avtalsverksamhet i Finland på ett adekvat sätt. För att en makes avtalspart skall få skydd mot en begränsning i en främmande stats lag av makes bestämmanderätt förutsätts dessutom att denne var i god tro när rättshandlingen företogs, det vill säga varken kände till eller skall anses ha bort känna till begränsningen. Särskilt stora krav kan inte här ställas på avtalspartens undersökningsskyldighet. En främmande stats lag kan således åberopas enbart om en makes avtalspart visste eller av någon anledning hade särskilda skäl att misstänka att den främmande stats lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden innehåller begränsningar av bestämmanderätten.

Paragrafens 2 mom. gäller skydd av makes borgenär då makarna har avtalat om att en främmande stats lag skall tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden. Genom ett avtal om lagval kan man ändra en makes ekonomiska ställning som gäldenär minst lika mycket som genom ett äktenskapsförord som upprättats i enlighet med äktenskapslagen. Därför är det motiverat att en borgenärs möjligheter att få kännedom om ett sådant avtal tryggas på samma sätt som när det gäller äktenskapsförord.

Av dessa orsaker föreslås att ett sådant lagvalsavtal inte kan åberopas mot makes borgenär om inte avtalet lämnats in för registrering på samma sätt som ett äktenskapsförord. Bestämmelsen gäller dock enbart de fall där vardera maken är bosatt eller har hemvist i Finland. Om makarna har en svagare anknytning till Finland eller ingen anknytning alls, kan man inte förutsätta att avtalet registreras i Finland på det sätt som föreskrivs i 43 § äktenskapslagen.

Då vardera maken är bosatt eller har hemvist i Finland, är det inte med tanke på tillämpningen av bestämmelsen av betydelse om lagvalsavtalet har ingåtts medan makarna varit bosatta i Finland eller tidigare. I vardera fallet kan enbart ett registrerat avtal åberopas mot en borgenär.

En försummelse att registrera ett lagvalsavtal innebär dock inte att avtalet är ogiltigt. Ett avtal som inte registrerats är giltigt mellan makarna om det ingåtts på det sätt som anges i 130 §, det vill säga skriftligt. Följden av att

det inte registrerats är endast den att frågan om vilken egendom som svarar mot gälden och frågan om huruvida avvittringen kan återgå enligt lagen om återvinning till konkursbo (758/1991) bedöms som om avtalet inte hade ingåtts.

Paragrafens 3 mom. gäller äktenskapsförord som makar som är bosatta eller har hemvist i Finland upprättat innan de bosatte sig eller tog hemvist här. Ett sådant äktenskapsförord skall enligt bestämmelsen registreras på det sätt som föreskrivs i äktenskapslagen för att det skall kunna åberopas mot en makes borgenärer. Bestämmelsen innebär att om makarna har en ovan nämnd anknytning till Finland så är ett äktenskapsförord som påverkar en borgenärs möjligheter att få betalning utan verkan gentemot borgenärerna om inte äktenskaps-förordet gjorts offentligt genom registrering. En försummelse att registrera förordet innebär inte heller i detta fall att det skulle vara ogiltigt i förhållandet mellan makarna, utan bestämmelsen gäller uteslutande förhållandet mellan make och dennes borgenärer. En försummelse att registrera äktenskapsförordet i Finland gör det ogiltigt endast om makarna var bosatta eller hade hemvist i Finland vid den tidpunkten då äktenskapsförordet upprättades. En bestämmelse om detta finns i lagförslagets 131 § 3 mom.

I paragrafens 4 mom. föreskrivs om verkningarna av en registrering av ett äktenskaps-förord eller lagvalsavtal i de fall då borgenärens fordran uppstått innan avtalet registrerades. Enligt denna bestämmelse kan en registrering av avtalet i sådana fall inte åberopas till skada för en borgenär. Borgenärens ställning kan således inte göras sämre på så sätt att makar, vilkas egendom huvudsakligen är i gäldenärsmakens namn, genom ett lagvalsavtal som tillämplig lag på sina förmögenhetsförhållanden väljer en lag enligt vilken makarnas egendom är gemensam och enbart en viss del av den, till exempel hälften, kan utmätas för den ena makens skuld.

Avvittring efter hemskillnad

136 §. Den föreslagna paragrafen gäller förrättande av avvittring då finsk lag skall

tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden och makarna har dömts till hemskillnad i utlandet. Äktenskapslagen innehåller inte längre några bestämmelser om hemskillnad. Därför innehåller den finska lagen inte heller några bestämmelser om förrättande av avvittring efter hemskillnad. Frågan om hur en hemskillnad inverkar på förrättandet av avvittring kan dock bli aktuell i Finland, eftersom makarna i utlandet kan ha beviljats hemskillnad som erkänns i Finland.

Enligt den föreslagna paragrafen kan avvittring förrättas med anledning av hemskillnaden i sådana fall. Att vägra förrätta avvittring för att den finska lagen inte känner till begreppet hemskillnad är inte ändamålsenligt, eftersom avvittring härvid i allmänhet kan förrättas i den stat där hemskillnaden beviljades och till vilken makarna har en så stark anknytning att hemskillnaden erkänns i Finland. Det är ändamålsenligt att tillåta att avvittring förrättas också i Finland. Särskilt om familjens egendom huvudsakligen finns i Finland kan det vara lättast för parterna att avvittringen förrättas här.

Då det blir aktuellt med avvittring efter hemskillnad förrättas den med utgångspunkt i den situation som rådde när makarna dömdes till hemskillnad. Med detta avses den tidpunkt då hemskillnaden fick laga kraft. Make får således inte gifterätt i egendom som den andra maken förvärvat efter nämnda tidpunkt och vid avvittringen beaktas inte heller skulder som uppkommit efter nämnda tidpunkt.

Nämnda bestämmelser tillämpas enligt 2 mom. dock inte om makarna efter hemskillnaden har återupptagit samlevnaden. I de stater där det finns bestämmelser om hemskillnad, återgår hemskillnaden vanligen om makarna återupptar samlevnaden. I dessa fall finns det inte heller med tanke på den finska lagstiftningen någon orsak att tillåta att avvittring förrättas, eftersom äktenskapslagen inte tillåter avvittring under äktenskapet om inte en äktenskapsskillnad är anhängig. Om avvittring däremot förrättats innan samlevnaden återupptagits, har återupptagandet av samlevnaden inga verkningar med tanke på avvittringens

giltighet. Avvittringens verkningar på makarnas förmögenhetsförhållande skall härvid bedömas genom analog tillämpning av 107 a § äktenskapslagen.

Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer med de principer som var i kraft före den 1 januari 1988, då bestämmelserna om hemskillnad upphävdes. Med undantag för paragrafens 2 mom. motsvarar bestämmelsen i sak artikel 10.1 i den nordiska äktenskapskonventionen. Sistnämnda bestämmelse blir såsom specialbestämmelse tillämplig då makarna är och vid ingående av äktenskap var medborgare i något av de nordiska länderna, och då de bosätter sig ett nordiskt land när de har ingått äktenskap.

Förrättande av avvittring

137 §. Paragrafens 1 mom. gäller det förfarande som skall följas när avvittring förrättas. Enligt denna bestämmelse kan avvittring förrättas genom ett avtal mellan makarna eller på åtgärd av en skiftesman också i det fall att makarnas förmögenhetsförhållanden bestäms enligt en främmande stats lag. Bestämmelsen uttrycker den allmänna princip som iakttas i den internationella privaträtten och enligt vilken de bestämmelser som gäller förfaranden i ifrågavarande stats egen lagstiftning skall iakttas också då en främmande stats materiella lag skall tillämpas på ett rättsförhållande. Bestämmelserna om förrättande av avvittring finns, enligt hänvisningen i 98 § äktenskapslagen, i ärvdabalkens 23 kap.

Paragrafens 2 mom. gäller fall där makarna har egendom i flera olika stater. Om det finns egendom i en främmande stat, kan det vara svårt att genomföra de beslut som fattats vid avvittringen ifall man i staten i fråga inte beaktar den avvittring som förrättats i Finland. Härvid finns det inga garantier för att make faktiskt får bestämmanderätt över den egendom i en främmande stat som tillfallit maken vid avvittringen.

Problemet kan dock inte undanröjas på så sätt att man inte tar med den egendom som finns utomlands i avvittringen eftersom följden av det kunde vara att storleken av de

andelar som tillfaller makarna blir alldeles annorlunda än vad som varit avsett i lagen. Som exempel kan nämnas en situation där hustruns egendom i sin helhet finns i Finland, medan mannens egendom huvudsakligen finns utomlands. Om avvittringen skulle gälla endast egendom som finns i Finland vore följden, om man tillämpar en lag som föreskriver att egendomen skall halveras, den att hustrun blir tvungen att överlåta närmare hälften av sin egendom till mannen som de facto är förmögnare än hustrun, om man beaktar den egendom han har i utlandet. I detta fall finns det inga garantier för att hustrun utomlands vid en avvittring skulle få ersättning för den egendom som hon varit tvungen att överlåta till mannen. Det är nämligen möjligt att den egendom som mannen har utomlands inte enligt den lag som tillämpas i den främmande staten i fråga är sådan att hustrun vid en avvittring skulle tilldelas en andel av den.

Av dessa orsaker föreslås att avvittringen skall gälla makarnas hela egendom oberoende av var den är belägen, om inte makarna kommer överens om något annat. De svårigheter som föranleds av att en del av egendomen befinner sig utomlands utom räckhåll när det gäller verkställande bör man försöka lösa på något annat sätt. Det bästa är att individualisera den egendom som makarna tilldelas vid avvittringen på så sätt att en make i allmänhet inte tilldelas något som denne har svårt att få bestämmanderätt över därför att avvittringen är utan verkan i den stat där egendomen finns. Därför föreslås att man vid individualisering av den egendom som tilldelas make under vissa förutsättningar skall kunna avvika från den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. Så skulle man kunna förfara om detta är nödvändigt för att maken vid avvittringen skall kunna tilldelas den andel som tillkommer denne enligt lag.

Det kan vara på sin plats att avvika från bestämmelserna i den tillämpliga lagen till exempel då make enligt den lag som tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden har rätt att besluta vilken egendom denne överlåter som utjämning till den andra maken, och då den ena maken använder sin bestämmanderätt så att denne överlåter

egendom som finns i en främmande stat till den andra maken. Om det härvid föreligger en risk för att avvittringen inte anses vara ett lagligt fång i den stat där egendomen finns, kan skiftesmannen lämna bestämmelsen utan avseende och ge den ena maken egendom som finns i Finland i stället för den egendom som den andra maken bestämt att skall överlåtas.

Avskiljande av egendom

138 §. Äktenskapslagen skiljer mellan avvittring och avskiljande av egendom. Det senare fallet är aktuellt då ingendera av makarna har giftorätt i den andras egendom. Härvid har inte makarna någon förmögenhet som måste delas upp vid avvittring utan vardera makens egendom avskiljs och egendomen tilldelas den make som äger den. En med avskiljande jämförbar förrättning kan bli aktuellt också då en främmande stats lag tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden. Därför föreslås att bestämmelserna om avvittring i detta kapitel också skall tillämpas på avskiljande av egendom. Om en finsk domstol har behörighet i ett ärende enligt ovan beskriva bestämmelser, innebär bestämmelsen i fråga bland annat att en skiftesman kan förordnas för att förrätta avskiljande av egendom och att avskiljandet kan jämkas med stöd av bestämmelserna i äktenskapslagen även om en främmande stats lag skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden.

5 kap. Särskilda bestämmelser

139 §. Det föreslås i enlighet med vad som anförs i den allmänna motiveringen att renvoi- eller hänvisningsprincipen slopas. Enligt denna princip innefattar en hänvisning till en främmande stats lag också den statens internationellt privaträttsliga bestämmelser. Det finns en bestämmelse om detta i paragrafens 1 mom. Enligt bestämmelsen avser en hänvisning till en främmande stats lag inte, om inte något annat bestäms särskilt, de bestämmelser i den främmande statens lag som hör till den internationella privaträttsens område. Ett exempel på en situation då något annat

har bestämts särskilt är lagförslagets 108 § 2 mom. Enligt detta lagrum bestäms rätten att ingå äktenskap i vissa fall enligt den stats lag som enligt lagen i den förlovades medborgarstat eller den stat där denne är bosatt skall tillämpas vid prövning av hinder mot äktenskap. Beroende på de internationellt privaträttsliga bestämmelserna i staten i fråga kan den tillämpliga lagen vara antingen den statens eller någon annan stats materiella lag.

I paragrafens 2 mom. finns en bestämmelse som uttrycker den så kallade ordre public-principen. Enligt denna princip skall en bestämmelse i en främmande stats lag lämnas utan avseende om en tillämpning av den skulle leda till ett resultat som strider mot grunderna i den finska rättsordningen. En motsvarande princip kan sägas ingå i finsk gällande rätt redan i dag.

Syftet med 2 mom. är att säkerställa att de grundläggande principerna i den finska rättsordningen kan upprätthållas också då en främmande stats lag tillämpas på rättsförhållandet. Enbart den omständigheten att en bestämmelse i en främmande stats lag leder till ett resultat som avviker väsentligt från vad den finska lagen skulle leda till, ger inte rätt att lämna bestämmelsen utan avseende, om inte resultatet strider mot grunderna i den finska rättsordningen. En situation där tillämpningen av ordre public kan bli tillämplig är till exempel en bestämmelse som när den tillämpas på avvittring mellan makar leder till ett slutresultat som grovt kränker likställighetsprincipen. Enligt de internationellt privaträttsliga principer som måste anses vara etablerade skall bestämmelser som uttrycker ordre public tolkas snävt. Dessutom måste det beaktas att sådana följder av tillämpningen av en främmande stats lag som enligt finsk uppfattning inte kan godkännas, ofta kan förmildras till exempel med hjälp av 134 § som gäller jämkning av avvittring på så sätt att det inte är nödvändigt att helt lämna den utländska bestämmelsen utan avseende.

140 §. Paragrafen innehåller en bestämmelse som begränsar lagens tillämpningsområde. Enligt denna bestämmelse skall bestämmelserna i V avdelningen iakttas

endast om inte något annat följer av någon annan lag eller internationella förpliktelser som binder Finland.

De rättsnormer som ingår i V avdelningen är allmänna bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område. På den internationella privaträttens område är det vanligt att staterna genom statsfördrag förbinder sig att vidmakthålla specialbestämmelser som avviker från den allmänna lagen och som blir tillämpliga då det ärende som skall avgöras har anknytning till de stater som ingått statsfördraget. Också Finland har slutit och kommer i framtiden sannolikt att sluta sådana här fördrag. De specialbestämmelser som följer av fördragen blir då tillämpliga utan hinder av bestämmelserna i denna avdelning. Detta betyder dock inte att de allmänna bestämmelserna åsidosätts i sin helhet, utan de tillämpas till den del som det inte leder till en konflikt med specialbestämmelserna.

Specialbestämmelser som går före bestämmelserna i denna avdelning ingår för närvarande i den nordiska äktenskapskonventionen, i rättshjälpsöverenskommelsen mellan Finland och Ryssland, i rättshjälpsöverenskommelsen mellan Finland och Polen samt i Bryssel II-förordningen. Den förstnämnda konventionen gäller bland annat prövning av hinder mot äktenskap, ingående av äktenskap och den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. De två överenskommelserna innehåller för sin del bestämmelser om bland annat prövning av hinder mot äktenskap och formen för ingående av äktenskap. I Bryssel II-förordningen finns bestämmelser om bland annat domstolarnas behörighet i äktenskapsskillnadsärenden och om erkännande av beslut som gäller utländska äktenskapsskillnader.

Europeiska gemenskaperna kan även i framtiden ge förordningar på det område som lagen gäller. Också bestämmelserna i eventuella framtida förordningar blir tillämpliga utan hinder av denna lag.

141 §. Paragrafen innehåller en bestämmelse om att utrikesministeriet och undervisningsministeriet kan återkalla tillstånd som getts med stöd av 112 § och 113 §, om

vigsselförrättaren inte följer villkoren i tillståndet eller om denne på något annat sätt bryter mot finsk lag till exempel genom att förrätta vigsel i ett fall där denne saknar rätt att förrätta vigsel. Tillståndet kan återkallas också av andra orsaker. En sådan orsak kan vara till exempel att en främmande stats inställning till huruvida en utländska vigslar kan godkännas har förändrats.

142 §. I paragrafen bemyndigas statsrådet att utfärda förordning. Det kan vara behövt att genom förordning utfärda bestämmelser till exempel om den utredning som en förlovad i ett fall som har internationell anknytning skall förete för den som prövar hinder mot äktenskap.

I kraftträdelsebestämmelse. Lagens ikraftträdande innebär en väsentlig förändring av nuläget i tre olika avseenden: 1) den lag som tillämpas vid prövning av hinder mot äktenskap ändras, 2) den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden kommer i stället för av medborgarskapet i allmänhet att bestämmas enligt hemvistprincipen, och 3) giltigheten av ett äktenskap som ingåtts utomlands bedöms enligt grunder som avviker från de nuvarande.

När det gäller den första frågan föreslås att prövning av hinder mot äktenskap skall ske enligt tidigare lag om prövning begärts innan denna lag har trätt i kraft. Den nya lagen påverkar således inte ett förfarande som påbörjats före ikraftträdandet av lagen. Bestämmelsen i fråga finns i 2 mom. 1 punkten i ikraftträdelsebestämmelsen.

De i sak största ändringarna gäller den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden. Då man övergår från att tillämpa medborgarskapsprincipen till att tillämpa hemvistsprincipen, kommer den tillämpliga lagen i många fall att bli en annan. Gällande lagstiftning om den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden är på många sätt föråldrad. Därför är det motiverat att de nya bestämmelserna i så hög grad som möjligt kan gälla också äktenskap som ingåtts före ikraftträdandet av den nya lagen. För att ett byte av tillämplig lag inte skall förorsaka oväntade och omotiverade förändringar i makars rättsförhållanden, skall den tidigare

lagen kunna tillämpas i vissa fall också efter att den nya lagen har trätt i kraft. I ikraftträdelsebestämmelsen finns därför anvisningar om när den tidigare lagen skall tillämpas.

De bestämmelser som gäller när denna lag träder i kraft skall enligt 2 mom. 2 punkten också tillämpas på en rättshandling som gäller makars förmögenhetsförhållanden om den företagits innan denna lag träder i kraft. En rättshandling som är giltig enligt den lag som tidigare tillämpades på makarnas förmögenhetsförhållanden blir således inte ogiltig för att den tillämpliga lagen byts, och inte heller blir en rättshandling som tidigare var ogiltig giltig på grund av detta. Med en rättshandling avses här materiellrättsliga avtal som gäller makars förmögenhetsförhållanden. 2 mom. 2 punkten som beskrivs ovan gäller överhuvudtaget inte ett internationellt privaträttsligt avtal genom vilket makar förordnar vilken lag som tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden. Giltigheten av ett sådant lagvalsavtal bedöms enligt bestämmelserna i denna lag oberoende av när det har ingåtts.

Tidigare lag tillämpas enligt 2 mom. 3 punkten också när ett beslut fattas i ett annat ärende än ett sådant som gäller giltigheten av ett äktenskap om ärendet i fråga är anhängigt vid en domstol när denna lag träder i kraft. Den tillämpliga lagen kan således inte ändras mitt under en rättegång till exempel i ett ärende som gäller fastställande av underhållsbidrag. Angående prövning av ett äktenskaps giltighet bestäms särskilt i ikraftträdelsebestämmelsens 5 mom.

Enligt paragrafens 2 mom. 4 punkt skall tidigare lag tillämpas också på avvittring av egendom, om make har avlidit eller någon annan händelse som är av avgörande betydelse för att avvittring skall förrättas har inträffat före ikraftträdandet av denna lag. Med en händelse av avgörande betydelse avses här en händelse som enligt den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden ger make rätt att yrka på avvittring och tidpunkten för vilken i allmänhet också bestämmer vilken egendom som skall höra till avvittringen. Beroende på vilken lag som tillämpas på makars

förmögenhetsförhållanden kan händelsen vara till exempel att ett äktenskapsskillnadsärende anhängiggörs eller att makar döms till hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Om avvittring enligt den tillämpliga lagen kan krävas också under äktenskapet, är det motiverat att anse att den avgörande tidpunkten är tidpunkten för framställande av kravet på avvittring.

Paragrafens 3 mom. gäller före lagens ikraftträdande ingångna äktenskap där åtminstone den ena av makarna har hemvist i Finland när denna lag träder i kraft. I dessa fall ändras inte den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden direkt med stöd av lag förrän det kalenderår som följer på lagens ikraftträdande har löpt ut. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att makarna har en övergångsperiod under vilken de har möjlighet att avväga om de kan acceptera bytet av tillämplig lag. Om makarna kommer fram till att den lag som direkt med stöd av lag blir tillämplig på dem efter övergångstiden inte är lämplig för deras del, kan de genom ett lagvalsavtal som tillämplig lag välja lagen i någon av de stater som avses i 130 §. Dessutom har i 3 mom. tagits in en bestämmelse om att makarna i fråga också som tillämplig lag kan välja den statens lag som skulle tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden vid ikraftträdandet av denna lag. På så sätt kan makarna genom ett lagvalsavtal förhindra att den lag som tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden ändras på grund av denna lags ikraftträdande. Rätten att ingå ett i 3 mom. avsett lagvalsavtal har dock inte begränsats enbart till övergångstiden, utan ett sådant avtal kan ingås också senare.

Vad som bestäms i 3 mom. skall enligt 4 mom. också tillämpas om äktenskapet har ingåtts före ikraftträdandet av denna lag och finsk lag skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden enligt de bestämmelser som gäller när lagen träder i kraft. Härvid förutsätts inte att någondera maken har hemvist i Finland när lagen träder i kraft. Bestämmelsen gäller närmast finländare som är bosatta utomlands och på vilkas förmögenhetsförhållanden enligt gällande lag tillämpas finsk lag. Den innebär för deras del att de också får en ett års

övergångsperiod under vilken det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet inte direkt med stöd av lag ändras.

I paragrafens 5 mom. finns en övergångsbestämmelse om hur giltigheten av ett äktenskap som ingåtts före ikraftträdandet av denna lag skall bedömas efter lagens ikraftträdande. Enligt bestämmelsen är ett sådant äktenskap giltigt om det är giltigt antingen enligt de nya bestämmelserna eller de bestämmelser som gäller när denna lag träder i kraft. Ett äktenskap som tidigare konstaterats vara ogiltigt genom en domstols beslut blir dock inte giltigt när denna lag träder i kraft.

1.2. Lagen angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur

1 §. I paragrafen anges de bestämmelser i lagen angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur som föreslås att skall upphävas.

Lagens I avdelning föreslås bli upphävd eftersom de internationellt privaträttsliga bestämmelserna om ingående av äktenskap, upplösning av äktenskap och makars rättsförhållanden enligt förslaget tas in i äktenskapslagens nya V avdelning.

Det föreslås att lagens 47 § upphävs eftersom finsk lag enligt förslaget i allmänhet skall tillämpas vid prövning av hinder mot äktenskap. Innehållet av den försäkran som avses i 12 § äktenskapslagen då en främmande stats lag undantagsvis skall tillämpas vid prövning av hinder mot äktenskap kan vid behov regleras genom bestämmelser på lägre nivå än lag.

Det föreslås att lagens 49 § upphävs så som föråldrad på grund av att äktenskapslagen inte längre innehåller bestämmelser om återgång av äktenskap. En i paragrafen avsedd situation kan dock också nuförtiden uppstå så att någon ingår äktenskap efter att dennes tidigare äktenskap har upphävts genom ett beslut som inte erkänns i Finland. I dessa sällsynta fall kan en make i allmänhet trygga fortgången av sitt senare äktenskap genom att ansöka om upplösning av sitt tidigare äktenskap. Därför är det inte nödvändigt att hålla kvar bestämmelsen.

Det föreslås att 50 § 1 och 2 mom. upphävs

eftersom till innehållet motsvarande bestämmelser om de finska myndigheternas behörighet att pröva äktenskaps giltighet enligt förslaget tas in i 117 § äktenskapslagen. Det föreslås att paragrafens 3 mom. upphävs eftersom frågan om betydelsen av formfel när det gäller äktenskaps giltighet enligt förslaget skall bedömas enligt 115 § äktenskapslagen.

Det föreslås att 51 § upphävs. När det gäller paragrafens 1 mom. är det frågan om en följd av att det föreslås att lagens 1 § skall upphävas.

Paragrafens 2 mom. innehåller ett bemyndigande enligt vilket genom förordning kan bestämmas att vissa av en främmande stats beslut erkänns som giltiga utan att stadfästelse söks av Helsingfors hovrätt. Det har inte ansetts vara nödvändigt att utfärda en förordning i frågan. Sedan grundlagen trätt i kraft är det ifrågasatt om det genom förordning skulle gå att utfärda bestämmelser om erkännande av utländska beslut. Därför föreslås att 2 mom. upphävs.

1.3. Ärvdabalken

26 kap. Bestämmelser som hör till den internationella privaträttens område

De finska domstolarnas internationella behörighet

1 §. I paragrafen finns bestämmelser om de finska domstolarnas behörighet i ärenden som gäller förordnande av boutredningsman och skiftesman. Så som i den allmänna motiveringen anförts, baserar sig den föreslagna regleringen av den internationella behörigheten på principen om boningsort och hemvist. Enligt denna skall arvsärenden i första hand avgöras i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist vid sin död. I enlighet med detta föreslås att en finsk domstol alltid skall ha rätt att förordna boutredningsman eller skiftesman om arvlåtaren vid sin död var bosatt eller hade hemvist i Finland. I ett sådant fall är det inte av någon betydelse var den avlidne hade medborgarskap eller vilken stats lag som skall tillämpas på ärvandet. Bestämmelsen finns i 1 mom. 1 punkten.

I 1 mom. 2—5 punkten finns det bestämmelser om de grunder på vilka en domstol kan förordna en boutredningsman eller skiftesman, om arvlåtaren varken var bosatt eller hade hemvist i Finland. Enligt 2 punkten är en finsk domstol behörig om arvlåtaren var finsk medborgare och hade förordnat att finsk lag skall tillämpas på ärvandet. Då ärvandet har så här fast anknytning till Finland måste det anses motiverat att den som har en rätt i kvarlåtenskapen kan få ärendet avgjort här. Om det inte skulle gå att förfara på det sättet, kunde arvlåtarens avsikt eventuellt helt lämnas utan avseende, eftersom myndigheterna i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist naturligtvis avgör om förordnandet angående tillämplig lag är giltigt enligt sin egen rättsordning. En finsk domstol har dessutom bättre förutsättningar att tillämpa finsk lag än vad en utländsk domstol har.

Om arvlåtaren var finsk medborgare, kan en finsk domstol med stöd av 1 mom. 3 punkten förordna en boutredningsman eller skiftesman också om boutredningen eller arvskiftet inte förrättas i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist. Då de stater till vilka ärvandet har den närmaste anknytningen inte vidtar åtgärder i ett ärende är det motiverat att en boutredning och ett arvskifte efter en finsk medborgare anhängiggörs i Finland. Sökanden skall i ifrågavarande fall naturligtvis förete en utredning över att boutredning och arvskifte inte förrättas i staterna i fråga. Det kan anses vara tillräckligt att till exempel visa att den främmande staten enligt sin egen rättsordning inte har internationell behörighet i ärendet.

Om huvuddelen av arvlåtarens förmögenhet finns i en främmande stat i de fall som avses i 2 och 3 punkten, är det naturligtvis inte säkert att slutresultatet av ett arvskifte kan genomföras som sådant. Den faktiska betydelsen av arvskiftet i Finland kommer i sådana fall ofta att i hög grad bero på hur lagstiftningen i den främmande stat där egendomen finns förhåller sig till arvskiftet och med detta förknippade finska domstolsbeslut. Vid denna omständighet kan man dock inte i ovan nämnda fall fästa

avgörande betydelse, utan frågan om det är skäl att utnyttja de finska domstolarnas tjänster måste avgöras av dem som har intressen att bevaka i kvarlåtenskapen.

Enligt 1 mom. 4 punkten är en finsk domstol behörig också om arvlåtaren efterlämnade egendom i Finland och boutredning eller arvskifte av denna egendom inte förrättas i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist. Detta kan vara fallet till exempel om boutredning och arvskifte enligt ifrågavarande stats lagstiftning inte gäller en arvlåtarens egendom som finns utomlands. Enligt lagförslagets 16 § omfattar en finsk boutredning och ett finskt arvskifte i detta fall enbart den egendom som finns i Finland.

1 mom. 5 punkten gäller den situationen att arvlåtaren efterlämnade en i 25 kap. ärvdabalken avsedd gårdsbruksenhet i Finland. Om finsk lag skall tillämpas på ärvandet, kan en finsk domstol förordna en boutredningsman för att förvalta enheten och en skiftesman för att förrätta skiftet av den. Denna möjlighet finns också då tillämpningen av finsk lag inte grundar sig på att arvlåtaren förordnat tillämplig lag utan detta följer direkt av 26 kap. 5 §. Genom bestämmelsen strävar man efter att säkerställa att de näringspolitiska synpunkter som ligger bakom ärvdabalkens 25 kap. kan beaktas när det gäller en gårdsbruksenhet som finns i Finland och finsk lag enligt den finska lagstiftningen skall tillämpas på ärvandet. I de fall då en finsk domstols behörighet grundar sig på 1 mom. 5 punkten, avser det finska arvskiftet enligt 17 § enbart gårdsbruksenheten i fråga.

Enligt paragrafens 2 mom. kan en finsk domstol förordna en boutredningsman också om arvlåtaren efterlämnade egendom i Finland och det är nödvändigt att förordna en boutredningsman för att trygga en borgenärs eller legattagares rätt. Denna bestämmelse kan tillämpas till exempel då arvlåtaren hade en skuld till en borgenär i Finland och det skulle försämra borgenärens möjligheter att få betalning på sin fordran om egendomen överförs till en främmande stat. Att förordna en boutredningsman för att trygga en legattagares rätt kan åter vara på sin plats till exempel då legatarien är bosatt i Finland och det föreligger uppenbar risk för att den

egendom som avses i legatet förs bort från Finland. Boutredningsmannens uppgifter omfattar i dessa fall enbart de åtgärder med avseende på vilka boutredningsmannen förordnades.

2 §. Paragrafen gäller finska domstolars internationella behörighet i andra ärenden som gäller arv än de som avses i 1 §. Arvsärenden är till exempel frågor som gäller arvsrätt, testamente, arvskifte samt underhåll och bidrag som betalas ur dödsboet. Det är inte möjligt att ge en uttömmande förteckning på arvsärenden. Den främmande stats lag som skall tillämpas på ärvandet kan nämligen innehålla bestämmelser om sådana frågor som den finska lagstiftningen inte känner till. Om en tvist i en sådan fråga kan karaktäriseras som en arvstvist, anger denna paragraf vilken de finska domstolarnas internationella behörighet i så fall är.

Enligt 1 mom. är en finsk domstol alltid behörig om arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist i Finland vid sin död. Om arvlåtaren inte hade en sådan anknytning till Finland, är en finsk domstol dock behörig om ärendet gäller en åtgärd som vidtagits av en boutredningsman eller skiftesman som en finsk domstol förordnat. Riktigheten av ett arvskifte kan således alltid föras till prövning inför en finsk domstol om arvskiftet förrättats av en skiftesman som en finsk domstol förordnat. På motsvarande sätt kan man alltid föra talan i Finland med anledning av åtgärder som en i Finland förordnad boutredningsman vidtagit.

I paragrafens 2 mom. finns det bestämmelser om de situationer där en finsk domstol är behörig i ett arvsärende för att svaranden är bosatt eller har hemvist här. Behörigheten kan grunda sig på att svaranden har en sådan anknytning i ett ärende som gäller utfyllnad av laglott, återbäring av förskott på arv eller giltigheten av ett testamente. Domstolen är dessutom på motsvarande grunder behörig i ärenden som gäller yrkanden som är jämförbara med de ovan nämnda. Ett yrkande kan anses vara jämförbart med de ovan nämnda om det är fråga om en enskild bodelägares, testamentstagares eller någon annan persons rätt i boet, skyldighet gentemot boet eller någon av delägarna i det. I dessa fall är det motiverat att behörigheten

grundar sig på svarandens boningsort eller hemvist.

3 §. Paragrafen innehåller en bestämmelse om en finsk domstols internationella behörighet när behörigheten grundar sig på svarandens samtycke. En finsk domstol är enligt bestämmelsen alltid behörig i ett arvsärende när svaranden gett sitt samtycke till att ärendet prövas i Finland eller svarar i ärendet utan att göra en invändning om bristande behörighet. Bestämmelsen grundar sig på tanken att det inte finns någon orsak att vägra erbjuda parterna i en tvist en finsk domstols tjänster om alla parter anser att det är ändamålsenligt att ärendet prövas här. Parterna kan ha grundad anledning till att ärendet avgörs i Finland, fastän arvlåtaren sist var bosatt eller hade sin sista hemvist utomlands.

Då alla parter är bosatta i Finland, är det i allmänhet billigare och lättare för dem om ärendet avgörs här än om det avgörs i en främmande stat. Om den egendom som tvisten gäller finns i Finland, kan ett avgörande här vara effektivare än ett avgörande utomlands därför att det under alla förhållanden kan verkställas här.

Till en reglering enligt vilken domstolens behörighet grundar sig på svarandens samtycke ansluter det sig å andra sidan också problem. Om dödsboet huvudsakligen finns i en främmande stat, kan en finsk domstols beslut, särskilt om kretsen av arvingar är en annan enligt den finska än den ifrågavarande utländska lagstiftningen, i praktiken bli betydelselöst. En finsk domstols beslut kan också försvåra ett arvskifte i den stat till vilken arvlåtaren hade de starkaste anknytningarna. Så går det till exempel om en finsk domstols beslut som kan verkställas här förhindrar genomförandet av ett arvskifte som förrättats i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist. Därför föreslås att ett ärende på svarandens uttryckliga eller tysta samtycke kan prövas i Finland endast om ärendet inte gäller en sådan tredje mans rätt som hade varit part i ärendet om det hade anhängiggjorts i den stat där arvlåtaren sist var bosatt eller hade sin sista hemvist. Käranden skall förete en utredning över detta till exempel genom att visa att parterna hade varit hade varit desamma även om ärendet

prövades i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist.

4 §. I paragrafen bestäms om de finska domstolarnas behörighet när det gäller att skydda kvarlåtenskap. En finsk domstol skall enligt bestämmelsen alltid ha rätt att vidta säkerhetsåtgärder med avseende på egendom som finns i Finland. Sådana åtgärder är till exempel förordnande om kvarstad eller skingringsförbud samt förordnande av en i 10 § lagen om förmyndarverksamhet avsedd intressebevakare för att sköta arvet.

Lag som tillämpas på ärvande

5 §. I paragrafen finns bestämmelser om vilken lag som tillämpas på ärvande då arvlåtaren inte har bestämt något annat. Enligt huvudregeln i paragrafens 1 mom. skall härvid tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist vid sin död. Begreppet hemvist har beskrivits i den allmänna motiveringen.

Har arvlåtaren tidigare haft hemvist i någon annan stat, skall lagen i arvlåtarens sista hemviststat enligt 2 mom. dock tillämpas endast om arvlåtaren var medborgare i den staten eller hade varit bosatt där i minst fem års tid omedelbart före sin död. Genom dessa begränsningar strävar man till att lagen i den stat till vilken arvlåtaren faktiskt hade en nära anknytning alltid kommer att tillämpas på ärvandet. Om arvlåtaren före sin död bara varit bosatt i sin nya hemviststat under en kort tid, kan dennes viktigaste personliga band och eventuellt huvuddelen av dennes egendom finnas i någon annan stat, till exempel i dennes tidigare hemviststat där denne var medborgare. Eftersom målet är att tillämpa lagen i den stat till vilken arvlåtaren hade sin närmaste anknytning, är det härvid inte motiverat att tillämpa hemviststatens lag.

Den regel enligt vilken den nya hemviststatens lag i allmänhet skall tillämpas först efter att personen i fråga varit bosatt i den staten i fem års tid kan motiveras också med argument som gäller lagstiftningens enhetlighet. Enligt förslaget skall också den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden i allmänhet bytas först då makarna varit bosatta i sin nya hemviststat i fem års tid. Om man för

successionsstatutets del tillämpar samma tidsgräns, kommer man i de flesta fall fram till att samma stats lag tillämpas såväl på makarnas förmögenhetsförhållanden som på ärvandet. Detta är ändamålsenligt för på så sätt kan man undvika de problem i fråga om tryggnad av den efterlevande makens ställning som ofta uppstår då olika staters lagar måste tillämpas på avvittringen och arvskiftet, vilka i sak utgör en helhet. Tidsgränsen på fem år finns dessutom både i Haagkonventionen om den lag som tillämpas på ärvande och i artikel 1 i den nordiska arvskonventionen.

Om lagen i arvlåtarens sista hemviststat enligt 2 mom. inte skall tillämpas, skall enligt 3 mom. i första hand tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren var medborgare vid sin död. Om arvlåtaren dock med beaktande av alla omständigheter hade en väsentligt närmare anknytning till någon annan stat än medborgarstaten, skall den förstnämnda statens lag tillämpas. Bestämmelsen motsvarar artikel 3.3 i Haagkonventionen om den lag som tillämpas på en avlidens kvarlåtenskap till den del som det gäller tillämpning av arvlåtarens medborgarstats lag, i sak motsvarar den artikel 1 i den nordiska arvskonventionen.

För att någon annan än lagen i arvlåtarens medborgarstat enligt 3 mom. skall kunna tillämpas, skall arvlåtaren ha haft en väsentligt närmare anknytning till den staten än till sin medborgarstat. Då man jämför arvlåtarens anknytningar till nämnda stater måste man ta hänsyn till var arvlåtarens viktiga band finns när det gäller familj och arbetsliv. Också den omständigheten var arvlåtarens förmögenhet finns kan härvid tillmätas betydelse. Om tyngdpunkten i arvlåtarens livshistoria, med beaktande av alla dessa band, klart ligger i någon annan stat än i arvlåtarens medborgarstat, och anknytningarna till medborgarstaten är svaga i förhållande till banden till den förstnämnda staten, skall den förstnämnda statens lag tillämpas. En sådan situation kan uppstå till exempel om arvlåtaren redan i sin ungdom flyttat från stat A, där denne var medborgare, och levt hela sitt vuxna liv i staten B, där denne haft sin familj och sitt yrke. Om arvlåtaren flyttar till Finland för att tillbringa

sina pensionsdagar här och avlider efter att ha varit bosatt här i tre års tid, men utan att ha fått finskt medborgarskap, skall på ärvandet tillämpas lagen i stat B, eftersom arvlåtaren hade en väsentligt närmare anknytning till den staten än till sin medborgarstat.

Vid prövning av huruvida i stället för arvlåtarens medborgarstats lag någon annan stats lag skall tillämpas, kan också orsakerna till varför arvlåtarens kontakter till dennes medborgarstat är begränsade eller helt brutits beaktas. Om en arvlåtare som har kommit till Finland för att denne har grundad anledning att vara rädd för att bli utsatt för förföljelse avlider medan denne är bosatt i Finland, kan det i många fall anses att arvlåtaren hade en närmare anknytning till Finland än till sin medborgarstat dit denne inte hade möjlighet att återvända. Härvid är det finsk lag som skall tillämpas.

Om arvlåtaren saknade medborgarskap, är det naturligtvis inte möjligt att göra en i 3 mom. avsedd jämförelse. Den tillämpliga lagen är så fall lagen i den stat till vilken arvlåtaren hade den närmaste anknytningen.

De hänvisningar som finns i paragrafen till lagen i arvlåtarens hemviststat och medborgarstat samt till lagen i den stat till vilken arvlåtaren hade den närmaste anknytningen avser ifrågavarande stats materiella arvsrättsliga bestämmelser. Då paragrafen som tillämplig lag anger en främmande stats lag, inbegriper hänvisningen inte de internationellt privaträttsliga bestämmelserna i den staten. Renvoi, det vill säga vidareförvisning eller återförvisning, godkänns således inte. I lagens 19 § 1 mom. finns en bestämmelse om detta.

Paragrafens betydelse för de vanligaste fallen som kommer upp i Finland kan åskådliggöras genom exempel. Följande exempel utgår ifrån att arvlåtaren har flyttat till en annan stat för att vara stadigvarande bosatt på så sätt att man kan anse att denne tagit hemvist där.

Exempel 1. En arvlåtare som är finsk medborgare flyttar från Finland till en främmande stat för att tillbringa sina pensionsdagar där. Om arvlåtaren vid sin död bott i den främmande staten mindre än fem år, skall på ärvandet enligt 3 mom. tillämpas finsk lag såsom arvlåtarens medborgarstats

lag. Om boendet i nämnda främmande stat varat minst fem år, skall på ärvandet enligt 3 mom. tillämpas lagen i arvlåtarens sista hemviststat.

Exempel 2. En arvlåtare som är finsk medborgare flyttar tillbaka till Finland. På ärvandet tillämpas enligt 1 och 2 mom. i detta fall finsk lag. Hur länge arvlåtaren hann bo i Finland före sin död tillämnas då ingen betydelse.

Exempel 3 En arvlåtare som är medborgare i en främmande stat flyttar till Finland. Om arvlåtaren vid sin död har bott i Finland i minst fem års tid, tillämpas enligt 1 och 2 mom. finsk lag på ärvandet. Har arvlåtaren bott mindre än fem år i Finland, skall i första hand arvlåtarens medborgarstats lag tillämpas. Hade arvlåtaren emellertid en väsentligt närmare anknytning till någon annan stat än medborgarstaten, skall lagen i den förstnämnda staten tillämpas.

6 §. I paragrafen bestäms om arvlåtarens rätt att förordna om vilken lag som skall tillämpas på ärvandet, det vill säga rätten att göra en laghänvisning. Genom att låta arvlåtaren själv ha möjlighet att ange den tillämpliga lagen, försöker man underlätta kvarlåtenskapsplaneringen. Att ge ett förordnande om lagval är också ett bra sätt att entydigt ange den tillämpliga lagen i de fall då frågan enligt 5 § inte är entydig. Arvlåtarens möjligheter att ange tillämplig lag är enligt förslaget inte obegränsade, utan det förutsätts att arvlåtaren har en nedan beskriven godtagbar anknytning till den stat vars lag denne önskar att skall tillämpas.

Ett förordnande om lagval skall enligt 1 mom. för att det skall vara giltigt ges i den form som gäller för testamente. Med hänvisningen till testamentets form avses inte enbart bestämmelserna i ärvdabalken om testamentets form utan bestämmelsen skall förstås så att en laghänvisning är giltig till formen om den gjorts i en sådan form att den skulle vara giltig till formen som ett testamente. Då man prövar om förordnandet getts i riktig form, måste man således beakta bestämmelserna i artikel 1 i Haagkonventionen av den 5 oktober 1961 om lagkonflikter i fråga om formen för testamenteriska förordnanden. För Finlands del trädde konventionen i kraft den 23

augusti 1976. Dess innehåll beskrivs närmare i samband med 10 §.

För att undvika senare tolkningssvårigheter är det ändamålsenligt att i laghänvisningen uttryckligen ange den tillämpliga lagen. Detta är dock inte en absolut förutsättning för att en laghänvisning skall vara giltig, utan det måste anses vara tillräckligt att det vid tolkningen av ett testamente framgår att arvlåtaren har avsett att en viss stats lag skall tillämpas på dennes kvarlåtenskap.

I paragrafens 2 och 3 mom. bestäms om vilka alternativ arvlåtaren har för att göra en laghänvisning. Som tillämplig lag kan enligt 2 mom. först och främst väljas lagen i den stat vars medborgare arvlåtaren är när förordnandet ges eller vid sin död. Om arvlåtaren har medborgarskap i två stater, kan vardera statens lag väljas oberoende av vilka faktiska anknytningar arvlåtaren har till dessa stater. I stället för medborgarstatens lag kan som tillämplig lag också väljas lagen i arvlåtarens hemviststat. Det är då fråga om lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist när denne gav förordnandet eller lagen i den stat där arvlåtaren någon gång tidigare under sitt liv har haft hemvist. Dessutom kan arvlåtaren förordna att lagen i den stat där denne har hemvist vid sin död skall tillämpas på arvandet.

Om arvlåtaren är gift när förordnandet ges, kan enligt 3 mom. i stället för ovan nämnda lagar också den statens lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden väljas som tillämplig lag. Genom att ge ett förordnande med nämnda innehåll kan en gift person säkerställa att samma stats lag tillämpas på såväl avvittringen som arvskiftet. På detta sätt kan man undvika de problem som uppstår då olika staters lagar tillämpas på avvittringen och arvskiftet.

Hänvisningarna i paragrafen till lagen i arvlåtarens medborgarstat och hemviststat samt till den stats lag som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden avser ifrågavarande lags materiella bestämmelser. Hänvisningen utsträcker sig inte till de internationellt privaträttsliga bestämmelserna i rättsordningen i fråga och således godkänns inte renvoi, det vill säga vidareförvisning och återförvisning. När det gäller tillåtligheten av en laghänvisning har det heller ingen

betydelse om den statens rättsordning som laghänvisningen anger som tillämplig godkänner laghänvisningen. Om arvlåtaren med stöd av 2 eller 3 mom. i denna paragraf kan välja till exempel den österrikiska lagen som tillämplig lag, är den omständigheten att en laghänvisning enligt de österrikiska internationellt privaträttsliga bestämmelserna inte är möjlig inte av betydelse med tanke på laghänvisningens giltighet.

En laghänvisning kan enligt denna paragraf inte göras så att den gäller bara en del av kvarlåtenskapen. Om en sådan laghänvisning gjorts, har den inga verkningar med tanke på den lag som tillämpas på arvande. Förordnandet kan dock vara av betydelse till den del som det kan anses som ett testamente till förmån för någon. Som ett testamenteriskt förordnande kan det verkställas, om detta inte leder till en konflikt med de tvingande bestämmelserna i den lag som tillämpas på arvandet.

7 §. I paragrafen anges vilka frågor som skall avgöras enligt den lag som tillämpas på arvande, det vill säga successionsstatutet. Även om bestämmelsen är rätt detaljerad, är förteckningen dock inte uttömmande. Det är möjligt att en främmande stats lag innehåller bestämmelser om sådana i Finland okända frågor som inte kunnat beaktas i förteckningen. Om en fråga kan karaktäriseras som arvsrättslig, skall successionsstatutet tillämpas på den utan hinder av det faktum att frågan inte nämns i förteckningen.

Enligt paragrafens 1 punkt skall successionsstatutet tillämpas vid avgörande av frågor som gäller lagbestämd arvsrätt och rätten att ta arv och testamente. Till den sista gruppen av frågor hör bland annat frågan om hururvida en arvinge eller testamentstagare måste vara vid liv då arvlåtaren avlider eller om också en person som fötts senare kan förvärva egendom genom arv eller testamente.

Enligt 2 och 3 punkten hör också frågor som gäller arvsordning och arvslott samt laglott och motsvarande skyddad andel i kvarlåtenskap till successionsstatutet. Således tillämpas successionsstatutet bland annat på frågor som gäller arvingarnas inbördes förmånsordning, arvslotternas storlek, rätts-

handlingar som gäller arvsloten samt frågor som gäller lagloten, till exempel laglottens storlek och huruvida laglottsarvinge har rätt till viss egendom som hör till kvarlåtenskapen eller enbart till ett mot laglottens storlek svarande värde. Med motsvarande skyddad andel i kvarlåtenskapen avses till exempel den andel som den efterlevande maken enligt successionsstatutet kan ha rätt till.

Enligt 4 punkten skall enligt successionsstatutet avgöras också frågor som gäller beaktande av förskott på arv och gåva vid arvskifte och skyldigheten att återbära förskott på arv och gåva. Den lag som tillämpas på arvande bestämmer således hur arvsloten och lagloten skyddas mot sådana av arvlåtaren under sin livstid företagna rättshandlingar som påverkar storleken av dennes kvarlåtenskap.

Till successionsstatutets tillämpningsområde hör enligt 5 punkten också de frågor som gäller förverkande av arvsrätt och arvlåtarens rätt att göra arvinge arvlös, arvsrättens upphörande till följd av preskription, arvsavsägelse eller någon annan därmed jämförbar grund. Vem arvet tillfaller i dessa fall avgörs också det enligt samma lag.

Enligt paragrafens 6 punkt skall enligt successionsstatutet också avgöras de frågor som gäller rätten att göra testamente eller ge något annat förordnande för dödsfalls skull, en sådan rättshandlings materiella giltighet och rättsverkningar samt dess återkallande och upphävande. De frågor som här avses är bland annat vad som kan bestämmas i ett testamente, hurdana villkor som kan anslutas till ett testamente, vilken betydelse ett förbjudet villkor har med tanke på testamentets giltighet, om gåvor för dödsfalls skull är giltiga och vilka rättsverkningarna av sådana gåvor är. Ovan nämnda rättshandlingars giltighet när det gäller formen bestäms däremot inte enligt successionsstatutet utan det föreslås att särskilda formbestämmelser skall ingå i 9 §.

Enligt 7 och 8 punkten skall successionsstatutet tillämpas när det är fråga om rätten att hålla kvarlåtenskap oskiftad, rätten att råda över och använda egendom som hör till kvarlåtenskapen, rätten till avkastning på kvarlåtenskap eller egendom

som hör till den samt rätten till underhåll eller bidrag ur kvarlåtenskap. Till denna del bör man dock märka att det enligt lagförslagets 12 § på den efterlevande makens rätt att hålla bostad och bohag samt på rätten att erhålla bidrag ur kvarlåtenskapen tillämpas finsk lag under de förutsättningar som nämns i paragrafen. Den lag som tillämpas på ärvandet bestämmer således rätten att förfoga över egendom och rätten att få bidrag ur kvarlåtenskapen enbart till den del som detta inte står i strid med bestämmelserna i 12 §.

De frågor som gäller förfarandet vid förvaltning av dödsbo, boutredning och arvskifte måste avskiljas från de materiella frågor som bedöms enligt successionsstatutet. På förstnämnda frågor tillämpas successionsstatutet inte, utan på dem skall domstolsstatens lag tillämpas enligt de allmänna principerna i den internationella processrätten. En bestämmelse om detta finns i lagförslagets 15 §.

8 §. Paragrafens 1 mom. innehåller en specialbestämmelse med tanke på den situationen att en fastighet som är belägen i en främmande stat hör till kvarlåtenskapen. Om det i den interna lagen i den stat där fastigheten är belägen finns specialbestämmelser som gäller fast egendom och genom vilka man strävar efter att den fasta egendomen bevaras odelad i en släkts ägo eller att skydda idkandet av en viss näring eller utövandet av ett yrke eller något annat motsvarande, skall dessa bestämmelser tillämpas i stället för den lag som annars skall tillämpas på ärvandet. I detta fall har det ingen betydelse om den lag som skall tillämpas på ärvandet har bestämts direkt enligt lag eller enligt arvlåtarens förordnande om lagval.

Sådana här bestämmelser finns i lagstiftningen i de flesta stater och genom dem strävar man vanligen efter att skydda lantbrukens livskraft och kontinuitet. Det är motiverat att följa sådana bestämmelser redan av den anledningen att den stat där en fastighet är belägen sannolikt inte skulle erkänna en lösning som åsidosätter de närings- eller jordbrukspolitiska målsättningarna i den statens lagstiftning.

I paragrafens 2 mom. finns en bestämmelse genom vilken verkningarna av den lag som annars skall tillämpas på ärvandet begränsas då en ofödd person i ett testamente eller något annat förordnande för dödsfall skall tilldelats fast egendom. Även om ett sådant förordnande är giltigt enligt den lag som skall tillämpas på ärvandet, skall förordnandet enligt 2 mom. inte följas om det strider mot lagen i den stat där fastigheten är belägen. I många stater har man till exempel för att trygga omsättningen av fastigheter begränsat rätten att testamentera fast egendom till ofödda personer. Om det finns en sådan begränsning i den stat där fastigheten är belägen, är det motiverat att åsidosätta ett testamentariskt förordnande som strider mot begränsningen redan av den anledningen att förordnandet ändå inte vore giltigt i den staten.

Bestämmelsen i 2 mom. skall tillämpas också om den fasta egendom som förordnandet gäller är belägen i Finland. Ett förordnande som gäller fast egendom till förmån för en ofödd har således inga verkningar om förordnandet överskrider de gränser som uppställts i 9 kap. 2 § 2 mom.

9 §. Paragrafens 1 mom. gäller frågan om när ett testamente har upprättats och när ett testamente har återkallats på ett till formen giltigt sätt. Enligt hänvisningen i momentet skall härvid tillämpas vad som bestäms i lagen om godkännande av vissa bestämmelser i konventionen om lösning av lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden (835/1976). Genom nämnda lag och därtill anslutna förordning (836/1976) har Haagkonventionen från år 1961 om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden satts i kraft. Enligt artikel 1.1 i konventionen skall ett testamentariskt förordnande anses vara giltigt till formen om det uppfyller formkraven i den interna lagen a) på den ort där testatorn satte upp förordnandet, eller b) i en stat där testatorn var medborgare då denne satte upp förordnandet eller vid sin död, eller c) på den ort där testatorn hade hemvist (domicile) då denne satte upp förordnandet eller vid sin död, eller d) på den ort där testatorn var bosatt (habitual residence) då denne satte upp

förordnandet eller vid sin död, eller e) när det gäller fast egendom på den ort där egendomen är belägen.

Enligt artikel 2 i konventionen tillämpas artikel 1 också på ett testamentariskt förordnande genom vilket ett tidigare testamentariskt förordnande återkallas. Ett återkallande anses dessutom vara till formen giltigt, om det till formen svarar mot bestämmelserna i den lag enligt vilken det testamentariska förordnandet som hade återkallats var till formen giltigt enligt artikel 1.

Enligt den föreslagna paragrafens 2 mom. utsträcks ovan beskrivna bestämmelser om när ett testamente eller dess återkallande är giltigt till formen till att gälla också arvsavsägelse, arvsavtal och andra rättshandlingar som företas för dödsfalls skull. Till exempel en viljeförklaring om arvsavsägelse är således till formen giltig om den när det gäller form svarar mot bestämmelserna i den interna lagen i den stat till vilken den som avsäger sig ett arv har någon av de ovan beskrivna anknytningarna när rättshandlingen företas eller vid sin död.

10 §. I paragrafen bestäms enligt vilken lag det skall avgöras om arvlåtaren hade rätt att göra ett testamente eller ge andra förordnande för dödsfalls skull. Här arvsedda andra förordnanden kan vara till exempel en så kallad dödsfallsgåva eller ett arvsavtal genom vilket arvlåtaren mot vederlag förordnar att kvarlåtenskapen eller en del av den går till avtalspartnern vid arvlåtarens död.

Paragrafen gäller enbart arvlåtarens rätt att företa nämnda rättshandlingar. Denna rätt kan saknas närmast på grund av att arvlåtaren inte uppnått den ålder som krävs för att företa en sådan rättshandling eller för att omyndigförklaring eller någon annan motsvarande skyddsåtgärd begränsar arvlåtarens behörighet. Paragrafen gäller inte rättshandlingens giltighet i övriga avseenden. En rättshandlings materiella giltighet bedöms enligt den lag som tillämpas på ärvande och dess giltighet med avseende på formen enligt den lagstiftning som avses i 9 §. När det gäller arvsavtal, bedöms den materiella giltigheten och rättsverkningarna enligt 11 §. Arvlåtaren skall anses ha haft rätt att företa

en ovan nämnd rättshandling först och främst om han har denna rätt enligt den statens lag som enligt 5 eller 6 § skall tillämpas på ärvande. Om arvlåtaren enligt denna lag inte haft rätt att företa rättshandlingen, skall arvlåtaren dock anses ha behörighet att företa rättshandlingen om arvlåtaren var behörig att företa den enligt lagen i den stat där denne var bosatt eller hade hemvist när rättshandlingen företogs eller lagen i den stat där denne var medborgare vid tidpunkten i fråga.

Genom att godkänna alternativa anknytningar har man strävat efter att begränsa ogiltighet som beror på bristande behörighet till de fall då den som företar en rättshandling inte har rätt att företa den enligt lagen i någon av de stater till vilka denne hade en anknytning som erkänns i den internationella privaträtten. En tillmötesgående inställning till rättshandlingars giltighet är ändamålsenlig för att testamenten och andra förordnanden för dödsfalls skull i allmänhet uttrycker upphovsmannens berättigade önskan om hur kvarlåtenskapen skall delas efter dennes död. Det vore inte skäligt att anse en sådan rättshandling vara ogiltig för att arvlåtaren saknade behörighet att företa den enligt lagen i en viss stat, om arvlåtaren trots allt har rätt att företa rättshandlingen enligt lagen i en annan stat till vilken denne har en nära anknytning.

11 §. I paragrafen finns en specialbestämmelse om vilken stats lag som skall iakttas vid bedömningen av ett arvsavtals materiella giltighet och rättsverkningar. Den lag som tillämpas på dessa frågor bestäms således inte med stöd av 5 och 6 §, utan uteslutande enligt denna paragraf.

Med ett arvsavtal avses ett avtal genom vilket arvlåtaren, mot ett vederlag som denne fått eller får i samband med avtalet, förordnar att kvarlåtenskapen eller en del av den tillfaller arvlåtarens avtalspartner vid arvlåtarens död. Inställningen till denna typ av avtal varierar i olika länders arvslagstiftning. I vissa länder binder sådana avtal arvlåtarens dödsbo. I andra länder, bland annat i Finland, anses de däremot ogiltiga eller kan med avseende på sin

bindande verkan högst jämföras med testamenten. Grunden för denna ståndpunkt är vanligen att avtalets bindande verkan anses inskränka arvlåtarens testamenteringsfrihet och göra intrång i arvingarnas rätt till laglott.

Det är inte en acceptabel lösning att på denna specialfråga tillämpa den lag som tillämpas på ärvande, eftersom arvlåtarens avtalspartner måste kunna lita på att hans ställning inte försämras till följd av att den lag som tillämpas på ärvande byts efter att avtalet ingåtts. Å andra sidan är det inte heller ändamålsenligt att ett arvsavtal som vid den tidpunkt då det ingicks inte var bindande senare blir bindande för att den lag som tillämpas på ärvandet har bytts till en lag som tillåter arvsavtal. Därför föreslås att på giltigheten och rättsverkningarna av ett arvsavtal skall tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist när avtalet ingicks. Om någon annan stats lag dock skulle tillämpas på ärvandet vid den tidpunkten, skall den lagen också tillämpas på arvsavtalet.

Frågan om vilken lag som vid den nämnda tidpunkten skulle tillämpas på ärvandet bedöms enligt 5 och 6 §. Det har ingen betydelse vilken lag som då skulle tillämpas på ärvandet enligt rättsordningen i arvlåtarens hemviststat eller medborgarstat. Detta innebär att avtalspartnerns ställning kan bli annorlunda än vad som förutspåddes då avtalet ingicks, om man inte vid denna tidpunkt har kunnat beakta den möjligheten att avtalets rättsverkningar kommer att bedömas i en finsk domstol. Med hänsyn till de synpunkter som anförts mot renvoi i den allmänna motiveringen och den negativa inställningen till arvsavtal i den finska arvslagstiftningen är det dock inte motiverat att försöka ge de förväntningar som arvlåtarens avtalspartner har ett mera omfattande skydd än detta.

Bestämmelser som tillämpas utan hinder av lagen i en främmande stat

12 §. I paragrafen bestäms om direkt tillämpning av finsk lag i syfte att trygga den efterlevande makens ställning och arvlåtarens barns underhåll och uppfostran. Av orsaker

som nämns i den allmänna motiveringen är det skäl att i den internationellt privaträttsliga regleringen av ärvande fästa särskilt stor uppmärksamhet vid skyddet av den efterlevande makens ställning. Ett behov av skydd kan uppstå i synnerhet då olika staters lagar blir tillämpliga på makarnas rättsförhållanden och ärvandet. För att säkerställa att den efterlevande maken i alla situationer skall få en andel som anses skälig av makarnas förmögenhet föreslås att vissa av ärvdabalkens bestämmelser skall tillämpas också när en främmande stats lag annars skall tillämpas på ärvandet.

Enligt 1 mom. i den föreslagna paragrafen har den efterlevande maken utan hinder av bestämmelserna i en främmande stats lag rätt att i sin besittning hålla kvar en bostad som använts som makarnas gemensamma hem i Finland och bohag i enlighet med vad som bestäms i 3 kap. ärvdabalken. Den huvudsakliga bestämmelsen om detta finns i 3 kap 1 a § ärvdabalken. Den efterlevande makens besittningsrätt är dock i detta sammanhang inte en sådan förmån för den efterlevande maken i alla situationer som den är enligt bestämmelserna i ärvdabalkens 3 kap. utan beviljandet av besittningsrätt förutsätter att detta skall anses som skäligt med beaktande av den egendom som tillhör denne eller som tillfaller denne vid avvittringen, som arv eller genom testamente.

Då man överväger om bestämmelsen skall tillämpas bör man först och främst beakta vilken ställning den efterlevande maken får enligt de bestämmelser som skall tillämpas på avvittringen och ärvandet. Att låta den efterlevande maken få besittningsrätt till en bostad är skäligt närmast då den efterlevande makens ställning inte i ljuset av de nämnda bestämmelserna kan anses bli tillräckligt väl tryggad. Den preliminära utgångspunkten för en bedömning av skäligheten kan vara den ställning som den efterlevande maken skulle få enligt den finska lagstiftningen. Denna måttstock kan dock inte användas på ett stereotyp sätt. I den främmande stats lag som tillämpas på ärvandet kan den efterlevande makens ställning ha tryggats på ett annat sätt än vad den finska lagstiftningen gör, till exempel genom att ge den

efterlevande maken rätt till en viss minimiandel av kvarlåtenskapen före bröstarvingarna. Om detta är fallet, är det i allmänhet inte skäl att tillämpa bestämmelserna i 3 kap. ärvdabalken, även om den efterlevande maken ställning blir bli en aning sämre än vad den hade blivit om den finska lagen hade tillämpats. Då en främmande stats lag tillämpas på ärvandet, är det motiverat att acceptera att resultatet av arvskiftet kan avvika från vad det hade varit enligt finsk lag. En direkt tillämpning av finsk lag för att rätta till resultatet av arvskiftet kommer på fråga endast då avvikelserna är så stora att den inte kan godkännas med tanke på det i den finska arvslagstiftningen inskrivna målet att trygga den efterlevande makens ställning.

En bestämmelse som motsvarar 1 mom. i denna paragraf finns också i föreslagna 134 § äktenskapslagen. Enligt den bestämmelsen kan den efterlevande maken få besittningsrätten redan vid avvittringen. Det är nödvändigt att ta in en sådan här bestämmelse också i den internationellt privaträttsliga regleringen av ärvande därför att det kan komma upp fall där enbart arvskiftet förrättas i Finland.

Paragrafens 2 mom. gäller bidrag till arvlåtarens barn och efterlevande make. Enligt denna bestämmelse kan 8 kap. 1 och 2 § ärvdabalken tillämpas också då en främmande stats lag annars skall tillämpas på ärvandet. Ett barn som behöver medel för sin uppfostran eller utbildning utöver vad som tillfaller denne som arv kan således under de förutsättningar som nämns i bestämmelsen få bidrag ur kvarlåtenskapens behållning. På motsvarande sätt kan den efterlevande maken få bidrag i enlighet med vad som bestäms i 8 kap. 2 § ärvdabalken.

Genom de ovan beskrivna bestämmelserna strävar man först och främst efter att trygga arvlåtarens barns rätt till underhåll. När det gäller den efterlevande maken är målet att se till att denne får en skälig andel av makarnas egendom också då en främmande stats lag tillämpas på arvskiftet. Därför skall inte bestämmelserna i nämnda 8 kap. 2 § tillämpas riktigt som sådana utan de grunder på vilka intrång får göras också i en arvinges rätt till laglott anges särskilt i denna paragraf.

Det är tillåtet att göra intrång i rätten till laglott, om detta är nödvändigt för att den efterlevande maken skall få en andel som anses skälig av makarnas egendom. Vid bedömningen av vad som skall anses skäligt skall beaktas, förutom vad som tillfaller den efterlevande maken vid avvittringen och arvskiftet eller genom testamente, också vad som eventuellt tillfaller denne med stöd av 1 mom. Bidrag till den efterlevande maken kommer då närmast på fråga, om den främmande stats lag som tillämpas på ärvandet inte med hänsyn till avvittringens resultat skyddar den efterlevande maken tillräckligt väl, och om den efterlevande maken inte med stöd av 1 mom. kan ges besittningsrätt till en bostad eller besittningsrätten ensam inte innebär ett tillräckligt skydd. Avsikten med bestämmelsen är dock inte att i första hand ge den efterlevande maken besittningsrätt till en bostad före bidrag, utan bestämmelsen gör det också möjligt att den efterlevande maken får bidrag i stället för besittningsrätt. Då ett beslut skall fattas om hur den efterlevande makens ställning ordnas, skall särskild uppmärksamhet fästas vid ändamålsenligheten av dessa alternativ ur den efterlevande makens synvinkel.

Enligt 8 kap. 2 § ärvdabalken kan bidrag också ges till arvlåtarens trolovade. I den nu beskrivna paragrafen finns däremot inte någon bestämmelse om betalning av bidrag till arvlåtarens trolovade. Dennes ställning som arvlåtarens arvinge bestäms således i sin helhet enligt den främmande stats lag som tillämpas på ärvandet. Makes och trolovads olika ställning grundar sig på att det är ändamålsenligt att begränsa användningen av direkt tillämpliga bestämmelser till fall där det finns vägande skäl att tillåta en avvikelse från den främmande stats lag som skall tillämpas. En trolovads rätt till bidrag ur arvlåtarens kvarlåtenskap är inte av sådan art att det på grund av den är befogat att åsidosätta den främmande stats lag som skall tillämpas.

13 §. Paragrafen gäller arvskifte efter en arvlåtare som var gift vid sin död och där en annan stats lag skall tillämpas på arvskiftet än på avvittringen av egendomen. I fall som dessa där det äktenskapsrättsliga

förmögenhetsstatutet och successionsstatutet är olika, kan samverkan av avvittring och arvskifte lätt leda till ett slutresultat som blir oskäligt antingen för den efterlevande maken eller för arvingarna. Oskäligheten kan antingen ta sig uttryck i att den efterlevande maken blir utan förmåner både enligt det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet och enligt successionsstatutet eller i att den efterlevande maken skyddas av bägges statuten varvid arvingarna inte får något arv alls eller det blir mycket litet.

I den föreslagna paragrafen bestäms att arvskiftet i ovan avsedda fall skall kunna jämkas, det vill säga att egendomen delas enligt fri prövning så att slutresultatet blir ett annat vad det hade blivit efter ett arvskifte enligt successionsstatutet. Förutsättningen för jämkning är att samverkan av avvittring och arvskifte blir oskälig antingen för den efterlevande maken eller för arvingarna och att denna oskälighet är en följd av att man varit tvungen att tillämpa olika staters lagar på avvittringen och arvskiftet. Vid prövning av om samverkan är oskälig skall man särskilt beakta vilket resultatet hade varit om den stats lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden också hade tillämpats på ärvandet. Det finns anledning till förlikning i synnerhet då den efterlevande maken fått väsentligt mer eller väsentligt mindre egendom än vad som hade varit fallet om det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet hade tillämpats på både avvittring och arvskifte.

När man prövar behovet av jämkning måste man naturligtvis också beakta varför helhetsresultatet avviker från vad det hade varit enligt den lag som det äktenskapsrättsliga förmögenhetsstatutet anger. Beror helhetsresultatet på att makarna tillsammans eftersträvat det genom avtal om lagval och förordnanden, finns det naturligtvis ingen orsak att jämka arvskiftet på yrkande av den efterlevande maken, om inte nämnda rättshandlingar måste anses oskäliga för den efterlevande maken då man beaktar innehållet i respektive rättshandling och parternas ställning när rättshandlingen företogs samt förhållandena efter detta. Jämkning kan däremot vara behövlig på yrkande av en arvinge till exempel för att

skydda den rätt till laglott som arvingen har enligt den lag som tillämpas på ärvandet.

14 §. Paragrafen gäller situationer där arvet enligt den lag som tillämpas på ärvande tillfaller staten, något annat samfund eller skall användas för allmännyttiga ändamål. I allmänhet är det fråga om att en arvlåtare som inte har några arvingar enligt den lag som tillämpas på ärvande inte heller har förordnat om sin egendom i ett testamente.

Om arvlåtaren hade hemvist i Finland vid sin död, skall enligt 1 mom. tillämpas vad som bestäms i ärvdabalkens 5 kap. Egendomen tillfaller således finska staten, vars rätt till kvarlåtenskapen enligt 6 § lagen om införande av ärvdabalken bevakas av statskontoret. Egendomen tillfaller i dessa fall finska staten oberoende av var egendomen finns. I praktiken kan det i vissa fall vara omöjligt för statskontoret att realisera statens rätt till den del som egendomen befinner sig utomlands. Så kan det vara i synnerhet då en person som inte har arvingar avlider och dennes egendom enligt lagen i den stat där egendomen är belägen tillfaller någon annan, till exempel den stat där egendomen är belägen eller den stat vars medborgare arvlåtaren var. Härvid är man naturligtvis tvungen att anpassa sig till den faktiska situationen.

I paragrafens 2 mom. bestäms om fall där arvlåtaren hade sin sista hemvist i en främmande stat. I dessa fall är det i regel motiverat att i Finland godkänna de åtgärder som arvlåtarens hemviststat vidtar med avseende på kvarlåtenskapen. Om till exempel en österrikisk medborgare som vid sin död hade hemvist i Österrike efterlämnar egendom i Finland, är det ändamålsenligt att de österrikiska myndigheterna fattar beslut i enlighet med sin egen lagstiftning om vem den egendom som finns i Finland tillhör. Finland har ett intresse i ärendet endast om de österrikiska myndigheterna inte vidtar åtgärder med avseende på den egendom som finns i Finland, till exempel för att den egendom som en avliden person utan arvingar efterlämnar enligt den österrikiska lagstiftningen tillfaller den stat där egendomen är belägen.

Av dessa orsaker föreslås att man i de fall som avses i 2 mom. tillämpar

bestämmelserna i 5 kap. ärvdabalken på egendom som finns i Finland, förutsatt att en finsk domstol kan förordna en boutredningsman med stöd av 1 § 1 mom. 2—4 punkten i detta kapitel. Nämda bestämmelser blir således tillämpliga då en främmande stats myndigheter inte vidtar åtgärder i ett ärende samt då arvlåtaren har förordnat att finsk lag skall tillämpas på ärvandet. I sist nämnda fall måste det anses ändamålsenligt att egendom som finns i Finland tillfaller finska staten och att beslutet om detta fattas med stöd av bestämmelserna i 5 kap. utan hinder av den lag som skall tillämpas på ärvande, eftersom man kan anta att det är detta som arvlåtaren avsett när denne förordnat att finsk lag skall tillämpas.

Boutredning och arvskifte

15 §. I paragrafens 1 mom. anges vilken stats lag som skall tillämpas när det gäller förfarandet vid boutredning och arvskifte om boutredningen och arvskiftet förrättas i Finland. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall finsk lag härvid tillämpas. Bestämmelsen svarar mot en i den internationella processrätten allmänt accepterad princip enligt vilken domstolsstatens lag skall tillämpas på frågor som gäller förfarandet.

Bestämmelsen innebär bland annat att arvskifte förrättas antingen på åtgärd av delägarna själva eller skiftesman i enlighet med vad som bestäms i 23 kap. På motsvarande sätt förrättas boutredning i enlighet med vad som bestäms i 19 kap. antingen av boutredningsman eller genom delägarnas förvaltningsåtgärder. Det finns emellertid en specialbestämmelse i lagförslagets 16 § om omfattningen av boutredningen i de fall som är av internationell natur.

Tillämpningen av finsk lag på ett dödsbos förvaltning innebär bland annat att man i princip enligt 18 kap. 1 § ärvdabalken avgör vem som är delägare i ett dödsbo. Den lag som tillämpas på ärvandet bestämmer däremot vem som har en i ovan nämnda lagrum avsedd ställning som arvinge eller universell testamentstagare. Bestämmelserna i 18 kap. ärvdabalken tillämpas också när det

gäller företrädande av dödsbo och förande av talan för boets räkning samt delägars skadeståndsansvar.

I paragrafens 2 mom. finns en bestämmelse om göra en rätt som grundar sig på arv eller testamente gällande då boutredning och arvskifte förrättas i Finland. Enligt denna bestämmelse kan domstolen utan hinder av den lag som skall tillämpas på ärvande förordna att en arvinge eller testamentstagare skall göra sin rätt gällande inom en i 16 kap. 1 § 2 mom. avsedd, högst ett år lång tid från att denne blivit delgiven förordnandet. Preskriptionstiden för en rätt som grundar sig på arv eller testamente, vilken i princip bestäms enligt den lag som tillämpas på ärvande, kan således på detta sätt förkortas och det arvskifte som förrättas i Finland påskyndas.

16 §. I den föreslagna paragrafen bestäms om boutredningens omfattning i fall som är av internationell natur. Enligt 1 mom. omfattar boutredningen arvlåtarens samtliga tillgångar och skulder, om arvlåtaren vid sin död var bosatt eller hade hemvist i Finland. I detta fall har det inte någon betydelse om egendomen eller ett visst föremål finns i någon annan stat, utan kvarlåtenskapen behandlas som en helhet.

Om arvlåtaren vid sin död varken var bosatt eller hade hemvist i Finland, är det oftast inte ändamålsenligt att förrätta boutredning här. I enlighet med vad som anförts i samband med motiveringen vid 1 §, kan en finsk domstol dock i vissa fall förordna en boutredningsman för att utreda kvarlåtenskapen. Boutredningen omfattar härvid enligt 2 mom. i allmänhet enbart den egendom som finns i Finland.

Om arvlåtaren var finsk medborgare, kan boutredningen dock i vissa fall vara mera omfattande. Om arvlåtaren hade förordnat att finsk lag skall tillämpas på kvarlåtenskapen, kan boutredningen omfatta hela egendomen. Detta kan också vara fallet, om den egendom som arvlåtaren efterlämnade i en främmande stat inte blir föremål för en boutredning i den stat där arvlåtaren vid sin död var bosatt eller hade hemvist.

När det gäller annan egendom än fast egendom och lösöre kan det vara svårt att bedöma om den hör till egendom som finns i

Finland. Frågan måste avgöras från fall till fall med beaktande av till vilken stat förmögenheten har den närmaste anknytningen. Det kan till exempel vara motiverat att anse en fordran höra till den förmögenhet som finns i Finland om gäldenären har hemvist i Finland eller om fordran har sitt ursprung i affärsverksamhet som bedrivs i Finland, till exempel en banks inlåning i Finland eller ett försäkringsavtal som hör till den affärsverksamhet som ett försäkringsbolag bedriver i Finland.

I paragrafens 3 mom. finns det en bestämmelse om hur arvlåtarens skulder skall beaktas i de fall då boutredningen enbart omfattar egendom som finns i Finland. Enligt denna bestämmelse skall härvid beaktas skulder till borgenärer som har hemvist i Finland samt sådana skulder som borgenären uttryckligen meddelar boutredningsmannen att skall beaktas. Boutredningsmannen behöver således inte utreda om personer som har hemvist i en främmande stat har fordringar på arvlåtaren. Skulder för vilka borgenären har realsäkerhet, till exempel panträtt, i arvlåtarens egendom i Finland skall beaktas också om de inte anmälts. Frågan om det finns inhemska borgenärer måste däremot utredas på sedvanligt sätt till exempel genom offentlig stämning. Att en skuld inte beaktas i boutredningen påverkar naturligtvis inte borgenärens rätt att indriva sin fordran. Bestämmelsen innebär endast att boutredningsmannen inte blir skadeståndsskyldig gentemot borgenären på den grunden att han inte beaktat en utländsk skuld som inte meddelats honom särskilt. Anmälan om skulden kräver ingen särskild form enligt förslaget. Således måste det anses tillräckligt att kravet på att skulden beaktas i boutredningen ställs till boutredningsmannen bevisligen.

I paragrafens 4 mom. finns en bestämmelse om vem boutredningsmannen skall lämna redovisning till då de finska myndigheterna inte har behörighet i ett arvsärende. Redovisning skall då lämnas till den som har rätt att företräda dödsboet enligt de bestämmelser som skall tillämpas i den stat där arvlåtaren sist var bosatt eller hade sin sista hemvist. I bestämmelsen har således renvoi undantagsvis godkänts. Genom detta

säkerställs att redovisningen och egendomen överlämnas till dem som skall få den enligt rättsordningen i den stat där arvlåtaren sist var bosatt eller där denne hade sin sista hemvist. När ett arvsärende har så svag anknytning till Finland att de finska myndigheterna inte har behörighet i det, är det ändamålsenligt att man i Finland anpassar sig till rättsläget i den stat där arvlåtaren sist var bosatt eller där denne hade sin sista hemvist.

17 §. Paragrafen gäller arvskifte då arvlåtaren vid sin död var bosatt eller hade hemvist i Finland. Arvskiftet omfattar härvid arvlåtarens egendom i sin helhet oberoende av var den finns. Boets delägare kan naturligtvis komma överens om till exempel att enbart egendom som finns i Finland delas vid arvskiftet eller att en fastighet som är belägen i en främmande stat lämnas utanför arvskiftet. Om ett avtal om att viss egendom lämnas oskiftad har ingåtts, kommer avtalet att bedömas enligt bestämmelserna i 24 kap. ärvdabalken vilka gäller på avtal grundad samförvaltning av dödsbo.

Den egendom som vid arvskiftet tilldelas var och en av delägarna bestäms enligt den lag som tillämpas på ärvande. Avvikelse från bestämmelserna i denna lag kan dock enligt paragrafen göras om detta är nödvändigt för att en arvinge skall få den andel som hör till denne. Det är motiverat att utnyttja denna möjlighet i de fall då den som får egendomen enligt lagen i den stat där egendomen är belägen måste uppfylla vissa krav för att behålla den. För att arvskiftets slutresultat också i praktiken skall kunna genomföras, är det härvid i allmänhet ändamålsenligt att tilldela egendomen i fråga en sådan delägare som uppfyller kraven i de bestämmelser som gäller i den stat där egendomen finns. Till den del det är fråga om fast egendom tryggar lagförslaget 8 § i allmänhet detta. En avvikelse med stöd av denna paragraf från bestämmelserna om arvskifte i den lag som tillämpas på ärvande kommer således närmast i fråga då begränsningarna i rätten att ta arv gäller någon annan än fast egendom.

Paragrafens 2 mom. gäller omfattningen av arvskiftet om arvlåtaren varken var bosatt eller hade hemvist i Finland. Då är det i

allmänhet inte ändamålsenligt att sträva efter att förrätta arvskiftet i Finland. Enligt 26 kap. 1 § kan domstolen dock också i sådana fall under vissa förutsättningar förordna en skiftesman. Arvskiftet omfattar i så fall i allmänhet enbart egendom i Finland. Om den internationella behörigheten hos den domstol som förordnat skiftesmannen grundar sig endast på att arvlåtaren efterlämnade en i 25 kap. avsedd gårdsbruksenhet, omfattar arvskiftet i Finland enbart denna gårdsbruksenhet jämte därtill hörande lösöre. Om arvlåtaren var finsk medborgare, kan arvskiftet enligt förslaget i vissa fall omfatta hela arvlåtarens förmögenhet. Så är fallet först och främst när arvlåtaren förordnat att finsk lag skall tillämpas på ärvandet. Genom att förrätta arvskifte av hela kvarlåtenskapen kan man i dessa fall uppnå de mål som arvlåtaren hade när denne valde finsk lag som tillämplig lag.

En annan situation där arvskiftet av en finsk medborgares kvarlåtenskap kan förrättas så att det omfattar också förmögenhet i utlandet uppstår enligt 2 mom. då myndigheterna i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist inte vidtar några åtgärder med avseende på förmögenheten i fråga. Då är det ändamålsenligt att arvskiftet kan förrättas i Finland som var arvlåtarens medborgarstat.

Delägarna i boet kan naturligtvis genom avtal försöka dela boets egendom också till den del som den enligt 2 mom. inte hör till arvskiftet. Ett sådant avtal måste anses vara ogiltigt i förhållande till tredje män som har rätt till arvet enligt de bestämmelser som tillämpas i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist. Om lagfart kunde beviljas med stöd av ett sådant avtal, skulle dessa tredje mäns ställning försämrats. Därför föreslås att om man i skiftesavtalet kommit överens om delning av sådan egendom som enligt 2 mom. inte hör till arvskiftet, kan lagfart beviljas med stöd av avtalet endast om de personer som hade haft rätt till arvet enligt lagen i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist har godkänt avtalet. Vid ansökan om lagfart måste man således först förete bevis antingen över att avtalet har godkänts eller över att alla de personer som har rätt till arvet enligt lagen i ovan nämnda stat är parter i avtalet.

18 §. I paragrafen finns en bestämmelse om när arvskiftet skall anses vara till formen giltigt. När det gäller ett arvskifte av internationell natur, är det ändamålsenligt att utgå från att arvskiftet är till formen giltigt om det är giltigt till formen enligt lagen i en sådan stat som ärvandet hade en godtagbar anknytning till. Genom att godkänna olika formalalternativ kan man säkerställa att arvskiftet inte blir ogiltigt enbart på grund av att formkraven i de stater till vilket ärvandet har en anknytning avviker från varandra. Enligt denna paragraf är arvskiftet giltigt till formen om det uppfyller formkraven enligt lagen i den stat där arvskiftet förrättades. Dessutom är arvskiftet giltigt till formen om det svarar mot formföreskrifterna i lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist eller vars medborgare denne var vid sin död. Likaså har arvskiftet förrättats på ett till formen giltigt sätt om formkraven uppfylls enligt den stats lag som enligt 5 eller 6 § skulle tillämpas på ärvandet. Omständigheter som hör till formkraven är till exempel kravet på att en rättshandling företagits skriftligen eller att den skall undertecknas eller bevitnas på ett visst sätt eller registreras.

Särskilda bestämmelser

19 §. I paragrafens 1 mom. finns en bestämmelse enligt vilken en hänvisning till en främmande stats lag, om inte något annat bestäms särskilt, avser andra bestämmelser i den främmande statens lag än sådana bestämmelser som hör till den internationella privaträtten. Den så kallade renvoi-principen tillämpas med andra ord i allmänhet inte och det är således inte nödvändigt att känna till en främmande stats lagvalsbestämmelser för att hitta den tillämpliga lagen. I 16 § 4 mom. och 17 § 3 mom. finns undantag till denna regel. När man prövar de frågor som avses i dessa paragrafer måste man beakta också de bestämmelser inom den internationella

privaträtten som tillämpas i den stat där arvlåtaren sist var bosatt eller hade sin sista hemvist.

Paragrafens 2 mom. uttrycker den så kallade ordre public-principen. Enligt denna princip skall en bestämmelse i en främmande stats lag lämnas utan avseende om en tillämpning av den skulle leda till ett resultat som strider mot grunderna i den finska rättsordningen. Denna princip anses redan i dag ingå i gällande rätt. När det gäller motiveringen till bestämmelsen hänvisas till vad som anförts i detaljmotiveringen med avseende på 139 § i förslaget till ändring av äktenskapslagen.

20 §. I paragrafen anges tillämpningsområdet för bestämmelserna i 26 kap. ärvda-balken. Enligt denna bestämmelse skall bestämmelserna i kapitlet tillämpas endast om inte något annat följer av någon annan lag eller ett statsfördrag som binder Finland. De föreslagna bestämmelserna i 26 kap. är allmänna bestämmelser och åsidosätts om något annat bestäms för särskilda fall.

Det finns specialbestämmelser om ärvande i vissa statsfördrag som binder Finland. Sådana är den nordiska arvskonventionen, rättshjälpsöverenskommelsen mellan Finland och Sovjetunionen och rättshjälpsöverenskommelsen mellan Finland och Polen.

Ikraftträdelsebestämmelse. Den föreslagna lagen tillämpas inte om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande. Till denna del skall de principer som ansetts vara i kraft före lagens ikraftträdande tillämpas.

2. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft cirka tre månader efter att de har antagits och blivit stadfästa.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag.

*Lagförslagen***1.****Lag****om ändring av äktenskapslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i äktenskapslagen av den 13 juni 1929 (234/1929) 6 §, 12 § 2 mom. och 27 § 1 mom., dessa lagrum sådana de lyder, 6 § och 27 § 1 mom. i lag 411/1987 och 12 § 2 mom. i lag 618/1998, samt

fogas till lagen en ny V avdelning, i stället för den V avdelning som upphävts genom nämnda lag 411/1987, som följer:

6 §

Ingen får ingå äktenskap, om hans eller hennes tidigare äktenskap ännu är i kraft. Inte heller den vars registrerade partnerskap är i kraft får ingå äktenskap.

12 §

De förlovade skall dessutom skriftligen uppge om de tidigare har ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap. Framgår det inte av de uppgifter som den som prövar hinder mot äktenskapet har till sitt förfogande att det tidigare äktenskapet eller registrerade partnerskapet har upplösts, skall den förlovade ge den som prövar hinder mot äktenskapet ett intyg eller annan särskild utredning om detta.

27 §

Makarna skall dömas till äktenskapsskillnad utan betänketid,

1) om makarna är släkt med varandra i rätt uppstigande eller nedstigande led eller är syskon eller halvsyskon, eller

2) om äktenskapet har ingåtts medan någondera makens tidigare äktenskap eller registrerade partnerskap var i kraft och det tidigare äktenskapet eller registrerade partnerskapet ännu inte har upplösts.

V AVDELNINGEN

**BESTÄMMELSER SOM HÖR TILL
DEN INTERNATIONELLA
PRIVATRÄTTEN**

1 kap.

Ingående av äktenskap*Rätt att ingå äktenskap*

108 §

En kvinnas och en mans rätt att ingå äktenskap inför en finsk myndighet bestäms enligt finsk lag.

Om varken kvinnan eller mannen är finska medborgare och ingendera är bosatt i Finland, har de rätt att ingå äktenskap inför en finsk myndighet endast, om äktenskapet är tillåtet enligt finsk lag och vardera har rätt att ingå äktenskap enligt lagen i den stat där han eller hon är medborgare eller är bosatt eller lagen i den stat som i någondera av nämnda stater skall tillämpas vid prövning av hinder mot äktenskap. De förlovade är skyldiga att lägga fram en godtagbar utredning om sin rätt att ingå äktenskap enligt en främmande stats lag.

Om det på grund av krigstillstånd eller andra därmed jämförbara instabila förhållanden inte är möjligt att få uppgifter om innehållet i lagstiftningen i den stat enligt vars lag de

förlovades rätt att ingå äktenskap bestäms enligt 2 mom., får de förlovades rätt att ingå äktenskap utan hinder av 2 mom. prövas enligt finsk lag, om de förlovade begär det och ett ingående av äktenskap här kan anses motiverat med beaktande av de förlovades anknytning till Finland.

109 §

En finsk myndighet får ge i 4, 8 och 9 § avsett tillstånd att ingå äktenskap oberoende av hinder mot äktenskap, om åtminstone den ena av de förlovade är finsk medborgare eller är bosatt i Finland.

110 §

Om avsikten är att ingå äktenskap inför en finsk myndighet i en främmande stat och hindren mot äktenskap inte har prövats i Finland, skall den myndighet som förrättar vigseln pröva att i lagen avsedda hinder mot äktenskapet inte föreligger.

Förrättas en i 1 mom. avsedd vigsel i en sådan främmande stat enligt vars lagstiftning hinder mot äktenskap i dess lagstiftning eller vissa av dem måste beaktas eller att bestämmelserna om lysning i dess lagstiftning måste beaktas då en annans stats myndighet förrättar en vigsel där, skall dessutom bestämmelserna i den främmande statens lag iakttas.

111 §

Om en finsk medborgare eller en främmande stats medborgare som är bosatt i Finland ämnar ingå äktenskap inför en främmande stats myndighet i utlandet eller i Finland, har han eller hon rätt att på begäran av den som prövar hinder mot äktenskap få ett intyg över att han eller hon enligt finsk lag har rätt att ingå det avsedda äktenskapet.

Ett intyg får dock inte ges, om de uppgifter som behövs för att pröva hinder mot äktenskap inte framgår av befolkningsdata-systemet och den som ber om ett intyg inte kan lägga fram någon annan tillförlitlig utredning om dem.

Diplomatiska representanter och vissa prästers rätt att förrätta vigsel

112 §

Utrikesministeriet kan ge tjänstemän inom Finlands utrikesrepresentation rätt att i stationeringslandet förrätta vigsel mellan förlovade av vilka åtminstone den ena är finsk medborgare.

Undervisningsministeriet kan på ansökan och efter utlåtande från utrikesministeriet besluta att rätten att viga förlovade till äktenskap i en främmande stat skall höra till en viss prästtjänst, prästbefattning eller uppgift som präst vid ett finskt religiöst samfund. Av de förlovade skall åtminstone den ena vara finsk medborgare. Ovan nämnda rätt kan också ges personligen en sådan av ett finskt religiöst samfund anställd präst som har rätt att förrätta vigsel.

Utrikesministeriet och undervisningsministeriet kan ställa upp sådana begränsningar eller villkor för rätten att förrätta vigsel som är befogade med hänsyn till ifrågavarande främmande stats lagstiftning eller till de omständigheter som påverkar behovet av rätten att förrätta vigsel.

113 §

Utrikesministeriet kan på ansökan ge en främmande stats diplomatiska representant eller konsulära tjänsteman i Finland tillstånd att i enlighet med förföreskrifterna i den främmande statens lag i Finland förrätta vigsel mellan utlänningar av vilka åtminstone den ena är medborgare i den stat som den som förrättar vigseln representerar.

Undervisningsministeriet kan på ansökan och efter utlåtande från utrikesministeriet bemyndiga en präst som är anställd i en utländsk kyrklig församling i Finland att enligt förföreskrifterna i den främmande statens lag förrätta vigsel mellan personer av vilka åtminstone den ena är medborgare i staten i fråga. Rätten att förrätta vigsel kan anslutas till en viss prästtjänst, prästbefattning eller uppgift som präst eller ges en ovan avsedd präst personligen.

En vigsel som avses i 1 och 2 mom. får inte förrättas, om den som förrättar vigseln har

kännedom om en omständighet som utgör ett hinder mot äktenskap enligt 6 och 7 §.

Förrättande av vigsel

114 §

Vigsel till äktenskap inför en finsk myndighet i Finland eller i en främmande stat skall förrättas i enlighet med formföreskrifterna i finsk lag.

2 kap.

Erkännande av utländskt äktenskap

Förutsättningar för erkännande

115 §

Ett äktenskap som en kvinna och en man har ingått i en främmande stat inför en myndighet i staten i fråga är giltigt i Finland, om det är giltigt i den stat där äktenskapet ingicks eller i den stat där någondera maken var bosatt eller där han eller hon var medborgare då äktenskapet ingicks.

En vigsel till äktenskap som en främmande stats diplomatiska representant eller konsulära tjänsteman, en präst som är anställd i en kyrklig församling från en främmande stat eller någon annan som en främmande stat har bemyndigat att förrätta vigsel i främmande stater, har förrättat i en annan främmande stat eller med stöd av ett i 113 § avsett tillstånd i Finland är giltig i Finland, om den är giltig i den stat som den som förrättade vigseln representerar eller i den stat där någondera maken var bosatt eller där han eller hon var medborgare då äktenskapet ingicks.

116 §

Ett äktenskap som har ingåtts i en främmande stat efter att den ena av de förlovade har avlidit eller utan att den ena av de förlovade varit personligen närvarande vid vigseln eller som ingåtts uteslutande genom faktiska åtgärder utan vigsel eller något annat förfarande är giltigt i Finland endast, om

- 1) det är giltigt i den stat som avses i 155 § 1 mom., och
- 2) det finns särskilda skäl att anse äktenskapet som giltigt här.

Vid prövning av om ett i 1 mom. avsett äktenskap skall anses giltigt skall särskilt beaktas de förlovades anknytning till den stat där äktenskapet ingicks och den tid som makarnas samlevnad varat.

De finska myndigheternas behörighet i ärenden som gäller giltigheten av äktenskap

117 §

Ett ärende som gäller giltigheten av ett äktenskap kan prövas i Finland, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad mellan makarna enligt 119 § kan prövas i Finland.

Beror avgörandet av något ärende på om ett äktenskap är giltigt, kan en finsk myndighet pröva äktenskapets giltighet i samband med ärendet i fråga, även om myndigheten inte har behörighet enligt 1 mom.

118 §

Republikens president kan av synnerligen vägande skäl besluta att ett äktenskap som ingåtts i en främmande stat och som med stöd av 115 och 116 § inte erkänns skall anses som giltigt i Finland. En ansökan om detta kan göras av vardera av de vidga eller om någondera av dem har avlidit, av dennes arvingar.

3 kap.

Upplösning av äktenskap

De finska domstolarnas internationella behörighet

119 §

Ett ärende som gäller äktenskapsskillnad kan prövas i Finland, om

- 1) någondera maken har hemvist i Finland, eller
- 2) sökanden har haft hemvist i eller annan nära anknytning till Finland och inte kan få ärendet prövat i den främmande stat där någondera maken har hemvist, eller detta skulle innebära oskäligen svårigheter för sökanden, och om det med hänsyn till omständigheterna kan anses befogat att ärendet prövas i Finland.

Allmän åklagare kan föra talan i Finland om dömande till äktenskapsskillnad mellan makar med stöd av 27 § 2 mom. äktenskapslagen, om

1) vigseln har förrättats av en finsk myndighet med vigselrätt och

2) någondera maken har hemvist i Finland.

Allmänna åklagaren kan dessutom föra talan i Finland om dömande till äktenskapsskillnad mellan makar, om äktenskapet har ingåtts medan någondera makens tidigare äktenskap eller registrerade partnerskap var i kraft och det tidigare äktenskapet eller registrerade partnerskapet ännu inte har upplösts och båda makarna har hemvist i Finland.

Yrkande om samlevnadens upphörande kan prövas i Finland, om makarna här har en bostad som är avsedd att vara deras gemensamma hem.

Bestämmelserna i 1—3 mom. skall tillämpas endast om inte något annat följer av rådets förordning (EG) nr 1347/2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn eller av ett fördrag som binder Finland.

Tillämplig lag

120 §

I ärenden som avser äktenskapsskillnad eller samlevnadens upphörande skall finsk lag tillämpas.

Erkännande av beslut som meddelats i en främmande stat

121 §

Har en myndighet i en främmande stat meddelat ett beslut genom vilket ett äktenskap dömts att återgå eller makar dömts till hemskillnad eller äktenskapsskillnad, skall beslutet utan särskild stadfästelse anses giltigt i Finland om,

1) båda makarna då beslutet meddelades var medborgare i den stat till vilken myndigheten hör, eller

2) beslutet gäller makar av vilka ingendera då var finsk medborgare och av vilka den ena eller vardera var medborgare i någon annan stat än den till vilken myndigheten hör och

beslutet anses giltigt i vardera makens hemland.

Ett i 1 mom. avsett beslut som meddelats av en myndighet i en främmande stat är giltigt i Finland endast, om det har stadfästs på nedan nämnt sätt, när det är fråga om

1) makar av vilka åtminstone den ena var finsk medborgare då beslutet meddelades, eller

2) makar som avses i 1 mom. 2 punkten, men beslutet inte uppfyller det villkor som avses i nämnda punkt.

122 §

Ett beslut som avses i 121 § 2 mom. kan stadfästas här, om någondera maken med avseende på sitt medborgarskap eller sin hemvist har haft sådan anknytning till den främmande staten i fråga att myndigheten där skall anses ha haft tillräcklig anledning att ta upp ärendet till prövning och beslutet inte i det väsentliga strider mot rättsordningen i Finland.

123 §

Ansökan om i 122 § avsedd stadfästelse skall göras hos Helsingfors hovrätt. Ändring i hovrättens beslut i ärendet får sökas hos högsta domstolen genom besvär, om högsta domstolen med stöd av 30 kap. 3 § rättegångsbalken beviljar besvärstillstånd.

124 §

På beslut som meddelats av en myndighet i en främmande stat och genom vilket ett äktenskap förklarats ogiltigt tillämpas på motsvarande sätt bestämmelserna i 121—123 §.

125 §

Bestämmelserna i 121—124 § tillämpas endast om inte något annat följer av rådets förordning om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn eller av ett fördrag som binder Finland.

Den som med stöd av artikel 14.3 i den förordning som avses i 1 mom. yrkar få fastställt att en dom som meddelats i en medlemsstat skall erkännas eller lämnas utan erkännande, skall anhängiggöra ärendet vid

en domstol som avses i 10 kap. 10 § rättegångsbalken eller, om yrkandet enbart gäller fastställelse av ett avgörande som gäller vårdnad om barn, vid en domstol som avses i 13 § lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

4 kap.

Makars rättsförhållanden

De finska domstolarnas internationella behörighet

126 §

En finsk domstol kan pröva ett ärende som gäller äktenskapets personliga rättsverkningar, om svaranden är bosatt eller har hemvist i Finland.

Ett ärende som gäller underhåll kan prövas av en domstol i Finland också om den som har rätt till underhåll är bosatt eller har hemvist i Finland.

En finsk domstol som är behörig i ett ärende som gäller äktenskapsskillnad kan i samband med detta ärende pröva ett ärende som gäller underhåll av make eller något annat sådant ärende som gäller de personliga rättsverkningarna av äktenskap och som behöver avgöras på grund av äktenskapsskillnaden.

127 §

En finsk domstol kan pröva ett ärende som gäller makars förmögenhetsförhållanden, om

- 1) svaranden är bosatt eller har hemvist i Finland,
- 2) kändan är bosatt eller har hemvist i Finland och finsk lag skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden,
- 3) makarna tillsammans sist var bosatta eller hade sin sista gemensamma hemvist i Finland, och den ena av makarna fortfarande är eller var bosatt eller hade hemvist här vid sin död,
- 4) den egendom som ärendet gäller finns i Finland,
- 5) svaranden godkänner att ärendet prövas i Finland eller avger svaromål i ärendet utan att göra invändningar om bristande behörighet.

En finsk domstol är alltid behörig i ärenden

som gäller de åtgärder som vidtagits av en skiftesman som en finsk domstol förordnat.

En finsk domstol kan registrera ett äktenskapsförord eller ett avtal om den lag som skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden, även om den inte enligt 1 mom. är behörig att pröva ett ärende som gäller makars förmögenhetsförhållanden.

Det som i 1 mom. föreskrivs om kändan och svaranden skall i ett ansökningsärende tillämpas på sökanden och dennes motpart.

Lag som tillämpas på äktenskapets personliga rättsverkningar

128 §

På äktenskapets personliga rättsverkningar tillämpas lagen i den stat där vardera maken har hemvist. Har makarna inte hemvist i samma stat, tillämpas lagen i den stat där vardera maken under äktenskapet senast hade hemvist, om den ena av makarna fortfarande har hemvist där.

I andra än i 1 mom. avsedda fall tillämpas lagen i den stat till vilken makarna med beaktande av alla omständigheter som inverkar på saken har närmaste anknytning. I ett ärende som gäller rätten till underhåll tillämpas dock lagen i den stat där den som har rätt till underhåll har hemvist.

Lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden

129 §

Om inte något annat har avtalats på det sätt som föreskrivs i 130 §, tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden lagen i den stat där vardera maken tog hemvist efter att äktenskapet hade ingåtts.

Har makarna senare tagit hemvist i en annan stat, tillämpas lagen i den staten om makarna har varit bosatta där i minst fem år. Lagen i denna stat tillämpas dock så snart makarna tagit hemvist där, om makarna tidigare under sitt äktenskap har haft hemvist i den staten eller om vardera maken är medborgare där.

Den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden ändras inte enligt 2 mom., om

1) makarna eller de förlovade genom ett avtal som avses i 130 § har fastställt vilken lag som skall tillämpas på förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet, eller

2) en make på grund av äktenskapets upplösning, hemskillnad eller ett anhängigt äktenskapsskillnadsärende har fått rätt att yrka på avvitrting före den tidpunkt då lagen i den andra staten blir tillämplig.

Om makarna inte har tagit hemvist i samma stat, tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden lagen i den stat till vilken makarna med hänsyn till alla omständigheter som inverkar på saken har närmaste anknytning.

130 §

Förlovade och makar har rätt att genom avtal förordna vilken lag som skall tillämpas på förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet på det sätt som föreskrivs i 2 mom. Avtalet skall ingås skriftligen för att det skall vara giltigt.

Som lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden kan förordnas lagen i den stat där den ena eller vardera maken har hemvist eller där maken är medborgare vid ingående av avtalet. Om den ena eller vardera maken under äktenskapet har tagit hemvist i någon annan stat, kan som tillämplig lag också förordnas lagen i den stat där vardera maken senast hade hemvist.

Ett avtal om ändring eller återkallande av ett avtal som avses i 1 mom. skall ingås skriftligen för att det skall vara giltigt.

131 §

Frågor som skall avgöras enligt den lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden är särskilt

1) skifte av makars egendom när äktenskapet har upplösts eller under äktenskapet,

2) makars och förlovades rättshandlingar som gäller förmögenhetsförhållanden inom äktenskap,

3) makes rätt att bestämma om egendom, samt

4) makes ansvar för makarnas skulder.

Byte av den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden påverkar inte giltigheten av en rättshandling som företagits

tidigare. Giltigheten av bestämmelserna i ett äktenskapsförord eller ett avtal om framtida avvitrting av egendom bedöms dock enligt den stats lag som skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden då frågan blir aktuell.

En rättshandling som makar eller förlovade har företagit och som gäller makars förmögenhetsförhållanden skall anses giltig till formen också då den uppfyller formkraven enligt lagen i den stat där rättshandlingen företogs eller där makarna hade hemvist när rättshandlingen företogs. Om makar som är bosatta eller har hemvist i Finland upprättar ett äktenskapsförord, skall de dock alltid iakttä 43 och 44 § för att förordet skall vara giltigt.

Begränsningar av tillämpning av en främmande stats lag

132 §

I ett ärende som gäller fastställande av underhållsbidrag eller ändring av fastställt underhållsbidrag skall, utan hinder av vad som föreskrivs i den tillämpliga lagen, alltid vid prövning av underhållsbidragets belopp beaktas den till underhåll berättigades behov av underhåll samt den underhållsskyldiges betalningsförmåga.

133 §

Det som i 38—40 och 86 § föreskrivs om samtycke och tillstånd till en överlåtelse eller någon annan rättshandling som en make företar samt om när en rättshandling blir giltig skall tillämpas också då makarnas förmögenhetsförhållanden skall bedömas enligt lagen i en främmande stat, om den egendom som rättshandlingen gäller finns i Finland.

134 §

Avvitrting kan med stöd av 103 b § 1 mom. jämkas även om en främmande stats lag i övrigt skall tillämpas på avvitrtingen.

Vid avvitrting som förrättas på grund av makes död, har den efterlevande maken rätt att i sin besittning behålla en sådan bostad i Finland som makarna använt som sitt gemensamma hem eller som annars hör till

kvarlåtenskapen och bohag så som i 3 kap. ärvdabalken föreskrivs, även om en främmande stats lag skall tillämpas på avvittringen, om detta skall anses skäligt med beaktande av den egendom som tillhör maken samt den egendom som tillfaller maken vid avvittringen, genom arv eller genom testamente.

135 §

En sådan bestämmelse i en främmande stats lag och som begränsar makes rätt att ta upp skuld eller rätt att förfoga över sin egendom mer än vad som föreskrivs i denna lag kan inte åberopas mot tredje man, om

1) rättshandlingen gäller fast egendom som är belägen i Finland eller nyttjanderätten till sådan egendom, eller

2) den make som företagit rättshandlingen och tredje man befann sig i Finland då rättshandlingen företogs och tredje man varken kände till eller borde ha känt till begränsningen.

Ett avtal genom vilket makarna har bestämt att en främmande stats lag skall tillämpas på förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet kan inte åberopas mot makes borgenär i det fall att makarna är bosatta eller har hemvist i Finland, om inte avtalet har lämnats in för registrering så som i 43 § föreskrivs.

Om makarna är bosatta eller har hemvist i Finland, kan ett äktenskapsförord som makarna upprättat innan någondera maken tagit hemvist i Finland inte åberopas mot makes borgenär, om inte förordet har lämnats in för registrering så som i 2 mom. föreskrivs.

Registrering av avtal i fall som avses i 2 och 3 mom. kan inte åberopas till skada för en borgenär vars fordran uppstått innan avtalet registrerades.

Avvittring efter hemskillnad

136 §

Har makar på vilkas förmögenhetsförhållanden finsk lag skall tillämpas dömts till hemskillnad i en främmande stat, kan avvittring av

egendomen förrättas med anledning av hemskillnaden. Make har härvid inte giftorätt i egendom som den andra maken erhållit efter att hemskillnad beviljats, och täckning av skuld skall ske enligt de omständigheter som rådde vid den tidpunkt då hemskillnad beviljades.

Bestämmelserna i 1 mom. tillämpas inte, om makarna efter att hemskillnaden beviljades har återupptagit samlevnaden.

Förrättande av avvittring

137 §

Även om en främmande stats lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden, kan avvittring förrättas genom ett avtal mellan makar eller på åtgärd av en skiftesman i enlighet med vad som föreskrivs i finsk lag.

Avvittringen omfattar makarnas hela egendom oberoende av var den finns, om inte makarna avtalar om något annat. Vid fastställande av vilken egendom som tillfaller en make vid avvittringen kan avvikelser göras från bestämmelserna i den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden, om detta är nödvändigt för att en lagenlig andel av egendomen skall tillfalla maken.

Avskiljande av egendom

138 §

Det som i detta kapitel föreskrivs om avvittring skall även tillämpas på avskiljande av egendom.

5 kap.

Särskilda bestämmelser

139 §

Om inte något annat bestäms särskilt, avser en hänvisning i denna avdelning till en främmande stats lag inte de bestämmelser i den främmande statens lag som hör till området för den internationella privaträtten.

En bestämmelse i en främmande stats lag skall lämnas utan avseende, om tillämpning av den skulle leda till ett resultat som strider mot grunderna för den finska rättsordningen.

140 §

Bestämmelserna i denna avdelning skall iakttas endast om något annat inte följer av någon annan lag eller av internationella förpliktelser som binder Finland.

141 §

Utrikesministeriet och undervisningsministeriet kan återkalla tillstånd som getts med stöd av 112 och 113 §, om den som förrättar vigsel handlar i strid med villkoren i tillståndet eller på något annat sätt bryter mot finsk lag eller om det av någon annan orsak är påkallat.

142 §

Närmare bestämmelser om verkställigheten av denna avdelning utfärdas vid behov genom förordning av statsrådet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

De bestämmelser som gäller när denna lag träder i kraft skall utan hinder av lagen tillämpas

- 1) vid prövning av hinder mot äktenskap, om prövning begärts före ikraftträdandet av lagen,
- 2) på en rättshandling som gäller makars förmögenhetsförhållanden, om den företagits före ikraftträdandet av lagen,
- 3) vid avgörande av något annat ärende än ett sådant som gäller ett äktenskaps giltighet, om ärendet är anhängigt vid domstol då lagen träder i kraft,

4) på avvittning av egendom, om en make har avlidit eller någon annan händelse som är avgörande för förrättande av avvittning har inträffat före ikraftträdandet av lagen.

Har ett äktenskap ingåtts före ikraftträdandet av lagen och har åtminstone den ena av makarna hemvist i Finland när lagen träder i kraft, förblir oberoende av lagens ikraftträdande den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden densamma under det kalenderår som följer på ikraftträdandet, om inte makarna avtalar om den lag som tillämpas på förmögenhetsförhållandena inom äktenskapet på det sätt som föreskrivs i 130 §. De makar som här avses kan genom avtal bestämma att den lag som tillämpas är den stats lag som skulle tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden när denna lag trädde i kraft.

Bestämmelserna i 2 mom. tillämpas också om ingendera av makarna har hemvist i Finland när lagen träder i kraft, om äktenskapet har ingåtts före lagens ikraftträdande och finsk lag enligt de bestämmelser som gäller när lagen träder i kraft skall tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden.

Ett äktenskap som har ingåtts före lagens ikraftträdande och som var giltigt enligt de bestämmelser som tillämpades när lagen trädde i kraft är giltigt utan hinder av bestämmelserna i lagen. Ett äktenskap som före ikraftträdandet av lagen konstaterats vara ogiltigt genom en domstols beslut blir inte giltigt genom lagens ikraftträdande.

2.

Lag**om upphävande av vissa bestämmelser i lagen angående vissa familjerättsliga förhållanden
av internationell natur**

I enlighet med riksdagens beslut

1 § Genom denna lag upphävs i lagen den 5 december 1929 angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur (379/1929) I avdelningen, 47 och 49—51 §, sådana de lyder, 50 § delvis ändrad i	lag 190/1967 och 413/1987 samt 51 § delvis ändrad i nämnda lag 190/1967. 2§ Denna lag träder i kraft den 20 .
--	--

3.

Lag**om ändring av ärvdabalken**

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till ärvdabalken av den 5 februari 1965 (40/1965) ett nytt 26 kap. som följer:

26 kap.

**Bestämmelser som hör till den
internationella privaträttens område***De finska domstolarnas internationella
behörighet*

1 §

En finsk domstol kan förordna en
boutredningsman eller skiftesman, om

1) arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist i
Finland vid sin död, eller

2) arvlåtaren var finsk medborgare och hade
förordnat att finsk lag skall tillämpas på
ärvandet,

3) arvlåtaren var finsk medborgare och
boutredning eller arvskifte inte förrättas i den
stat där arvlåtaren var bosatt eller hade
hemvist,

4) arvlåtaren efterlämnade egendom i
Finland och boutredning eller arvskifte av
denna egendom inte förrättas i den stat där
arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist, eller
5) arvlåtaren efterlämnade en sådan
gårdsbruksenhet i Finland som avses i 25
kap. och finsk lag skall tillämpas på
ärvandet.

En finsk domstol kan förordna en

boutredningsman också om arvlåtaren
efterlämnade egendom i Finland och det är
nödvändigt att förordna en boutredningsman
för att trygga en borgenärs eller en
legattagares rätt.

2 §

En finsk domstol har behörighet i andra än i
1 § avsedda ärenden som gäller arv, om

1) arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist i
Finland vid sin död, eller

2) ärendet gäller en åtgärd som ingick i en av
en finsk domstol förordnad
boutredningsmans eller skiftesmans
uppgifter.

Ett ärende som gäller utfyllnad av laglott,
återbäring av förskott på arv, giltigheten av
testamente eller andra därmed jämförbara
yrkanden kan prövas i Finland också om
svaranden är bosatt eller har hemvist här.

3 §

Även om en finsk domstol inte enligt 1 och 2
§ har behörighet, kan den pröva ett
arvsärende, om svaranden samtycker till att
ärendet prövas i Finland eller avger svaromål
i ärendet utan att göra en invändning om
bristande behörighet och ärendet inte gäller
en sådan tredje mans rätt som hade varit part

i ärendet om det hade anhängiggjorts i en stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist vid sin död.

4 §

Förutom i de fall som avses i 1—3 § kan en finsk domstol vidta åtgärder, om det behövs för att skydda i Finland befintlig egendom som hör till kvarlåtenskapen.

Lag som tillämpas på ärvande

5 §

Har arvlåtaren inte förordnat om något annat och följer något annat inte av 2 mom., skall på ärvandet tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist vid sin död.

Har arvlåtaren tidigare haft hemvist i någon annan stat, skall lagen i den stat som avses i 1 mom. dock tillämpas endast, om

1) arvlåtaren var medborgare i den staten vid sin död, eller

2) arvlåtaren hade varit bosatt i den staten i minst fem års tid omedelbart före sin död.

Skall den lag som nämns i 1 mom. enligt 2 mom. inte tillämpas, tillämpas lagen i den stat vars medborgare arvlåtaren var vid sin död. Hade arvlåtaren emellertid med beaktande av alla omständigheter en väsentligt närmare anknytning till någon annan stat än den som han eller hon var medborgare i vid sin död, skall lagen i den förstnämnda staten tillämpas.

6 §

Arvlåtaren kan förordna om vilken lag som skall tillämpas på ärvandet på det sätt som föreskrivs i 2 mom. Förordnandet skall ges i den form som gäller för testamente för att det skall vara giltigt. Vid prövning av om förordnandet har getts i riktig form skall vad som föreskrivs i 9 § angående testamentets form iakttas.

I förordnandet kan som tillämplig lag anges

1) lagen i den stat vars medborgare arvlåtaren är när förordnandet ges eller vid sin död, eller

2) lagen i den stat där arvlåtaren har hemvist när förordnandet ges eller vid sin död eller där han eller hon tidigare har haft hemvist.

Om arvlåtaren är gift när förordnandet ges, kan dessutom den stats lag som tillämpas på

makarnas förmögenhetsförhållanden anges som tillämplig lag.

Ett återkallande av förordnandet skall för att vara giltigt göras i den form som gäller för återkallande av testamente.

7 §

Den lag som tillämpas på ärvande skall iakttas vid avgörande av frågor som gäller

1) lagbestämd arvsrätt och rätt att ta arv och testamente,

2) arvsordning och arvslott,

3) laglott och annan motsvarande skyddad andel i kvarlåtenskap,

4) beaktande av förskott på arv och gåva vid arvskifte samt skyldighet att återbära förskott på arv och gåva,

5) förverkande av arvsrätt och arvlåtares rätt att göra arvinge arvlös samt arvsrättens upphörande till följd av preskription, arvsavsägelse eller på någon annan därmed jämförbar grund,

6) rätten att göra testamente eller ge något annat förordnande för dödsfalls skull, den materiella giltigheten och rättsverkningarna samt återkallande och hävande av sådana rättshandlingar,

7) rätten att hålla kvarlåtenskapen oskiftad i sin besittning, rätten att råda över och använda egendom som hör till kvarlåtenskapen, rätten till avkastning på kvarlåtenskapen eller egendom som hör till den, samt

8) rätten till underhåll eller bidrag ur kvarlåtenskapen.

8 §

Gäller i den främmande stat där en fastighet är belägen särskilda bestämmelser om fast egendom för att skydda en näring eller utövandet av ett yrke eller för att bevara ärvd egendom odelad i en släkts ägo eller andra därmed jämförbara särskilda bestämmelser, skall dessa bestämmelser iakttas även om en annan stats lag annars skall tillämpas på ärvandet.

Ett testamente eller något annat förordnande för dödsfalls skull genom vilket en ofödd person tilldelas fast egendom skall inte iakttas om detta strider mot lagen i den stat där den fasta egendomen är belägen.

9 §

I fråga om formen för att uppsätta och återkalla ett testamente skall tillämpas lagen om godkännande av vissa bestämmelser i konventionen om lösning av lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden och om tillämpning av konventionen (835/1976).

Bestämmelserna i nämnda lag skall på motsvarande sätt tillämpas också när det gäller formen för arvsavsägelse, arvsavtal samt andra rättshandlingar för dödsfalls skull.

10 §

Arvlåtaren skall anses ha haft rätt att göra testamente eller ge något annat förordnande för dödsfalls skull, om han eller hon hade rätt att göra det

- 1) enligt den stats lag som skall tillämpas på ärvandet, eller
- 2) enligt lagen i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist när testamentet upprättades eller förordnandet gavs eller lagen i den stat där arvlåtaren var medborgare vid tidpunkten i fråga.

11 §

När det gäller rätten att göra arvsavtal och sådana avtals giltighet och rättsverkningar tillämpas lagen i den stat där arvlåtaren hade hemvist när avtalet ingicks. Hade dock vid nämnda tidpunkt lagen i någon annan stat bort tillämpas på ärvandet, skall den lagen tillämpas på arvsavtalet.

Bestämmelser som tillämpas utan hinder av lagen i en främmande stat

12 §

Om arvlåtaren vid sin död var gift, har den efterlevande maken rätt att i sin besittning behålla en bostad i Finland som använts som makarnas gemensamma hem eller som annars hör till kvarlåtenskapen och bohag i enlighet med vad som bestäms i 3 kap., även om en främmande stats lag skall tillämpas på ärvandet, om detta skall anses skäligt med beaktande av den egendom som tillhör maken eller som tillfaller denne vid avvittring eller som arv eller genom

testamente.

Även om en främmande stats lag skall tillämpas på ärvande, kan bidrag i enlighet med 8 kap. 1 och 2 mom. betalas till arvlåtarens barn och make. Genom bidrag som betalas till make får också intrång göras i en arvinges rätt till laglott, om det behövs för att den efterlevande maken skall få en sådan andel av makarnas egendom som kan anses skälig. Vid bedömningen av vad som skall anses skäligt skall den egendom som tillfaller den efterlevande maken vid avvittringen, som arv, genom testamente eller med stöd av 1 mom. beaktas.

13 §

Om arvlåtaren vid sin död var gift, kan arvskiftet jämkas på yrkande av den efterlevande maken eller en arvinge, om resultatet av avvittringen eller arvskiftet annars skulle bli oskäligt på grund av att olika staters lagar skall tillämpas på avvittringen och arvskiftet.

Vid prövning av om arvskiftet skall jämkas skall särskilt beaktas vilket resultatet av avvittringen och arvskiftet hade varit, om på ärvandet hade tillämpats den stats lag som var tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden.

14 §

Om arvlåtaren vid sin död hade hemvist i Finland och kvarlåtenskapen enligt den lag som skall tillämpas på ärvandet tillfaller staten eller något annat samfund eller skall användas för allmännyttiga ändamål, skall 5 kap. tillämpas.

Hade arvlåtaren vid sin död hemvist i en främmande stat, skall bestämmelserna i 5 kap. tillämpas på egendom som finns i Finland, om en finsk domstol är behörig att förordna en boutredningsman med stöd av 1 § 1 mom. 2—4 punkten i detta kapitel.

Boutredning och arvskifte

15 §

På boutredning och arvskifte som förrättas i Finland skall finsk lag tillämpas.

En domstol kan förordna att en arvinge eller testamentstagare skall göra sin rätt gällande inom den tid som avses i 16 kap. 1 § 2 mom.,

även om en främmande stats lag skall tillämpas på ärvandet.

16 §

Om arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist i Finland vid sin död, skall boutredningen förrättas i Finland. Boutredningen omfattar härvid arvlåtarens samtliga tillgångar och skulder.

Var arvlåtaren vid sin död inte bosatt eller hade han eller hon inte hemvist i Finland men boutredningen förrättas i Finland, omfattar boutredningen endast den förmögenhet som finns i Finland. Var arvlåtaren finsk medborgare, omfattar boutredningen dock också förmögenhet som finns i en främmande stat, om arvlåtaren förordnat att finsk lag skall tillämpas på kvarlåtenskapen eller arvlåtarens egendom i en främmande stat inte blir föremål för boutredning i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist vid sin död.

Omfattar boutredningen endast förmögenhet som finns i Finland, beaktas vid boutredningen enbart de skulder som arvlåtaren ansvarade för gentemot en borgenär som har hemvist i Finland samt de skulder för vilka arvlåtarens förmögenhet i Finland står som säkerhet eller som en borgenär särskilt meddelat boutredningsmannen.

Om arvskifte inte förrättas i Finland, skall boutredningsmannen efter att ha slutfört sitt uppdrag redovisa för sin förvaltning för den som är behörig att företräda dödsboet enligt de bestämmelser som tillämpas i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist vid sin död.

17 §

Var arvlåtaren bosatt eller hade han eller hon hemvist i Finland vid sin död, omfattar arvskiftet arvlåtarens förmögenhet i sin helhet oberoende av var den är belägen, om inte delägarna i dödsboet kommer överens om något annat. Vid fastställande av vilken egendom som tillfaller var och en av arvingarna, kan avvikelser göras från bestämmelserna i den lag som tillämpas på ärvandet, om detta är nödvändigt för att varje arvinge skall få en lagenlig andel av

egendomen.

Om förrättandet av arvskifte i Finland grundar sig enbart på att arvlåtaren här efterlämnade en sådan gårdsbruksenhet som avses i 25 kap., omfattar arvskiftet endast denna gårdsbruksenhet jämte därtill hörande lösöre. Var arvlåtaren inte bosatt eller hade han eller hon inte hemvist i Finland vid sin död, omfattar arvskiftet endast förmögenhet som finns i Finland. Var arvlåtaren finsk medborgare, omfattar arvskiftet dock också förmögenhet som finns i en främmande stat, om arvlåtaren förordnat att finsk lag skall tillämpas på kvarlåtenskapen eller arvlåtarens egendom i en främmande stat inte blir föremål för arvskifte i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist vid sin död.

Har arvingarna genom avtal delat egendom som enligt 2 mom. inte hör till arvskiftet, kan lagfart på grundval av avtalet beviljas endast, om de som hade haft rätt till arvet enligt den tillämpliga lagen i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist vid sin död har gett sitt samtycke till avtalet.

18 §

Ett arvskifte är giltigt till formen, om det svarar mot formföreskrifterna

- 1) i lagen i den stat där arvskiftet förrättades,
- 2) i lagen i den stat där arvlåtaren var bosatt eller hade hemvist vid sin död eller vars medborgare han eller hon då var, eller
- 3) i den stats lag som enligt 5 eller 6 § skall tillämpas på ärvandet.

Särskilda bestämmelser

19 §

Om inte något annat bestäms särskilt, avser en hänvisning i detta kapitel till en främmande stats lag inte de bestämmelser i den främmande statens lag som hör till området för den internationella privaträtten.

En bestämmelse i en främmande stats lag skall lämnas utan avseende, om tillämpningen av den skulle leda till ett resultat som strider mot grunderna för rättsordningen i Finland.

20 §

Bestämmelserna i detta kapitel skall iakttas

endast om något annat inte följer av någon annan lag eller ett fördrag som binder Finland. _____

Denna lag träder i kraft den 20 .
Lagen skall inte tillämpas om arvlåtaren har avlidit före dess ikraftträdande. _____

Helsingfors den 27 april 2001

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Johannes Koskinen*

1.

Lag

om ändring av äktenskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i äktenskapslagen av den 13 juni 1929 (234/1929) 6 §, 12 § 2 mom. och 27 § 1 mom., dessa lagrum sådana de lyder, 6 § och 27 § 1 mom. i lag 411/1987 och 12 § 2 mom. i lag 618/1998, samt

fogas till lagen en ny V avdelning, i stället för den V avdelning som upphävts genom nämnda lag 411/1987, som följer:

Gällande lydelse

6 §

Ingen får ingå nytt äktenskap, om hans eller hennes tidigare äktenskap ännu är i kraft.

12 §

De förlovade skall dessutom skriftligen uppgge om de tidigare har ingått äktenskap. Framgår det inte av de uppgifter som den som prövar hinder mot äktenskapet har till sitt förfogande att det tidigare äktenskapet har upplösts, skall den förlovade till den som prövar hinder mot äktenskapet inge ett intyg eller annan särskild utredning över detta.

27 §

Mellan makarna skall domstolen utan betänketid döma till äktenskapsskillnad,

- 1) om makarna är släkt med varandra i rätt uppstigande eller nedstigande led eller är syskon eller halvsyskon, eller
- 2) om äktenskapet har ingåtts medan någondera makens tidigare äktenskap var i

Föreslagen lydelse

6 §

Ingen får ingå äktenskap, om hans eller hennes tidigare äktenskap ännu är i kraft. *Inte heller den vars registrerade partnerskap är i kraft får ingå äktenskap.*

12 §

De förlovade skall dessutom skriftligen uppgge om de tidigare har ingått äktenskap *eller låtit registrera partnerskap*. Framgår det inte av de uppgifter som den som prövar hinder mot äktenskapet har till sitt förfogande att det tidigare äktenskapet *eller registrerade partnerskapet* har upplösts, skall den förlovade *ge* den som prövar hinder mot äktenskapet ett intyg eller annan särskild utredning *om* detta.

27 §

Makarna skall dömas till äktenskapsskillnad utan betänketid,

- 1) om makarna är släkt med varandra i rätt uppstigande eller nedstigande led eller är syskon eller halvsyskon, eller
- 2) om äktenskapet har ingåtts medan någondera makens tidigare äktenskap *eller*

kraft och det tidigare äktenskapet ännu inte har upplösts.

— — — — —

registrerade partnerskap var i kraft och det tidigare äktenskapet *eller registrerade partnerskapet* ännu inte har upplösts.

— — — — —

V AVDELNINGEN

**BESTÄMMELSER SOM HÖR TILL DEN
INTERNATIONELLA PRIVATRÄTTEN**

— — — — —